

Deneme

YAZARLIK AĞACI

Sadık Tazuoğlu

YAZARLIK AĞACI

Said TÜRKOĞLU

/Bu alışma, yazmaya yeni başlayanlar için
Bir yüreklendirme ve teşvik düşüncesiyle
kaleme alınmıştır/

YAZARLIK AĞACI

Said TÜRKOĞLU

YAZARLIK AĞACI

Copyright © Sütun Yayınları, 2005

Bu kitaptaki metin ve resimlerin, tamamının ya da bir kısmının, kitabı yayımlayan şirketin önceden yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör
Mustafa OĞUZ

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Mizanpaj
Sedat YAZILITAŞ

ISBN
975-9089-03-3

Yayın Numarası
4

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96
Haziran 2005

Genel Dağıtım
Gökkuşluğu Pazarlama ve Dağıtım
Alayköşkü Cad. No: 12 Çağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Sütun Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.sutun yayinlari.com

İçindekiler

Sunuş	9
-------------	---

Birinci Bölüm Altyapı ve Beslenme

Altyapı-Beslenme	15
Okuma bilinci - a	17
Okuma bilinci - b	21
İç tazyik.....	25
Duygunun dili / düşüncenin dili	27
Çağrışım imkânları	31
Tasvîr merakı	33
Dil engeli, kelimelerle cedelleşme.....	39
Dil işçiliği.....	43
Tutuk hâl-coşkun hâl.....	49
(kabz-bast hâli)	49
Görünme, bilinme isteği, misyon	53
Öykünme.....	55
Ortam.....	59
Yönlendirilme, bir hamiyet eli.....	63
Kişilik kumaşı, yetenek.....	67
Yaşamın sesini dinlemek	69
Tabii kıvam sürecine ayak uydurmak, sabrın acı kâsesinden yudumlamayı göze almak	71
Tabii beslenme sürecini zorlamamak	73

Kavramları özümsemek, anlamı kuşatmak	75
Yaman bir zihin seferberliği, bir yazıyı zihinde tamamlamak	79
Bilinç-bilinçaltı ilişkisini verimlendirmek	81
Kalem heyecansız işlemez	85
Konu ve alan seçimi.....	87
İçindeki gizini sürmek.....	89
Yazarlığını kendi içinde tartmak bunu, ümidi elden bırakmadan, moralini bozmadan yapmak	91
Yaşamın sıradan kurallarına boyun eğmemek, güncelin tuzağına düşmemek	93
Gayret atını hep avluda tutmak.....	95
Meşhur olma sevdasına kapılmamak, alçakgönüllü olmak ..	97
Ismarlamanın tuzağına düşmemek	99
Kalıcı, değişmez, evrensel olana tutunmak, talip olmak	101
Orta düzey okuru memnun etmek için kendini zorlamamak.....	103
Modern çağın gizli tuzaklarına karşı dikkatli, duyarlı ve uyanık olmak, kendi iç sesinin akordunu iyi yapmak, kişilik duruşunu hiç bozmamak	105
Çok özel yazarlık duygusunun güçlendirilmesi için, içe dönük bir yaşam tutturmak	107
Kendi sesini bulmak için çabalamak	109
Güçlü yazarların çekim alanından kurtulmak	113
Ayağı yere basan şeyler yazmak, eyleme dökülebilir şeyler hayâl etmek.....	115
Sır saklamak	119
İç uyum.....	121
Yazmayı bir tutku derecesinde benimsemek.....	123
Sağlam bir inanca dayanmak	125
Bir avcı gibi, zihnin teknesine damlayacak duygu ve fikir nüvelerini kollamak.....	127

İÇİNDEKİLER

Düşünce ve fikir olarak yetkin ve donanımlı olmak.....	129
Dil hassasiyeti	133
Tutarlı olmak.....	135
Ana fikrin kalpten beslenmesi.....	137
Yazmanın bir insanlık görevi olduğunu düşünmek, sanat terennümlerinin “öte” tutkusunu gürbüzleştirmesi için çabalamak	139
Kitaplık çapta düşünmek	143

İkinci Bölüm

Yazma Denemeleri

Yazma denemeleri.....	149
Pratikler	157

Üçüncü Bölüm

Üslup Üslup Dedikleri

Üslup hakkında.....	169
Üslup-konu ilişkisi.....	179

Dördüncü Bölüm

Gönlün Sarnıcından Damıtılmış Yazılar

Kalemin aydınlığında	187
Kelimeyi aşmak	191
Söz ustasının görevi.....	193
Kelimelerin gücü	197
Şiirin gizi.....	199
Şair ki hep kıyasındadır hayatın	203
Ve inci çıkarmak için en dibe dalmak gerek	207
Bunalım edebiyatı, edebiyatın kamburu	209
Bir yazının içinden geçen ırmağın sesini duyabilmek.....	213

Sunuş

Kırda gezerken önünüze çıkan bir taşı kaldırdığınız zaman taşın altında eciş bücüş ve sararmış bitkiler görürsünüz. Bu, toprağın altında boy verip serpmek için harekete geçen tohumcukların tam da gün yüzü görmek üzereyken başlarını topraktan kurtardıklarında hain bir taşa rastlayışlarının hazin görüntüsüdür; ama bu cılız bitkicikler, asla pes etmemişlerdir. Taşı delip geçecek güçleri olmasa da taşın altında yatay uzanış ve kıvrılışlarla kendi varlıklarını yerinde saymadan sürdürmenin onurunu elden bırakmamışlardır. Hatta bazıları olağanüstü hamleler sergileyerek taşın sağından, solundan fişkırmak suretiyle gün yüzü görmenin mutluluğuna erişmişlerdir.

Günümüzde yazma tutkunu olanlar için durum yukarıdaki mücadele örneğinden farklı değildir. Bütün imkânların sustuğu bir dünyada kalem eri de her türlü boğucu havaya rağmen "yazmak" denen o gizemli atın dizginini elinden bırakmayı hiç düşünmez ve bu ısrarlı gayretler sonucunda da emeğinin karşılığını mutlaka alır.

Yazmak, bir insanlık ödevidir. Bu ödevin sorumluları da yazmaya karşı, iyi kötü yeteneğe ve coşkuya sahip olanlardır.

Başta ailemiz, sonra okuduğumuz okullar ve yaşadığımız toplum, bizim bu yeteneğimizi keşfedip sonra da bizi yönlendirmek, yetiştirmek, geliştirmek gibi aşamalarda elimizden

tutmak sorumluluğundadırlar. Ama yaşadığımız dünyada insanı yeteneklerine, iç kaynaklarına göre yönlendirmek görevi bir bilinç olarak benimsenmiş değil.

Yazmak konusunda çevremizden destek alamadığımız bir gerçek. Hatta çevre şartları yazmanın kıyısına bile yaklaşmamızı tavsiye etmiyor.

Yazmaktan koşarcasına uzaklaşmamız için bütün tuzakları, engelleri, caydırıcıları piyasaya sürüp duran bir dünyada yaşıyoruz kısacası.

Ama pes etmek yok! Okuyacağız ve yazacağız, buna mahkumuz. Onurlu ve zevkli bir mahkumiyet bu.

Öyleyse bütün iş bize düşüyor. Kendi imkânlarımızla yol alacağız.

Her şeyden önce girişeceğimiz işin, bizim varlığımızın en önemli işlerinden biri olduğunu benimseyerek yola çıkmak var işin başında.

Yazmak yoluyla kimliğimizin silik ve pasif duruşundan sıyrılabileceğine ve ışıldayabileceğine aynı zamanda etrafını ışıldatacağına inanacağız ve yazmanın sadece bizim hayatımızla sınırlı kalmayan bir verimlendirme, yeşertme etkinliği olduğunu fikrederek yürüyeceğiz.

Bu kitap, yazar olma aşamalarını teknik, düşünce ve duygu boyutlarıyla ele almak için kaleme alındı; ama yazar olmak konusunda birtakım kestirme yollar sunmuyor, kısa yol formülleri önermiyor, bir anda yazarlık tahtına çıkaracak sihirli bir değnek vaat etmiyor. Bütün yolu-yordamı bir aspirin hapına sığdırma taahhüdünde de bulunmuyor. Zaten adına “yazarlık” denilen ruh-gönül-fikir yolculuğunda hiçbir hazır formüle yer yoktur. Daha doğrusu nitelikli yazarlığa giden yolda hazır formüllerin vakit kaybettirmekten başka bir işlevi olamaz.

Yazar olmak, aklı başında bir okuma sürecine katlanmayı, durup uzun uzun kendi iç sesini dinlemeyi, bir fikir olgunluğu sergilemeyi, sabırlı olmayı, dünyanın gürültü ve patırtısından, eğlencesinden, her türlü bayağılığından uzak durmayı, bütün varlıklara karşı daha duyarlı olmayı zorunlu kılar.

Bir insan, bütün teknik şartları yerine getirirse iyi bir yazar olabilir mi? Olamaz.

Bir insan, yazarlık yeteneğine sahipse ve sadece bu yeteneği sermaye edinerek iyi yazar olabilir mi? Olamaz.

Birincinin ikinciye; ikincinin birinciye ihtiyacı vardır.

Birincisi olmadan içerik bakımından bir şeyler diyebilen, ama uygun bir kalıba dökülemediği için yarım yamalak diyebilen, derme çatma bir metinle karşı karşıyasınızdır.

İkincisi olmadan ise düşündüğünüzü sağlam, eksiksiz; ama soğuk bir teknik yapıdan kurtaramamış bir metinle karşı karşıyasınızdır.

Bu kitapta fazla somut, teknik bilgiler vermekten kaçınılmıştır. Zaten çok teknik bilgiler can sıkmaktan başka ne işe yarar kil!

Kitabın bazı bölümlerinden sonra, üslubunu kurmuş yazarlarımızdan güzel yazılar bulacaksınız. Dönüp dönüp okumamız gereken bu yazıların, bizim yazmak konusundaki tecrübelerimize mesafe aldıracağı muhakkaktır.

Ayrıca kitabın sonunda muhtelif zamanlarda yazdığımız, 'yazmak'la doğrudan ilgili denemeler yer almaktadır.

Yazar adaylarına, yazarlığı tutkulu bir etkinlik olarak benimsemek isteyenlere yardımcı olmak dileği ile...

Said Türkoğlu
Şubat 2005 - Malatya

Birinci Bölüm

**ALTYAPI
ve
BESLENME**

Altyapı-Beslenme

Tohum toprağa düşer, Kudreti Sonsuz'un "Ol!" emriyle toprağın bütün 'oldurucu'luğunu kendi 'olmak istidadı'yla birleştirip harekete geçer. Tohumun toprakla ilk serüveni, canlanmaya başlaması, kelimeye dökülemeyecek bir mucizedir.

Tohumun, özet halindeki varlığıyla, tamamlanmış hâline doğru yürüyüşündeki ilk kıpırdanma, aşkın ilk hamlesine benzetilebilir. Hatta bu aşkın ta kendisidir. Yüreğine gün yüzü görmek ve insanoğlunun dünyadaki herhangi bir serüvenini renklendirmek coşkusu düşen tohum, aşkını her serpilme merhalesinde daha da anlamlandırarak hayâlindeki kavuşmaya hazırlanır.

Toprakla olan sınavını başarıyla veren tohumcuk bu sefer yeryüzündeki varlıklara karşı vereceği sınavın önündedir.

Bir ağacın filiz verip yeryüzüne 'merhaba' demesindeki ilk coşku, insanlara olgun meyveler sunma ümidinin göstergesidir. Bir ağacı ömrü boyunca ayakta tutan, bu 'sunuş' aşkıdır.

Bir yazarın içindeki yazma aşkı, bir ağacın serüveninden farklı değildir. Yazar adayı önce kendisini dürtmeye başlayan yazarlık tutkusuyla 'toprakaltı' sürecini başarıyla atlattıktan sonra gün yüzüne çıkarır ürününü. Okurla buluşan ürün, niteliği kadar bir iddia sahibidir. Verimli 'toprakaltı' dönemi geçirmiş bir eserin okur karşısındaki duruşu daha vaatkâr ve va-

karlıdır. Bu açıdan bakarsak yazarlık ağacını, olgun meyvele-riyle geleceğe taşımak isteyen bir yazarın beslenebileceği zen-gin bir toprağa, o toprağın özsularını içine çekebilecek tutku-lu damarlara ihtiyacı vardır.

Beslenme kaynaklarına gelince: Her bünyenin yiyecek içe-cek yönünden birtakım özel tercihleri olduğu gibi ruhsal bün-yenin de kendine özgü tercihleri söz konusudur. Ruhsal bes-lenme kaynakları açısından önümüze sınırları çizilmiş bir prog-ram konulamaması, konulmak istenmemesi bu yüzdendir.

Öyleyse her kalem erbabı, kendi meyvelerini acılaştırma-yacak, insanî bakışını bulandırmayacak geniş bir beslenme programı seçmede serbesttir.

Yine de dostlar arasında, bünyeyi alev topuna çevirip ke-limelerin canına musallat eden eserlerin tavsiye edilmesi nor-mal karşılanmalıdır.

Okuma bilinci - a

*“Okumak insanı doldurur,
insanlarla konuşmak hazırlar,
yazmak ise olgunlaştırır.”*

(F. Bacon)

Okumanın ana malzemesi ‘dil’ olduğuna göre nitelikli bir okuma için önce dil engelinin aşılması gerekir. İyi bir okuyucu anadilinin bütün inceliklerini bilmenin yanında bu dilin söyleyiş imkânlarının sağlayacağı estetik nüansların farkına varabilmelidir.

“Neleri, nasıl okumalı?” sorusuna verilecek doyurucu bir cevap, ‘okumak’ konusundaki problemleri halledecek; ama okunacak eserlerin çok çeşitli ve her insanın bünyesine göre farklı okuma biçimleri söz konusu olduğundan bu soru için yüzlerce cevap düşünmek mümkündür.

Yakın çevremizdeki deneyimlerden de faydalanmakla birlikte hepimizin bir başkasınınkine benzemeyen okuma biçimi; eser tercihi vardır.

“Okumak” basılı metindeki işaretleri çözmek yoluyla bu işaretlerin temsil ettiği anlam kombinezonlarını algılamak olduğuna göre, bu algılamanın tabii bir süreç ve seyir gerektirdiği muhakkaktır. Bu tabii seyir gerçekleşmeden okumanın amacına ulaşması mümkün değildir.

Bünyeyi zorlayarak işaretleri çözme hızı ve bu hıza paralel, kavrama hızını da bir miktar artırmak mümkündür; ama fitratın sınırlarını zorlamak, okumayı “okuma” olmaktan çıkarır.

Önce şunu vurgulamalıyız: Sözünü ettiğimiz okuma, ka-fayı ve kalbi besleyecek düşünce ve sanat okumaları olduğuna göre, dakikada şu kadar, şu kadar kelime tüketip atmak gibi hızlı okuma furyaları konumuzun dışındadır. Çünkü hiçbir hızlı okuma, nitelikli bir düşünce ve sanat yazısındaki anlam derinliklerini, söyleyiş güzelliklerini algılayacak sabrı ve dikkati gösteremez. Öyleyse öncelikle dikkati gevezeleştirmemek şartıyla olabildiğince hızlı; ama bütün kavrayış melekelerini seferber eden bir okuma şuuruyla işe başlamalı.

Dengeli bir beslenmenin kuralı, bünyenin ihtiyaçlarını ‘**zamanında karşılamak**’tır. Ne önce, ne de sonra. Kesin hatları çizilirse de çocukluk, ilk gençlik ve olgunluk çağlarının okunacak eserleri nitelik ve içerik bakımından farklıdır. Özellikle çocukluk ve gençlik döneminde okunması gerekenler ihmal edilirse sonraki dönemde ciddi altyapı ve hazım sorunları yaşanır. Sonraki dönemlerde okunan yoğun içerikli eserlerle ilgili ciddi biçimde nüansları kaçırma ve okuduğu şeylerden haz almama gibi arızalar yaşanır. Bu da okumanın sürekliliğini etkileyebilir.

Yaşından önce yapılan okumalar da aptallaştırma, ukalaştırma, kanıksatma gibi yan etkiler doğurabilir.

Ülkemizde kendi başına yürüyebilecek duruma gelinceye kadar elinden tutularak okuma merdiveninden çıkarılan insan sayısı çok değildir ne yazık ki. Her birimiz neredeyse kendi başımıza bu tutkuyu edinmek için düşe kalka yürüdük. Kimi zaman büyüklerimiz yol yordam gözetmeden 9-10 yaşlarındaki aklımıza, kavrayışımıza birkaç beden büyük gelen kitaplar tutuşturdu elimize. Kimi zaman bir arkadaşımızın zorla-

masıyla dünyanın çivisini çıkaran cinsten duygular, düşünceler içeren kitaplarla zihni insicamımız alt üst oldu. Çoğu zaman da düzenli bir okuma programı uygulayacak maddi imkân bulamayınca önümüze çıkan her kitaba kapaklanarak, kuşatıcı bir duyuş düşünce disiplini edinmesek de dünyadaki herhangi bir eğlenceye duyulan ilginin, zevkin daha fazlasını, aynı zamanda soylusunu, okumanın zengin sofrasında duymaya çalıştık. Bu kadarına da şükür!

Okuma konusundaki eğilimimizi belirledikten sonra sıra kitabevlerinde, kütüphanelerde, dost çevremizde bulunan binlerce kitabın içinde kişisel bir okuma rotası belirleyebileceğimiz kitapları seçmeye geliyor.

Bu seçme sırasında dergilerin, gazetelerin reklam amaçlı olmayan nesnel eleştiri tanıtımları ve yakınımızda gerçekten kitapla arası sıkı fıkı kitap dostlarının tavsiyeleri işimizi kolaylaştırabilir. Yalnız yayımlanmış ve yayımlanacak olan eserlerin fazla oluşu, bizim için planlı bir branşlaşmaya giden okuma disiplinini gerekli kılıyor.

Okumayla ilgili plan üzerinde düşünen insan, ister istemez “zaman tanzimi”ni de gözetmek zorundadır. Bir insanın iş saatleri, uyku saatleri, yemek, gezme-tozma vakitleri nasıl günün belli zaman dilimlerinde kendine yer bulmuşsa, okuma için de bir zaman tanzimi gereklidir. Başka bir deyişle, okumayı boş zamanların vakit geçirme etkinliği değil, zamanımızı anlamlandıran, genişleten, yaşanır kılan “olmazsa olmaz” bir eylem sayarak işe başlamalı. Bu nazarla bakarsak okumaya yiyecek, giyecek gibi gerekli ihtiyaçlar kadar değer vermiş oluruz.

Sağlıklı bir iç keşifle gerçek eğilimimizi belirleyip okumayı hayatımızın vazgeçilmez bir ihtiyacı olarak gördükten sonra işin “nasıl”ını irdeleyebiliriz.

Okuma bilinci - b

Yaşadığımız çağ, okumaya yalnızca bir ‘bekleme salonu etkinliği’ nazarıyla bakmaktadır.

Çağ, bizi adamakıllı bir okuma bilincine yöneltmediğine göre bütün iş bizim kişisel çabalarımıza kalmaktadır.

Modern insan kendine yeni yeni ihtiyaçlar, uğraşlar icat edip bunları hayatının vazgeçilmezi saymada pek maharetlidir. Okuma tutkulusu işe buradan başlayacak. Yeme-içme, barınma, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının dışında, zamanını alan, zihnini meşgul eden bütün ihtiyaç(!)larını gözden geçirecek ve her şeyi önem derecesine göre yeniden sıralayacak. Bu sıralama içinde okumanın yeme-içme gibi ihtiyaçlarının önünde yer almasını benimseyecek. Ancak o zaman okumayla öne çıkacak bir esenlik diyarına adım atabilir.

Kişiliğimizi, gelecekle ilgili tasarılarımızı, ilgi alanımızı gözeterek belirlediğimiz okuma programında kitapla olan beraberliğimizin özel bir bilinçle çerçevenmesini istiyorsak öncelikle “kitab”a, ‘varoluş gerçeğimizi derin boyutuyla kavrayan kaynak’ gözüyle bakmalıyız.

Her kitap tamamlanmış, donatılmış bir bütüne katkı sağlamak için okunmalıdır. Ama bütünün, asıl öğelerinin yanında dolgu malzemelerine ve kenar süslerine de ihtiyacı vardır. Kitap dostu, okuma yolculuğunda ilerledikçe asıl öğelerin, dolgu malzemelerinin ve kenar süslerinin tespitinde deneyim

sahibi olacaktır. Burada “kitap dostu” sözüyle nitelikli bir okuyucu olmayı başaracak tutkuya, karaktere ve potansiyele sahip kişiyi kastettiğimizi belirtelim.

Nitelikli okuyucu katına çıkmak için, hiçbir hazırlap formüle, kolaycı yöneme yüz vermemek gerekir.

Her şeyi hazır haplar şekline getirme eğiliminde olan günümüz anlayışında, okumanın bahsettiğimiz anlamda niteliklisine yer yoktur. Kişisel gelişim şablonları, hızlı okuma teknikleri, çağın çeşit çeşit eğlencelerinden el çekemediği için kendini yetiştirmeye, adamakıllı okumaya fırsat bulamayan modern insan için icat edilmiş ayaküstücü yöntemlerdir daha çok. Bu tür yollarla ne düşünür yetişir, ne ilim adamı ne de gerçek sanatçı...

Okuduğumuz bir yazıda bizi en çok etkileyen bir cümlede durup gözlerimizi kapayarak o cümlenin bize yüklediklerini içimizdeki dönüştürme birimlerinden geçirmeyecek miyiz? Yüreğimiz gamlanarak, gözlerimiz nemlenerek kendi iç sesi-mizle terennüm etmeyecek miyiz? İşte çağımızda bir kurtarıcı kement gibi karşımıza çıkıveren yöntemler buna fırsat vermemektedir. Durup düşünmeyeceksin, yorum gücünü harekete geçirmeyeceksin, kuşatıcı araştırmalar yapmayacaksın.

Nitelikli bir okuyucunun hayatında irili ufaklı keşifler olur ve her keşif okuru düşünce ve duygu evreninde yepyeni duyarlıklarla tanıştırır.

İnsan ömrü oldukça kısa, bu ömürle elde edilebilecekler ise maddi ölçülere sığmayacak değerdedir. Öyleyse hayatımızdaki her faaliyet gibi okuma da dolu dolu geçmeli.

Herman Hasse, bir denemesinde: "*Yaşam kısadır, öbür dünyada hiç kimseye burada devirdiği kitabın sayısı sorulmayacaktır. Bu yüzden, değersiz okumalarla vakit öldürmek akıllıca olmadığı gibi zararlı bir davranıştır.*" der. Gerçekten de sınırlı dünya hayatımızda okuyacak o kadar çok nitelikli kitap var ki, her biri

bir altın kıymetinde olan günlerimizi gönül ve ruh sarayımıza bir taş bile eklemeyecek kitapları okumakla harcamak büyük bir kayıp olur.

Ruhun ihtiyaçları, midenin ihtiyaçlarından daha hassas ölçüler gerektirdiğine göre okuma uğraşımız gelecekteki maddi manevi hedeflerimizi gözetecek hassas tesbitler ışığında olmalı.

İyi bir okuyucunun önündeki okuma yolu çoğu zaman dolambaçlıdır, girintilidir ve bu yol zaman zaman ender bulunan madenlere, hazinelere çıkar; ama hazineye ulaşmanın bir bedeli vardır. Okumayı adamakıllı bir beslenme, derinleşme eylemi olarak görmediğimiz çağlarımızda burnumuzun dibinde bulunan nice hazine değerindeki eserin bizim için fazla bir anlam ifade etmeyişine karşılık, okumada belli bir aşama kaydettikten sonra geçmişte ne büyük değerlere kayıtsız kaldığımızı anlayıp hayıflandığımız vakitler az değildir.

Okuma bir idrak tekâmülüdür. Kavrama seviyemizin yeterli olmadığı bir dönemde kapısı bize kapalı kitaplar bir zaman sonra kalbimize ve ruhumuza tatlı gülücükler kondurabilir. Bu yanı sıra okuma, derinleşmek, ortalama duyuş ve sezışin ötesine adım atmaktır. Bir noktadan sonra kitap dostu öyle bir duyarlık frekansı yakalar ki bu, yazarın hedef menziline bile aşan derin ve renkli alanlardır.

İyi bir okumanın, hayatın gerçekleriyle karşılaştıldığında insana farklı yordamlar sunması, okumanın tabii bir sonucudur. Bunun yanında, okuma yoluyla kendilerine sanal bir dünya kuranlar gerçeği iskalarlar. Gerçek bir okuma; hayattan uzaklaştırmayan, hayatın çekilmezlerini çekilir; anlaşılmazlarını anlaşılır kılma, hayat karşısındaki duruşumuza, bakışımıza kişilikli bir tarz kazandırma etkinliğidir.

İnsanoğlunun yeryüzündeki serüveni hayatın kirli, saldırgan uçlarına karşı onurlu bir sınav vermekle anlam kazanır. Bizi bu sınavda donatacak, bileyecek, güçlendirecek olan da okumadır.

Yaşadığımız çağda, güdülen, uyuşturulan, sıradanlaştırılan bir insan olmak istemiyorsak, okumanın gücüne inanıp kendimize nitelikli bir okuma evreni kurmalıyız. Böylece içimizde 'yazma'ya karşı bir kıpırdanma varsa onu harekete geçirecek altyapıyı da sağlamış oluruz.

İç tazyik

Etrafına hayat veren her fişkırış, varlığını bir iç tazyike borçludur. İçte kendini tamamlayan tutku meyveleri ya gün yüzüne çıkıp alımlılıklarını gösterecek, ya da içten içe çürüyüp gidecek...

Yazarlık, cılız da olsa içteki bir meyle tutunarak onu geliştirmek, sürekli kılmak ısrarının sonucudur. Her yazar, mutlaka kalemin uzaktan ufacık bir tebessümünü büyük bir lütuf bilerek bu tebessümün izini süren tutkulu, bir o kadar da yorucu bir yolculuğu göze aldığı için yazar olmuştur.

Kontrollü bir iç tazyik için dengeli beslenmenin önemi tartışılmaz. Yürek ve kafa dolmadan, taşma olmaz çünkü...

Sözü dinlenir yazarların, düşünürlerin birikimlerini özümseyip içindeki rezervlerle kendince bir güce dönüştüren insan, bu gücün baskısıyla ya kaleme sarılır ya da bu ânı sadece kendisiyle paylaşmayı tercih eder. Birinci tercihte yaşadığı duygu ve düşünce yoğunluğunu kelimelere döküp rahatlama, aynı zamanda başkalarıyla paylaşmanın getirdiği vicdan sükûneti var; ikincisinde ise boyutları başkalarınca bilinmeyen sınırlı bir iç yoğunlaşma, hesaplaşma vardır. Ama sadece kendi içinde yaşanan bir duygu yoğunluğunun, sahibinden başka kime faydası vardır?

Her hisseden, düşünen insan iç yoğunluğunu kelimelere dökecek diye bir şart da yok. Zaten anlatım imkânlarının üst

katmanlarında kelimelerle haşır neşir olmak herkese vergi değildir. Çok katmanlı dil evreni ancak sınır çizilmez anlamlar dünyasına ruhundan bir pencere aralayabilenlere açar kendisini.

Önemli olan, birkaç belirleyicinin bir araya getirilerek harekete geçilmesidir: Doğuştan mevcut olan iç rezervler, sağduyulu bir çabayla dışarıdan edinilen birikimler, bu iki gücün birleşmesinden oluşan iç gerilim, içte oluşan tazyiki dönüştürebilecek bir ifade gücü...

Burada her ögenin aslı denebilecek bir ağırlığı olmakla birlikte kalem erbabını, kelimelerin anlama şık elbiseler giydiren imtiyazıyla buluşturan şey, iç tazyiktir.

Denilebilir ki iç tazyik olmadan dilin ifade gücü, anlamlar dünyasında kolay kolay serbest dolaşım hakkı elde edemez.

Duygunun dili/düşüncenin dili

Duygu ile düşünce çoğu zaman aynı yatakta akan iki ırmağın olsalar da kesin hatlarla birbirinden ayrılabilir özelliklere sahiptir. Duygu, her mevsim farklılık arz eden ürünlerini kalbin toprağından devşirir; düşüncenin çıkış noktası ise beyin tarlasıdır.

Kalp; kırılgan ve nazik olduğundan, duygunun harmanından sevgi, yalnızlık, ayrılık, özlem, hüznün, gam gibi ürünler kaldırılır.

Beyin; fikir mantık ve sağduyu direkleri üzerinde durduğundan, beyinden söze dökülenler de tutarlı, ölçülü ve disiplinli olmak zorundadır.

Bir insanın kalemini, duyguyla düşünceden yalnızca biri yönetebilir. İkisi birlikte de yazının yelkenini dolduran rüzgâr olarak rotaya hâkimiyet kurabilir.

Yazarken duygu ve düşünce dilinden hangisini tercih etmeli?

Usta bir kalem için tercih farkı çok önemli sayılmaz; çünkü ustanınki bilinçli bir tercihtir. Hangi dili ne için seçtiğini bilir usta. Vermek istediğini en iyi şekilde yansıttığına inandığı için o yolu seçer. Ama 'yazmak' yolculuğuna yeni yeni başlayanlar için durum farklıdır.

Yazmanın ilköğrenim aşaması daha çok duygunun hâkimiyetinde geçer. Duygunun dili çok başlıdır, her yana doğru at sürülebilir.

Duygunun dili zahmetli bir okuma, sentez, araştırma disiplini gerektirmez. Yapılacak tek şey soyut kulvarlarda kalbe hücum eden kavram, duyuş ve sezışleri söze dökmektir. Fena sayılmayan bir ifade yeteneği varsa zihne o an üşüşen duyguları kelimelere yüklemek fazla uğraştırıcı olmaz.

Duygu evreni sayısız kombinezonlar içerdiğinden yazının önünde kendisinin de önceden planlamadığı, kestiremediğı tasvir ihtimalleri yazının yönünü çok başılaştırabilir. Duygu tasvirlerinde yazar; arayış, özlem, ayrılık, aşk, gurbet, yalnızlık, hüzn... gibi duyguların patikasında yürürken alabildiğine geniş bir ovada yol almaktadır.

Ne var ki iç dünyayı hallaç eden duygu tasvirleri bir yere kadar cazibesini koruyabilir. Bir noktadan sonra bu tasvirler çeşitlenip nüanslara bölündükçe yaşamla, kalbin hâlleriyle ilişkisi gittikçe silikleşir ve beslenmeye pek katkısı olmayan soyut kavramlar, mecazlar yığınını halini alır. Okuyucu bu tür tasvirleri okurken minicik özlü çerez yığınına bulaşmak kadar, faydası sınırlı bir etkinlik önündedir. Bir 'tane'nin kabuğunu kırıp öze ulaşmanın getirdiğı tatminsizlik duygusuyla yeni bir 'tane'ye uzanmanın oyalayıcılığı... derken yenisine, yenilerine... Bu, emeği bol uğraşmalar okuyucuyu yorar da yorar; ama işin sonunda elde fazla bir şey birikmeyince tehlike-li bir usanç duygusu gelir insanın yakasına yapışverir.

Düşünceye gelirse: Düşünce, akıl-mantık toprağından beslenir. Bu yüzden düşünceye sağduyu, güç ve hikemî derinlik hâkimdir. Düşüncenin ağı zekâ iplikleriyle örülü olduğu için sağlam ve iyi planlanmış bir düşünce yazısı dikkatli bakışları her zaman cezbedip kendi akıntısına katar.

Tarihin her döneminde güçlü düşünce vakumları oluşturarak insanlığa zengin tefekkür bahçeleri sunan *Socrates, Mevlana, İbn-i Rüşd, Konfüçyüs, İbn-i Haldun, Gazali, Eflatun, Bediüzzaman...* gibi düşünürler her zaman takdir edilmişlerdir; çünkü tefekkür, insan beyninin en rafine meyvesidir ve Yaratıcı tarafından kutsanmıştır. Öyleyse ‘düşünce’nin varlık-yokluk, Yaratan-yaratılan, ölüm-hayat, fanilik-sonsuzluk gibi kavramlar etrafında derinleştirilip çeşitlendirilmesi, tefekkürün asıl yatağında seyretmesi anlamına gelir ki bizim inancımıza göre bu yörüngede bir tefekkürün bedenle yapılan ibadetlerden kat kat fazla değeri vardır. Bundandır ki, insanın evrendeki konumunu belirginleştirmeye ilişkin her düşünme hamlesi, kulluk bilinci taşıyan herkesi bir basamak daha mavera bilgisine yakınlaştırır.

Bir düşünce yazısında yazarın kontrolü daha güçlüdür. Ortaya konacaklar, sağlam, mantıkî temellere dayandırılmaya çalışılır. En azından böyle olması gerekir. Yazılan her cümlenin zihinde önceden hesabı yapılmış, başka düşünce argümanlarıyla ilişkilendirilip desteklenmiş olması düşünce yazısını etkili ve ölçülü kılmaktadır. Bu bakımdan düşünce yazıları için sağlam bir muhakeme altyapısı ve sistematik bir bilgi birikimi gereklidir de duygu yazısı için bu altyapı gerekliliği bu ölçüde değildir. Duygu, kalbin her halinin herhangi bir yöne doğru seğırtmesiyle kendine sıcacık damarlar bulabilir; ama düşüncenin geçmiş birikimlerden beslenen bir lokomotifte ihtiyacı vardır.

Burada duygunun hiçbir birikim gerektirmediğini söylediğimiz sanılmasın. İnsanın duygu evreni yaşadığı çevrelerle, insanlarla ilişkileri sonucu oluşur ve bu evren, eser olmayı hak etmiş kaynaklar sayesinde genişler, zenginleşir. Bizim söylemek istediğimiz: Duygunun ifadelendirilişinin, düşün-

cenin ifadelendiriliŖi kadar bir iç denetim ve disiplin gerektirmediğidir.

Ama her ne kadar böyle olsa da duygu tasviri yapan her kalem, kendisini uzay boŖluđunda, gezegenden gezegene savrulan bir araçta sanmamalı. Yazar, okuyucuyu kalıcı, etkili duygularla kendine bağlamak istiyorsa yörüngesini homojen bir güzergahta tutmaya zen göstermelidir

Çağrışım imkânları

İnsan zihni, çok katmanlı bir anlam ve duyarlıklar merkezidir. Bir görüntü, bir ses veya bir olay zihin ağacından bir anda onlarca çağrışım kuşunu havalandırabilir. Ne var ki bu çağrışımların çoğu kontrolsüz ve uçarıdır. İçlerinden işimize yarayanları iyi tesbit edip hemen harekete geçmek gerekir.

Söz kemendini anında fırlatmalı yani. Yalnız, zihinde yatanıp sönen çağrışım kıvılcıklarına kement atmadan önce bir iç değerlendirme zorunludur. “Neyi niçin alacağım ve ondan nasıl faydalanacağım”ın hesabı iyi yapılmalıdır. Yoksa zihnin göklerinde tüy tüy uçuşan çağrışımlardan önümüze her çıkkanı rastgele alıp kullanma savrukluğuna yakamızı kaptırmış oluruz.

Bir yazar, çağrışım evrenini disiplin altına alabilir mi? Bu mümkündür; fakat iyi bir iç denetim gerektirmektedir. Zihin sahnemize her an çok sayıda yeni anlam, sembol, imge hücum ettiğine göre önemli olan, sağduyunun ve iyi koku alan bir yazarlık maharetinin zamanında devreye sokulmasıdır.

Bir yazıya kaynaklık edebilecek anlık kıvılcıklar, tohumcuklar vardır. Birden ışıdayıp kayboluverirler. Bunların sıcağı sıcağına izini sürmek gerek, yoksa o kıvılcımla birlikte içimize damlayıveren duygu ve düşüncenin özgün biçimi elden kaçırılmış olur. Kalem erbabı o an, hayat memat meselesi bir işin zembereğini kurmakla meşgul değilse bu kıvılcımın peşi-

ni bırakmamalı. Çünkü bu, en çok zihne üşüştüğü ‘ân’a özgü duygu veya düşüncenin münbit damarı, sıcaklığını yitirdikten sonra hatırlansa bile ifadeye döküldüğü takdirde, ilk andaki etki dozunu koruyamaz. Atış menziline çıkmakta olan hedefi vurmak için bir iki saniye içinde harekete geçme gerçeğine benzer bir durum. Bu, anlık av mahareti gerektiren ışıltıları hemen kelimelerle buluşturduğunuz takdirde, işte o zaman içinizin ılık yağmurları kalemimizin imdadına koşmaya başlar.

Aklı başında bir kalem erbabı, zihnine damlayıveren sahil çağrışım tohumcuklarını vakit kaybetmeden kendi duygu, düşüce toprağında verimlendirmek için harekete geçer.

Çağrışım kaynaklarını yerli yerinde kullanmamak, karşımıza ne anlaşılmaz, karmakarışık yazılar çıkarır da bu yazılarda boşu boşuna hikmetler arayıp dururuz. Birçok yazı-şiiir okumuşsunuz, gördüğünüz sadece daldan dala atlayan bir imge salatası, içinde yer yer ışıltılara da rastlanan kavramlar yumağı... Bir şeyler duyuruyor; ama yüzeysel aynı zamanda bütünlükten ve rota disiplininden uzak... Daha çok kolayca kaçma ve hayâl balonunu amaçsız yere şişirmek yoluyla yazılan bu yazılar doyurmuyor, sadece oyalıyor. Oysa yazdıklarımız oldukça zengin bir çağrışım kaynağından da fişkırsa, çok renkli malzeme de içerse okura bir şeyler diyebilmeli, onu bir limana götürebilmeli.

Tasvir merakı

Tasvir, her kalemin az ya da çok başvurduğu anlatım biçimidir. Kimi tasvirler içe dönük, kimi ise dışa yöneliktir. Bazı ruhsal tasvirlerde kahramanın iç dünyası öyle çarpıcı ve içten resmedilir ki okur bu tasvirle kendi iç dünyasının deşifre edildiği vehmine kapılır; çünkü bir başkasının diye okuduğu ruh betimlemesi kendi duygularıyla bire bir örtüşmektedir.

Bazı görüntü tasvirleri de var ki anlatılan varlık gözümüzle görmemize gerek kalmayacak denli canlı şekilde resmedilmiştir. Kelimeler koku, renk ve görüntüye dönüşüp karşımızda somutlaşmıştır. Tasvirin amacı da bu değil midir? Anlatılmak isteneni zihinde capcanlı şekilde görüntülemek.

Ama her şey gerektiği kadar olmalı. Yani, iyi bir tasvir abartıyı da kaldırmaz, kaba hat betimini de... Ne var ki her yazar, kaleminin mürekkebinin iyi ayarlayamıyor. Bazen bakıyorsunuz ki kalın çizgilerle çizilmiş, sadece dış hatları belli, soğuk bir görüntünün ortasındasınız; ne ayrıntının sıcaklığı var ne de ilgili nesneyi, durumu bütün yönleriyle resmetmenin çarpıcılığı... Bazen de karmakarışık helezonlar şeklinde iç içe girmiş bir tasvir yumağının içinde buluyorsunuz kendinizi ve bir anda nefessiz kalıveriyorsunuz. Ve ne yazık ki alımlı bir bahçe hayâl ederken kendinizi bir tasvir bataklığında buluveriyorsunuz.

Kıscacası bir tasvirde boya küpüne bandırılmışlık ne kadar özentî ve yordam bilmezlikse, silik bir fırçayla dokunup

geçmek de o kadar kolay kaçma ve iyi gözlemleyememe belirtisidir.

Kalemle hoş bir serüvene girişmiş her insanda tasvir merakı bulunabilir. Bu, olması gereken bir durumdur. Hatta şu bile denebilir: Tasvir merakı olmayan birinin kalemle olan macerası renkli ve kalıcı olmaz. Kalem, kalbin ve kafanın bin bir halini özgürce yorumlamak için var olduğuna göre, tasvir her zaman kalemin vazgeçilmezi olacaktır.

Yeterince tasvir yapmak yazarlığın bir gereğidir de konuya ve dile hakimiyet sorunu yaşayanlarda kendini gösteren tasvir özentisi yazıyı oldukça sevimsizleştirir. Böyleleri kalemin önünden yürürmez, kalemleri onları alır daldan dala savurur. Yazma sırasında kendileri de tam olarak ne dediklerini, ne diyeceklerini kestiremezler. Tamamen boş şeyler değil yazdıkları, ama derli toplu bir anafikrin ve kompozisyon bütünlüğünün sıcak buharı tütmez yazdıklarında. Gidecekleri adresi tam olarak bilmediklerinden sokaktan sokağa, çıkmazdan çıkmaza savrulup durmaktadırlar.

Kalemin tecrübe aşamalarını başarıyla geçmek için yazarlığın ilk dönemlerinde uzun tasvir denemelerine girişmek gerekli görülebilir, ama belli bir kıvama geldikten sonra da dozu tutturamamak hoş karşılanmayan bir durumdur. Zaten yazar, yazma süreci boyunca yazarlık sarayını deneyim deneyim inşa ettikçe gereksiz öğelerin daha çok farkına varır. Her seferinde de bu farkına varış, daha küçük ayrıntılara, ince çizgilere doğru bir titizlik kazanır. Bir aşamadan sonra yazar önceki yazılarında fark etmediği fazlalıkları, sevimsizlikleri görebilecek düzeye gelir. Ve ilk yazılarındaki bulanık, dolambaçlı tasvirler yavaş yavaş yerini berrak ve etkili söyleyişlere bırakır. Zaten yazar, yazı hayatı boyunca silkine silkine bütün fazlalıklarından, acemiliklerinden kurtulan kişi değil midir?

Ve her silkinışte dolgun ve ışılı meyvelerin o güleç yüzü biraz daha belirginleşmeye başlar.

şimdi, aşağıda, dilini kurmuş, üslup çatısını çatmış bir yazarımızdan, Ahmet Turan Alkan'dan, bir "kar tasviri" okuyacaksınız. Kimimiz tarafından bir meşakkat, kimimiz tarafından masraf çıkmazı gibi görülen kış vakitleri, bir yazarın kalemine konuk olunca, nasıl da yürek ısıtan duyguların neşir vasıtası oluveriyor.

Lütfen bu yazıyı, içimizdeki yazarlık potansiyelini de tartarak gerekirse birkaç defa okuyalım ve bu tarz tasvirlerle gişmek için zihin hazırlığına başlayalım:

Kardır yağan üstümüze geceleri

Önce sert bir rüzgâr, kavakların ucunda nasılsa asılı kalmış son gazelleri usuldan yokladı; ardından bııımla sarstı. Bu yıl ağaçların çoğün, yapraklarını şöyle adam gibi dökemeğe fırsat bulamadan, erken inen ayazın keskin soğuğunda kavurdular; salkımsöğütlerin ince-uzun yaprakları sonbahar sarısının hüznüyle tanışmadan kömür gibi marsıyıp dalında kurudu. Yoklamacı rüzgâr, kış mevsiminin erkânını yerine getirmek için öfkeyle savruldu. Buna rağmen yaprakların çoğu, "bana mısın" demeyip inatla dallarına tutundular.

Yapraklar değilse bile şebrin üstünü bir kâbus tenceresi gibi örten zifiri karartı bu huşunete dayanamayıp çözöldü; hiç görmediğimiz dağların eteklerine doğru savruldu gitti. Eskiler vaziyeti bemen anladılar: Kar geliyordu ve esaslı geliyordu. Bazıları, "Bu kar kalkmaz, mübarek geç geldi ama tam geldi" diye murıldandılar, memnun oldular; "Kış kışlığını, kış kışlığını bilmeliydi".

Kış ikindilerinin pörsük ışıkları lif lif çözölüp şebrin üzerine dökeöldüler. Rüzgâr azaldı. Havanın ayazı kırıldı. Kar kokusu geldi.

Müezzinler akşam ezanı için, her zaman olduğu gibi minareye çıkmak yerine, cami müstemilatının sıcak ve kuytu bir yerine alınmış ses cihazının başına geçip öksürük akorduna başladıklarında kar be-nüz inmemiştir.

Beklenen, yatsı saatlerinde teşrif etti. Gök kızardı, rüzgâr sustu!

Gecenin lacivert atlasını, ufuk çizgisine indikçe ışıklı bir pembeye düşüren gökyüzünde ilk kar tanecikleri belirdi. Bu defa lapa lapa değil, tozarak, hızla iniyordu. Şehir bir kere daha bütün süfliliğinden, zavallılığından ve günahlarından arınma fırsatını yakalamıştı. Tövbe-istiğfar vaktiydi. Gökten rahmet iniyor ve insanlara binlerce yıldır öğrenemedikleri bir nükteyi bir kere daha hatırlatıyordu. Şehirler işte böyle beyaz, duru, sessiz ve yatışmış olmalıydı.

Sokak lambalarının dar huzmeleri kar taneciklerini görünce keyifle ışıldadılar. Belki, şuralardan geçen bir şair, aslında kendilerinin ne kadar güzel ve faydalı olduğunu hatırlayıp onların hikâyesini yazacaktı. Karın savruluşunu, kimsesiz bir sokak lambasının daracak huzmesinden seyretmenin keyfini, olsa olsa bir şair yüreği hissedebilirdi. Şairler, böyle muhteşem akşamları, hacı annelerin kandil beklediği gibi hasretle bekler, sonra üşenmeyip sokağa çıkar, yüreklerine karlar yağdırırlardı.

Geçtiğimiz hafta hangi gündü, hatırlamıyorum; Sivas o gün birkaç saatliğine nefis bir şehir oluverdi. Ancak kar yağdığında güzelleşen bir şehir ne kadar sevilebilir bilmiyorum ama o bir kaç saat, şehrin bir yıllık günahlarını unutturacak kadar güzeldi. Seyyar satıcılar çoktan evlerine çekilmişlerdi; şehrin canına okuyan otomobiller, kar korkusundan egzostlarını yutmuş gibi yolları karın saltanatına terk etmişlerdi. Sivas, o dakikalarda idare edilmediği için güzeldi. Dükkanlar kepenklerini indirmişlerdi. Sivas abalisinin kabîr ekseriyeti, sıcak evlerinde dışardaki cümbüşten gafildiler. Sivas, bir zamanlar üzerinde insan bile bulunmayan tarîh öncesi zamanlarını hatırlamış gibi natüra-sına kavuşmuş, kendini dinliyordu.

Öyle bir gecede neler yapılırdı da hepsinden gafil bulunduk? En kolay, sokaklara düşüp istikamet tayin etmeden saatlerce dolaşmak, bir gececi kahvesine birkaç dakikalığına uğrayıp sıcak bir çay içmek olurdu. Öyle bir gecede âşık olunmalıydı; sevgilinin bulunduğu semtin sokakları ezberlenmeli, sabah uyanınca okusun diye bahçedeki karın üzerine sevgilinin ismi kocaman yazılmalıydı, şiirler okunmalıydı, şiirler yazılmalıydı. Ayaklar iki buç kütüğü kesilene kadar karla halvet olunduktan sonra fakirhaneye gidilip ışıklar kapatılmalı, perdeler sonuna kadar açılmalı, sobaya bir meşe yarmaçası daba salınıp üstünde fışılıp duran demliğin sesine sevdâ şarkıları karıştırılmıydı. Çay içilmeliydi, uzaklardaki dostlara telefonlar açılıp Sivas'tan naklen kar yayını yapılmalı, yürek kabartuları bölüşülmeliydi.

Sivas o gün birkaç saatliğine muhteşemdi dostlar; gördünüz değil mi?

(Ahmet Turan Alkan, Üç Noktanın Söylediği, Ötüken Yay. İst. 1995)

Kelime tasarrufu bakımından eksigi fazlası bulunmayan bu kar tasviri, etrafın soğukluğuna inat içimizi huzur dolu bir doygı sıcaklığıyla kuşatmıyor mu?

Dil engeli, kelimelerle cedelleşme

“Kelimelerle düşündüğümüze göre, bir mütefekkir o kelimelere sibrini veren edebiyatla devamlı temas halinde bulunmalıdır ki fikirlerini ölü meşhum cesetleri balinden kurtarsın ve ihtirasla doldurarak ayaklandırınsın.”

-Peyami Safa-

İnsanın duygu ve düşünce evreni uçsuz bucaksız bir genişlik sergiler. Sonsuzluğa susayan ve susuzluğunu gidermek için de hep okyanus aşırı yolculuklara çıkan bir arayış tutkunluğunu kelimelerle zaptetmek hangi kalemin harcı olabilir?

Her yazar, yaşadığı ruh durumlarını, bütün derinliği ve sıcaklığıyla anlatamamanın aciziyeti içindedir.

Dil, ne kadar zengin, mecaz ve yan anlamlara ne kadar elverişli olursa olsun insanın duyduklarını, düşündüklerini gönlü hoş edecek yeterlikte ifade etmekte yetersiz kalır.

Evrensel düşünce ve edebiyat ölçülerine cevap verebilen diller bile insanın zengin duygu ve düşünce dünyasını büyük bir anlam kaybına uğratmadan resmedemez.

Her duyuş ve sezış bütün canlılığıyla kelimelere yüklenebilseydi, nitelikli yazılar okuyucunun iç dünyasında daha de-

rin darbeler yapar, eyleme yöneltten çağrılar daha kuvvetli rüzgârlar başlatırdı.

Anlamın iyi bir müşterisi olmuş her yazarın canı, dilin yetersizliği yüzünden yanmadadır.

İçinize tortop bir anlam damladı diyelim; söyleyiş biçimini bırakın bir tarafa, onu bütün kuşatıcılığıyla kelimelere dökmeyorsanız yaşadığınız çaresizliği düşünün... Ya yakın anlamlı bir kelimeye razı olursunuz ya bu anlam başka dildeki bir kelimeyle sağlanabiliyorsa ona başvurursunuz ya da oturup kelime türetirsiniz. Bu son çare oldukça riskli bir yoldur. Türettiğiniz kelimenin bir reaksiyonla karşılaşması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü kelime türetmek her isteyenin yapabileceği bir iş değildir. Dilin tabii işleyişi ve dokusu, dile sokulacak kelimeleri kabul edip etmemekte bir disiplin ve düzen gözetmeyi gerektirir. Kaldı ki bir kelimenin “kıvam süreci” (Tirnak içindeki sözün kafamdaki anlamı tam karşılamadığının farkındayım ama ancak bunu bulabildim.) uzun zaman ister. Yapılacak şey, dilin mevcut zenginliği içinde anlamın sınırsız dünyasına uzun, zahmetli, aynı zamanda tutkulu yolculukları göze almaktır. Gerçek yazar farkı işte burada ortaya çıkar. Yani dilin mevcut imkânlarını tabii dokuya zarar vermeden sayısız kelime kombinezonlarını deneye deneye o derin kavrayış ve ince söyleyiş katına çıkabilmek!

Aynı anlamı ifade etmek açısından iki yazar arasında büyük farklar olabilir. Birinin kullandığı kelimeler içimizin sarp duvarlarını aşır bizi fethedebilir de diğerrinin ‘kuşatımsız’ seslendirışı cılız bir esintiden öteye gitmeyebilir.

Bir yazar için dil engeli ne kadar büyük problem olursa olsun tek sığınağı da dildir.

Dil engeli, yazarın kaçması için bir bahane değil; mücadele etmek zorunda olduğu bir gerçektir. Tutkulu çalışmalar-

la bu engelin doğurduğu çaresizlikleri, yepyeni söyleyiş imkânları keşfederek aşabileceği bir gerçek...

Yazar ifade etmekten aciz kalacak ve bundan büyük bir acı duyacak, sayfalar dolduracak, mutlu olmayacak, sayfalar yırtacak, böylece hırsı artacak, bu hırs ve acziyet rüzgârı içinde güçlü fırtınalar estirecek; ama hiç pes etmeyecek, dilin bin bir anlam kombinezonuna imkân tanıyan alanlarını keşfetmeye başlayacak, yeni mecazlar tanıyacak, kelimelerin bir araya geldiklerinde ışıldayacak yanlarını fark edecek. Ve ardında bıraktığı deneyim ve birikimi, önüne birkaç yoldan gidilebilen geniş bir ufuk açacak.

Bir yazar, kelimelerle kucaklaşa boğuşa sonunda doğal bir ifade yeteneğine erer. Dille olan macera uzun yolculuklardan sonra öyle bir noktaya gelir ki kelimeler her türlü ruh durumlarının ve yürekten yüreğe akan sıcacık duygulanmaların sahih taşıyıcıları olmuştur. Bu anlamda, kelimelerin ruh olup, duygu olup insanı bütün zerreleriyle titretmesi mümkündür. Ama bu bir üst merhaledir. Uzun zaman kelimelerin kolay kolay ses vermez katlıklarıyla boğuşan yazar, nihayet onlarla arayış edip her türlü anlama elverişli bir hamur hâline getirince, yani onlardan dilediği anlamı kurabilecek anlatım ruhsatı koparıncaya, kelimeler artık ruh, duygu ve fikir urbası kuşanmışlardır.

Yeriyken, Salah Birsel'den kısa bir Joyce öyküsü konuduralım buraya: *“James Joyce, sözcüklerin av avlayıcısı, kuş kuşlayıcısıdır. Sözcük dağırcığı öyle harmanlardan başak, öyle nimetlerden azıkle doludur ki zaman zaman ondan bir sözcük ya da bir cümle çıkararak kendine de şölen çektiği olur. Gerekliğinde ise onlarla, bozaya kapılmadan, günlerce güreş tutar. Bir amacı onun bütün bir gün çalıştıktan sonra sadece iki cümle yazdığını iletmıştır bize. Adamcağız bunu öğrendiği zaman şapalakaşmış ve Ulyses yazarının istediği*

sözcüğü bulmak için yolunda vakit yitirdiğini sanmıştır. Ne ki Joyce ona şu açıklamayı yapar:

- Sözcükler hazırda. Aradığım, sözcük değil, onun cümle içindeki en yetkin düzeniydi. Her durumda uygun ve elverişli bir düzen vardır. Sanırım onu yakalamak için vakit yitirdim..."

Aynı Joyce, Salah Birsel'in nakliyle şu cümleye de başlayacaktır:

"- Ben bu sözcükleri içim tedirgin olmadan konuşmıyorum, yazmıyorum. Bana bu denli yakın ve bu denli uzak olan bu dil benim için her zaman sonradan edinilmiş bir dil olarak kalacak. Sözcükleri ben yapmadım, ben benimsemedim. Sesimle, kendimden itiyorum bu sözcükleri. Ruhum sözcüklerin gölgesinde ezilip büzülüyor..."

(Salah Birsel, Amerikalı Tolstoy, Bağlam Yay. 1988, İst.)

Dil işçiliği

Bazı savruk yazarlar vardır, dönüp arkalarına bakmazlar. Yazdıkları, duvarları örülmüş kaba sıvası da yapılmış inşaatları andırır. Bir yuva niyetiyle oturulacak sıcaklığı yoktur yapılarının. Oysa bir yazıyı ince işler yazı eder.

Bir yazıda içerik ne kadar iddialı olursa olsun, anlamı zaptedecek kelimelerin iyi seçilmemesi, söz dizimine ve cümleler arasındaki uyuma dikkat edilmemesi sözün gücünü önemli ölçüde zayıflatır. Okuyucu önemli bir meseleyi anlamak için uğraşırken önüne çıkan ifade tümsekleri, dil sevimsizlikleri onu tökezletir, canını sıkar, iştahını keser. Onun için, yazıda içerik kadar, bu içeriğin sunuş biçimi de önemlidir.

Bir de arkalarına dönmeyi gerektirmeyecek kadar pürüzsüz yazan yazarlar vardır. Bu tip yazarlar anlamın derli toplu dozlar haline gelme sürecini yazma anına sığdıracak bir disiplin ve üslup düzenine sahiptirler. İlk yazışta, son noktayı koyup kalem ellerinden bıraktıklarında geriye fazla bir iş kalmamıştır. Tekrar dönüşleri, bir gözden geçirmeyle yazıyı daha sıkı ve güzel bir metin haline getirir şüphesiz; ama ilk yazılıştaki bile yazarı okur karşısında mahcup etmeyecek kadar problemsiz bir yazı gülümsemektedir.

Dil işçiliği hiçbir işçiliğe benzemez. Kelimelerin yerli yerinde kullanılması, kelime seçiminde eş anlamlılardan cümledeki gizli ses ilişkilerine destek verecek olanlarının tercih edilme-

si, cümledeki âhengi parlatacak kombinezonlar gözetilmesi. hep dil işçiliği ile ilgilidir. Yalnız, dil işçiliği teknik bir işçiliğin ötesinde, anlam çeşitliliğini ve derinliğini hedefleyen bir boyut içermelidir. Yoksa sadece kelimelerin ses ve cümledeki görünüş estetiği üzerinde duran bir işçilik, kalıcılıktan kayda değer bir pay koparamaz. Bir başka deyişle, dil işçiliği anlamın bütün nüanslarını dile yansıtma çabasını gözeterek yapılan bir işçilik olmalıdır. Zaten dildeki her kelime, anlamın bütün tonlarına cevap vermek için seferber değil midir? Yazarın görevi bu tonları en iyi karşılayacak kelimeler seçip kendi dilini kurmaktır.

Dil işlendikçe ışıdayan, katmanlaşan bir yapı arz eder. Ve işleme aşamaları boyunca da yazı adamı ne acizlikler yaşar da bu acizlikler onu yeni arayışlara, keşiflere zorlar.

Bütün yazarların ilk dönemlerinde yazdıkları eserlerle ileriki dönem eserlerini karşılaştırdığımızda dil işçiliğinin ne anlama geldiği kolayca anlaşılır. Mesela, Peyami Safa'nın yirmi yaş eseri olan Sözde Kızlar romanıyla Yalnızız veya Matmazel Noralya'nın Koltuğu arasındaki üslup ve teknik farkı...

Yazarın kelimelerle macerası maden-kuyumcu ilişkisi gibidir. Her kelime, yazarlık teknesinde yoğrula yoğrula kıvamını bulur. Bir kelimenin farklı söz birliklerinde kullanıldıkça nüans anlamlar kazanması uzun bir süreç ve yazarlık deneyimi gerektirir. Yazar kelimelerle dostluk kura kura onları kendi ruhunun ve kalbinin sırlarına ortak eder ve kelimelerin canlı, ışıltılı varlıklar hâline gelmesini sağlar. Kelime kelime kurulan bir dil evreninde, her kelimenin ona kendi damgasını vuran yazara ait anlam tonları oluşur. Bir yazarın kendi dilini kurması da bu anlamlar dünyasında yatay ve dikey keşifler yapmasına bağlıdır.

Şu da bir gerçektir: Aynı kelimeleri kullanan yazarların özgün bir dil kurma konusunda eşit başarıyı göstermeleri beklenemez. Yazarlıkta yetenek, çalışma disiplini ve ısrarlı deneyişler sonucunda kişilikli bir dil çatısı çatılabilir.

Bu sebeple, kalem işleri aceleye getirilmemeli. Meyveleri olgunlaşmadan pazara süren açgözlü üretici gibi kelimelerin, kullanıla kullanıla o özel kıvama varabilen mayalanma sürecine fırsat vermeden yazdıklarını ortaya dökmesi bir yazarın okur karşısındaki duruşunu her zaman tartışılır kılacaktır. Çünkü ham bir dil ürününün okur üzerinde bıraktığı olumsuz izlenimi silmek oldukça zordur.

Bir yazarın sözünü ettiğimiz “ham”lığa yüz vermemesi aşama aşama tamamlanan köklü bir dil bilincinin yerleşmesine bağlıdır.

Kelimelerle boğuşan yazar adayı, başlangıçta dilin tek boyutlu yanıyla alışveriş içindedir. Kelimelerin dil denizi içinde farklı konumlara göre aldığı yeni anlamlarıyla tanıştıkça dilin birçok anlam ve duyarlık nüansını zaptedebildiğinin farkına varır.

Hiçbir kalem, dil bilincine erme konusunda, yazıya uyanır uyanmaz kendini üst basamaklardan birinde bulamaz. Dile hakimiyet, beden ilgilerinin hakimiyetinden daha inceliklidir. Yüzme, jimnastik, masa tenisi gibi sporlarda uzun ve yorucu çalışmalardan sonra ustalaşılabilir de kalem ustalığı, bu gibi beden eforlarından daha fazlasını gerektirir.

Kalem ustalığı, uzun soluklu bedensel çalışmaların yanında kuşatıcı ruh ve gönül açılımlarının devreye girmesini gerektirir.

Bizde ve dünyada evrensel insanlık durumlarına eğilen sağlam yapılı eserlerin her çağın insanının kalbine güçlü ışık-

lar düşürmesi, bilinçli bir öz-biçim uyumunu gözetmeleri sayesinde.

Dil işçiliği her yazar için aynı yoğunlukta çabaları gerektirmez. Kimi yazarlar bir yazıyı bitirirken arkalarında bol çerçöplü bir görünüm bırakırlar. Bu, tekrar geri dönüp adamaklı bir temizlik çalışması gerektirir. Hatta çoğu zaman, kabası alındıktan sonra cilalama, parlatma gibi ince işler için üçüncü, dördüncü dönüşler de gerekebilir. Bu dönüşler olmazsa, /bu dönüşlere iştah kabartıcı sofraya dizaynları da diyebiliriz/ yazının okuyucuyu yüreğinden kavraması beklenmemeli.

Kimi yazarlar da doğuştan ve yazı hayatları boyunca bir kompozisyon ve düzen çerçevesinde kalem oynatmayı şiar edinmişlerdir. Bu yazarlar arkalarında ilk bakışta pürüzsüz ve sağlam yapıyla bahçeleri bırakırlar. Geri dönüp yazıyı yeniden elden geçirmeyince kıyamet kopmaz ama bu tür yazıların ikinci defa gözden geçirilip ufak tefek pürüzlerin giderilmesi ayrıntıdan alınan tadın daha yüksek dozda olmasını sağlar.

İngiliz klasisminin baş aktörlerinden Aleksander Pope, *"Kelimeler, yapraklara benzer; onların bol olduğu yerde anlam meyveleri nadirdir."* der.

Hakikat ki yapraksız ağaç olmaz ama yapraklarını olgun meyveler vermek yolunda seferber etmeyen yazarların da elinde kuru yapraklardan başka bir şey kalmaz.

Şimdi dil konusu zihnimizden uzaklaşmamışken kelimelerin yüreğine sızabilen bir yazarımızın, Sadık Yalsız uçanlar'ın bir edebiyat dergisinde sorulan sorulardan birine verdiği cevabı birlikte okuyalım:

"Soru: Kelimelerin vefasızlığını kabul edelim de yine dille ilgili bir soruyla sürdürelim... Bilge Karasu, "Benim dilim çiçek dermek üzere eğilip kalkan bir göv-

denin yumuşaklığına, dalgalanışına ulaşmalı." diyor. Bu cümleden şuraya gelmek istiyorum; sizin bazı alegorik öykülerinizde ve özellikle klâsik hikayelerimizi yeniden yorumlayışınızda Karasu'nun bu cümlesinin anlamının somutlaştığını görüyoruz. Siz kendinizi dil konusunda kemale ermiş sayıyor musunuz?"

Cevap: Yazmanın bizatibi kendisi bir kemale erme çabasıdır. Yani kemale erememiş olmak, hayatta çeşitli konularda kemale erememiş olmak yazmanın önde gelen nedenidir. İnsan kendi insani noksanlığının farkına varınca yazmaya başlar. Bu bir tür tamamlanma, olgunlaşma arzusuyla yanmaktır. Kelimelerle kaderimizi arıyoruz. Kendi kaderimizle bir gizli anlaşmanın yollarını arıyoruz. Buradan, insanın yazdıkaça noksanlığının arttığı sonucuna da çıkabiliriz. Yazdıkaça hazinemize hem yeni cevherler katılıyor hem de onu yağmalıyor ve yağmalatıyoruz. Kendimizi, şeylerin kodlarını çözüyoruz. Kaderin şifrelerini çözmeye çalışırken nesnelere, olayları, yaşantılarımızı, her şeyi şifreliyoruz. Bir mazmunu çözmeye çalışırken yeni yeni mazmunlar getiriyoruz orta yere. Bu mecazlarla tehlikeli bir anlaşmanın yolunu aramaktır yazmak. Hal böyle olunca zaten kırık dökük olan dilimin kemale ermiş olmasını söylemem imkânsız. Benim dilimde, tümüyle çözemediğim birtakım düğümler var. Bunlar çocukluk acularından mı geliyor, alabildiğine geniş, farklı okumalardan mı geliyor, doğrusu anlayabilmiş değilim. Kimi öykülerimde akıllı uslu bir anlatım, kimilerinde kekeme bir dil, kimilerinde alegorik, kimilerinde... Bunları zaman zaman düşünmüşümdür. Şimdi siz sorunca düşündükçe kendi öykümün, metinlerime yansırken bazı sorunlar yaşadığımı fark ediyorum. Henüz öykümün yansıdığını da söyleyemem. Son yazdığım metinleri, "Varlığın Evi" adlı bir kitap olarak düşünmüştüm. Burada dilimin kendi katlarına doğru zaman zaman açıldığını söyleyebilirim. Bilhassa çocukluğuma doğru sızdığım orada

*yalın, samimi bir dile imkân veren imgelerin kaynaştığını fark ettim.
Henüz girdim. Çocukluk imgelerimi birer birer deşifre ederken dil
denilen muammanın benim açımdan henüz yeni açılmış bir mevzu
olduğunu da gördüm.”*

(Sadık Yalsızuçan’la söyleşi, Yitik Düşler Sayı; 13)

Tutuk hâl-coşkun hâl (kabz-bast hâli)

Zaman yerinde durmuyor. Yazar, her vaktin kendine bağışladığı imkân ve fırsatlarla kendi yazgısını nemâlandır-
mak için hep tetikte olan adamdır.

Her yazar, kalbine damlayan ilham damlacıklarını bir coşku pınarına çevirme ödevinin yanında; yazmayı, hayatının her kesitine yayılan bir etkinlik olarak bilmelidir. Yazarlık ağacını donatmada insanın her ânı, aynı verimlilikte ve duyarlılıkta geçmeyebilir; ama her ânın yazarlık serüvenine bir katkı olacaktır. Bir ağaç sadece olgun meyveleriyle değil, gövdesiyle, yapraklarıyla, dallarıyla ağaçtır ve ancak bu tam tekmil haliyle güzeldir.

Kalemle olan beraberliğimizin kuru kuruya bir işçilik düzeyinden öte gitmediği zamanlarda durup cümlelerimize fer gelmesini mi bekleyeceğiz?

Coşkunun kış uykusuna yattığı zamanlarda bile kalem kendisini geniş bulvara kavuşturacak altyapı çalışmalarına devam etmelidir. Bunu coşkusuz, tutkusuz, kuru kuruya bir kalem işçiliği şeklinde anlamamak lazım. Kalem her zaman yerinde durmaz bir coşkuyla işleseydi zıtların karşılaştırılmasından anlaşılan güzelliklerin, heyecanların değeri yeterince bilinmezdi.

Tam tekml bir coşkuyu sürekli kılacak bitimsiz soluk, zaten insanoğluna vergi değildir. İnsan durup dinlenecek, depolanacak, muhasebe yapacak, iç sesini dinleyecek fırsatlar kollayacak ki sarsıcı, heyecan verici, nitelikli şeyler yazabilsin.

Tutuk zamanlarımızdaki çalışmalarımızın da coşku anlarını içten içe beslediğini, onlara manevra alanı açtığını unutmamak gerekir. Yazmak için sadece coşku anlarını bekleyen adam, bir gün beklediği bu coşku anlarının da git gide seyrekleştiğini, cılızlaştığını görecektir.

Coşku çok karmaşık insan bünyesinin, hayatın çeşitli anlarından devşirdikleriyle ayakta durur. İnsanın, kendi içinde hiçbir dış ilgiye ihtiyaç duymadan canlı tutabildiği bir coşkudan söz edilemez. Coşkunun damarlarını kabartan, hayatın sıcacık ilgileri, güzellikleridir. Ama hayatın somurtkan yüzünden da coşkunun teknesine birtakım besleyici öğeler akar durur.

Acılarımız, sıkıntılarımız, iç gerilimlerimiz değil midir hayata daha sıkı sıkıya sarılmamızı sağlayan! Zaman olur, negatif bir duygunun basıncı kalemimize gerçekten yüreklerle merhem bir kotarma fırsatı bağışlar.

Bir insanın bütün hayatı boyunca ruh ve gönül ilişkilerinin tomurcuklandığı alan, coşkunun hayat bulduğu alandır. Öyleyse coşkunun bütün hayat ödevleri karşısındaki duruşlarımızın biriktirdiği öz sularla beslenen bir ince ayar sürece tâbidir. Kalbimiz, öyle zaman olur ki kabına sığmaz bir cevvaliyetle gayretimizi şahlandırır. Bu coşku anları, yazı etkinliğine dönüşebilirse kalemin keyfi görülmeye değer.

Biz sanırız ki coşkunun, parlıtısını sadece içinde bulunduğumuz ânın güneşinden alıyor; oysa ne coşku ne de iç daralması yalnızca bir ânın eseridir. Gönül ve ruh öyle karmaşık ilişkilerin ağından beslenir ki hangi coşkunun, hangi iç serü-

veninden hangi yaşam kesitinden kaynaklandığını kestirmek zordur.

Bir su bendinin tepesinden itiliverilen küçücük taşın bıraktığı boşluktan akmaya başlayan cılız su, yavaş yavaş bendin gövdesini kemirmeye başlar ve bakarsınız ki suyun ısrarı bendin diñç gövdesinde kocaman bir oyuk açmıştır. Bir süre sonra da öncü kuvvet, merkez güçten destek almaya başlayınca suyun önünde dikilip durmak bendin ne haddine!

İnsanın o kabına sığmaz, coşkulu hâlinin önünde de çoğu zaman irili ufaklı bentler dikiliverir. Bu bendi darmadağın edecek ilk hareketi başlatmak her zaman bizim elimizdedir. Güzel yazılar-şiiirler okumak, ruhumuza esenlik verecek manevi donanımlar edinmek, bir dostumuzun samimi ve yerinde iltifatları, tutukluğun kilidini çözecek müzik parçaları, coşku-muzun önündeki duvarları birer birer yıkabilir. Yeter ki biz içinde bulunduğumuz durgun ve iç daraltıcı halden kurtulmak için bir şeyler yapabilelim.

Bilinç altımızda depolanan sayısız imgeden hangisinin şuur sahnesine ne zaman çıkacağını çoğu zaman biz kestiremeyiz. Bazen uzak, bazen yakın geçmişe, bazen de yaşamakta olduğumuz zamana ait imgeler yaşadığımız ânın teknesine dökülür.

Bir fırtına kopar ve ortalık toz-dumandır. Sonra sağanak bir yağmur, ardından da güneş açar ve damarlarına rahmeti çeken çiçekler alımlı alımlı gülümsemeye başlar. Fırtına anlarından damıtılan öz-sulardan da coşku ve tutkumuzun damarlarına bir akış hep vardır kısacası.

İnsanın, hiç yeri değilken yüzünün bir güneş gibi ışıldaması, hareketlerinin belirgin bir cevvaliyet kazanması, ya da kendi içine çekilip kaskatı bir duvar kesilmesi bu yüzdendir.

Bilinçaltı yönlendirmesi ne olursa olsun, her günün insan bünyesiyle doğrudan ilişkili verimlilik-verimsizlik vakitleri vardır. Başka bir deyişle, her insan için coşkuya daha cömertçe kucak açan günün belli bir kesiti vardır. İnsanın ruh ve kişilik yapısı kozmik âlemin cilveleriyle kader birliği içinde olduğu için her insan için günün her saati aynı verimlilikte geçmez.

Günün belli saatlerinde sıcakık ve heyecan dolu bir damar yakalayan kalem coşmaya başlar. Yazarın kendisi bile buna şaşar. “Nasıl oldu da kendimi bu anî heyecan ve bereket harmanının ortasında buluverdim?” der. Bu onur verici halin, hayatın hangi esenlikli anından dolayı bağışlandığı bilinmez; ama bu coşkun hallerin, günün belli vakitlerinde daha daha dobra dobra olduğu bir gerçektir. Bize düşen “eşref saat” dediğimiz bu verimli saatleri çeşitli sınavlarla tesbit edip çaba harmanımızı bu zamanların ovasına taşımaktır.

Ali Fuat Başgil der ki Gençlerle Başbaşa’sında, *“Her insanın bünyesine göre günün içine gizlenmiş farklı bir verim saati vardır.”*

Hassas bir yoklama süreciyle eşref saatimizi keşfedip onu okuma-yazmalarla doldurmak bize düşer. Ve bu saatleri, mümkün mertebe, hiçbir şeye feda etmemek de...

Görünme, bilinme isteği, misyon

Hiçbir güzellik kendisine yönelmiş nazarlara kayıtsız kalamaz; hatta her güzellik kendi varlığının başkalarının bilinmesi için özel çabalar bile sarf eder. Bu, insanın tabiatında vardır. Meşru dairenin dışına çıkmadıkça bu normal karşılanır.

Yüce Yaratıcı'nın sonsuz sanatı ve güzelliği de şu yeryüzünün sayısız varlığına aksederek bizi kendine çağırıyor mu?

Her güzelliğin ait olduğu bir özel mensubiyet alanı bulunsa bile başkalarının da bilinmeye, tanınmaya eğilimli olması tabii karşılanmalı.

Yazarlık, insanlığa gülümseyen bir ağaç gibidir. Bu ağaç kökten yaprağa, tüm donanımıyla yeryüzünü selâmlamakla hem kendi varoluş bilincini fiiliyata dökmekte hem de kendisine yönelen ilgilerin bir nitelik kazanmasını sağlamaktadır. Ağacın bütün görkemiyle kendi varlığını haykırması kendi varoluş gerçeğinin başkalarının da bilinmesi, onun yüklendiği anlamın başkalarına aktarılması, başkalarını çoğaltması anlamına gelir ki bu da yaratılma amacının billurlaşması demektir.

Yeryüzünde varlığından hiçbir işaret bulunmayan, dışarıya hiçbir güzelliği aksetmeyen, kök ve damarları toprağın derinlerine uzanan bir ağacın kendi iç deviniminden kime faydası vardır?

Her yazarda mutlaka bir görünme, bilinme isteği olacaktır. Ama bu isteğin şiddeti, gerekçesi farklı farklıdır. Kiminde bu istek sırf sanat kaygısıyla ortaya çıkar, kiminde ise bir misyon ve toplumsal bilinçle dışa yansır.

İçindeki sanat aşkını sırf bir güzellik sunumu şeklinde dışa vuran yazarla bunu toplumsal kaygılar ve insanlık serüveninin nihâî hedefi olan “kâmil insan” modelinin yeryüzünü yeşertme yolunda kullanan yazar elbette bir olmaz.

Her insan bir âlemdir ve bu âlemin bilinmesi, tanınması, başka âlemlerle bütünleşmesi, insanî duyusunun, algılayışın daha derinlik kazanması adına gereklidir.

Kendi sesini duyurmak, dünya yüzündeki cılız yürek atışlarını kalbinin ritmiyle harekete geçirmek, onları sahil heyecanlara uyandırmak, her yazar için anlatılmaz bir mutluluktur.

Öykünme

Her bebeğin çevresinde duyduğu seslerin, gördüğü davranışların ördüğü kafeste biçimlenir, kişilik hamuru. İnsanoğlunun davranışları, kişiliği, bilgi düzeyi, kültürel alt yapısı hep çevresinin şartlarına bağlı bir gelişim ve biçimlenme gerçeğiyle karşı karşıyadır. Yani her alanda edindiklerimiz illa ki önceki birikimlerin, deneyimlerin ışığıyla kendine hayat alanı bulabilmiştir.

/Kabil, kendi kişisel yazgısını karartan bir eylem sergileyerek Habil'i öldürdü. Onun cesedini ne yapacağını kestiremedi, beri tarafta bir kargaya ölü bir karganın leşini toprağa gömmesi Yaratıcı tarafından ilham edildi. Karga, gagasıyla bir çukur açtı ve leşi o çukura gömdü. Kabil bunu seyretti ve kardeşi Habil'i toprağa gömdü./

Öykünme, insanoğlunun doğasında vardır. İlham yoluyla insanlara bazı orijinal haller lutfedilir ama genellikle insan; duydukları, okudukları ve gördükleriyle kendi kişisel binasını inşa eder. Donanımlı bir inşadan sonra da kendine özgü bir aydınlatmanın çığırını açılmış olur. Ama bu öykünme işi mezar kadar sürer. Çünkü insan fani bir varlıktır ama sonsuzluğa uzanan tekâmül çizgisinin sınırı yoktur.

En ideal rehberler Peygamberler olduğuna göre, ne kadar yücelirse yücelsin, insanın önünde öyküneceği, örnek alacağı akıl ve gönül verimi hep olacaktır.

Bir yazarın, doğrudan doğruya dizinin dibinde yetiştiği bir kalem ustası olmasa da süze süze okuduğu eserler onun için bir deniz feneridir.

Farkında olsak da olmasak da okuduklarımızla kurarız üslup binamızı.

Yediği içtiği şeylerin, soluduğu havanın, yaşadığı çevrenin etkisini mizacında, bedeninde bulan insanoğlu okuduğu, dinlediği değerlerin yankısını ruhunda nasıl görmesin!

Yazarlık alanında öykünme mutlaka olacaktır. Olsa olsa bunun derecesi üzerinde konuşulabilir.

Yazarlık yolculuğunda, başlardaki kaba çizgileriyle hemencecik anlaşılan öykünme, kalem ustalığı, kendi özgün sesini bulunca alttan alta bir anımsatmanın yanında kendince bir tabiiğe bürünür.

Her alanda olduğu gibi edebiyatta da öykünme mademki kaçınılmaz, hatta gereklidir öyleyse biz kendi öncelikli referanslarımızı iyi tespit etmeliyiz. Ruh ve gönül penceremize güney cepheden yansıyabilen kalemlere bakmalıyız. Bir başka deyişle iç frekansımıza doğrudan hitap eden yazarları seçmekle işe başlamalıyız. Çünkü bir yazar, her fitratın temayülüne, zevklerine aynı ölçüde cevap veremez. Bir meyve seçiminde bile tercihler farklılaşabildiğine göre gönül ve kafa verimlerinin tercih konusu olması olağandır.

Yaşlı dünyamızda günümüze kadar birikegelmiş çok sayıda usta yazar olduğuna göre, yürekte okumalarla iç sesimize uyumlu olanları seçmek bizi kuşatıp kendi yörüngesine çekebilen birkaçını tespit etmek zor olmasa gerek. Bu seçimden sonra iç sesimizi kurmaya başlayacak külliyat okumaları; bizi, kendimizi mensubiyet sınırında görmeye başladığımız yazarların tutkulu takipçileri yapacaktır. Ve uzun, bir o kadar da zevkli okumalardan sonra bir “fenafil” derecesine ermek, ya-

zarın geniş evreninde kaybolmak, onu sayıklayıp durmak gibi haller belirir. Bu tehlikeli bir durum değildir. Nereye kadar? Okurun yani, “yazar-okurun”, rengine büründüğü “usta”dan alması gerekenleri aldıktan sonra, üzerindeki taklit gömleğini çıkarıp atabilecek ve kendi ruh desenlerini yansıtmaya başlayan urbasını kuşanabildiği ölçüde...

Bundan sonra yazar, bir endüstri ameliyesiyle okuduklarını, duyduklarını, gördüklerini “dönüştürme” maharetine havale eder.

Kısacası yazar, kalem tecrübelerini ustalık payesiyle taçlandırmak için usta kalemlerin soluğuna muhtaçtır. Ama şu da var: Aynı yazarlardan beslenen kalemlerin de, farklı tohumların aynı güneşten, havadan, sudan ve topraktan beslenip farklı görünüşte, kokuda, tatta meyveler olarak karşımıza çıkması gibi, kendi kişilik kumaşlarına göre desenlere bürünmesi gerçek yazarlığın karakteridir.

Edebiyatımızda birçok şair-yazar’ın yazdıklarından, yerli ve yabancı ustaları okuduklarını, onların eserlerinden etkilendiklerini anlamaktayız. Mesela, yazılarından, şiirlerinden, Yahya Kemal’in divan şairlerini; Tanpınar’ın Yahya Kemal’i; Necip Fazıl’ın Boudelaire ve Yunus Emre’yi; A. Turan Alkan’ın Cemil Meriç’i, Ali Çolak’ın Salah Bırsel’i, Refik Halit Karay’ı, Bediuzzaman’ı; Mehmet Kaplan’ın Alain’i birer ‘üstad’ nazarıyla okuduklarını ve onlardan etkilendiklerini çıkarabiliyoruz.

Ortam

Bazen çöplükte nadide güllerin yetiştiği olmuştur ama bu, o güllerin tabiatındaki varolma ısrarının, ihlasının bir sonucudur. Yoksa her çöplükte gülün yetişmesi, bu kötü ortamların tabiatına aykırıdır. Keramet çöplükte değil gülün karakterindedir.

Yaratılış gereği, her canlı yaşadığı çevrenin şartlarına ve imkânlarına göre kendini geliştirir.

Daha çok bal versin diye sürekli şekerle beslenen arıdan, “karakovan” balı lezzeti beklenemez. Birinde uçsuz bucaksız kırlardan emek ve coşkuyla toplanan özlerin tabii ve nitelikli lezzeti vardır; diğerinde ise içine hile karıştırılmış, emeksiz, bir gıdanın yapma tadı...

İşe nitelikli ürüne imza atmak yönüyle bakarsak, insanın yetiştiği çevre, beslendiği kaynaklar çok önemlidir. Bu hem verimliliği, hem niteliği etkiler. Yaşadığı ortamda hiçbir sanatçı sezişi ve duyarlılığıyla tanışmamış birinin, içindeki sanat ışıldağını kuvvetli bir şekilde ışıldattığı pek görülmemiştir. Çünkü insanın içindeki cevherler; öyle bir yapıya sahiptir ki dış dünyanın hatırı sayılır sondajlamalarıyla ancak inkişaf alanı bulabilmektedir.

İnsan genellikle dışarıdan gördükleriyle coşar, üzülür, içine kıvrılır veya harekete geçer.

İçteki cevherlerin ateşlenmesi için gerekli olan kıvılcımın dışarıdan çakılması, insan için ortamın önemini vurgulamaya yeter.

Büyük yazar, sanatçı veya düşünürlerin hayatını incelediğimizde onların genellikle gelişmelerine elverişli ortamlarda yaşadıklarını veya bir “üstad”ın rahle-i tedrisinde yetiştiklerini görürüz.

Yeryüzünde, kendi başına yetişmiş, gelişmiş kendi alanında öncü olmuş büyük sanatçı, düşünür, ilim adamı tanımıyoruz. Böyleleri olsa bile bu, yetişmenin, gelişmenin tabii bir modeli olamaz. Biz, bir yazar olmak için yola çıkmışsak referanslarımızı öncelikle iyi seçmeliyiz. Ayrıca yazarlık ağacımızın ihtiyaç duyduğu suya, havaya, elverişli toprağa yakın durmak, kişisel yetkinliğimizin kendini kurması adına zorunludur.

Toprağı verimsiz, yağmuru az, havası çok soğuk memleketlerde meyve yetiştiği görülmüş müdür?

İtiraf etmek gerekirse, bu çağda insanın kendi iç kaynaklarını korumak, geliştirmek, zenginleştirmek açısından oldukça olumsuz bir ortam mevcuttur. Yani mevsim kış, toprak çorak ve bulutlar suskun...

Ortam bizi elimizden tutup zorla bir sanat, edebiyat muhitine çekmediğine, hatta içimizdeki aşkı, şevki söndürüp aykırı alanlara savurduğuna göre bütün iş, bu kel başa düşmektedir. Bu kel baş, içindeki edebiyat, sanat, düşünce tutkusunu dinç tutacak, geliştirecek arayışların içinde olacak sürekli; yaşadığı çevre nasıl olursa olsun, bir yolunu bulup yazarlık ağacının meyvelenmesini sağlayacak ortamlara alan açacak hayatında. Güven telkin eden dostlarla oturup kalkacak, kalp huzuru sağlayacak manevi desteklere sırtını dayayacak; kитаba, dergiye, nitelikli sohbet ortamlarına sığınacak; gazetenin,

radyonun, televizyonun edebiyat-sanat-düşünce ağırlıklı yayınlarına yönelecek.

Kısacası ne yapıp edecek, kendisine bir sığınak bulacak...

Aslında işin hakikati: Her şey, insanın kendisinde olup bitmektedir. Biz yazarlık yolunda yürümeye yazgılıysak ve bunu artık varlığımızın vazgeçilmez bir yanı sayıyorsak, ne yapar eder heyecanımızı canlı tutacak ortamlar, vesileler buluruz, il-la ki buluruz!

Yönlendirilme, bir hamiyet eli

Geniş ve düz bir arazide bendinden boşalmış suyun akışı gelişigüzel ve hedefsizdir. Suyu, tabiatına uygun bir verimlilik alanında kullanmak bilinçli bir yönlendirilme sayesinde olur. Ayrıca düzenli bir yatağa kavuşturulmamış suyun tahrip tehlikesi de büyüktür.

İçindeki edebiyat-sanat madenini kendi başına işletebilecek bilince gelinceye kadar, elinden tutulmadığı için hayatını duygusuz, ruhsuz bir şekilde, kaporta boyacısı, mühendis, işadamaı, seyyar satıcı, avukat, doktor, amele olarak sürdürmüş nice talihsiz insan vardır ki derinlerindeki büyük sanat, edebiyat madenini, işletmeden kendileriyle birlikte toprağa gömmüşlerdir.

Edebiyat, sanat pınarı bir hamiyet eli sayesinde gönüllerin müzmin susuzluğunu giderecek hâle getirilebilir. Bu pınarın coşmasında çoğumuzun elinden bir öğretmen, bir dost ya da ağabey tutmuştur mutlaka. Çünkü yaşadığımız dünya, içindeki cevherleri gün yüzüne çıkarmak şöyle dursun onun âtl kalıp unutulmasını hızlandıracak oyalayıcı şeyler pompalamaktadır sürekli. Bu yüzden hiç kimse kolay kolay kendi sesinin gücüne yaslanarak dış dünyada kendine varlık alanı oluşturacak direnci gösterememektedir. Kısaca, edebiyat ağacının serpilmesinde tohumun toprakla buluşması, toprağın beslenmesi, filizin gün yüzü görmesi, bilumum tasallutlardan kuru-

narak büyümesi gibi tüm aşamalarda ya bir hamiyet eli ya da tutkulu bir özbenlik gereklidir.

Şunu da ekleyebiliriz: Doğrudan hiçbir yardımcı bulamadığı halde kendi iç dinamizmi ve okudukları sayesinde içindeki edebiyat pınarını çoşturarak varlık gösterebilmiş insan yok değildir. Ama bu gruptakilerin oldukça hatırlı ve riskli bir yol üzerinde oldukları inkâr edilemez bir gerçektir.

Bu konuda sıra dışı bir örnek de olsa Peyami Safa'yı hatırlayalım: Çocuk yaşta babasız kalır yazarımız. Annesiyle bir başınadır ve hayatın ağır yükü cılız omuzlarına binmiştir. Üstelik müzmin bir hastalığa da yakalanmıştır. Hastalık, geçim derdi ve babasızlık... Ama küçük Peyami, tahsiline devam eder, “anadan doğma şair” sıfatını almış merhum babasının manevi mirası, çevresinde onun da şair-yazar olabileceğine dair kanaatleri güçlendirir. Mektepte hocaları ondan, daha çok, şairlik atılımı beklerler. Ama Peyami'miz, içten içe bir yazarlık tohumu geliştirmeye başlar minik yüreğinde. Bu tohum, çevrenin beklentisi, yazarımızın yetimlik duygularından aldığı mücadele hırsı ve hepsinden önemlisi, içindeki yazarlık tutkusuyla onu karşımıza sesini bulmuş bir yazar olarak çıkarır.

Bir otobiyografi niteliğinde olan “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu”, içindeki tutkuya tam güvenemeyen yazar adayları tarafından çok dikkatlice okunmalıdır.

Peyami Safa'dan söz etmişken ustamızdan nefis bir şiir eleştirisi okuyalım:

Şiir Nedir

On dört yaşında bir çocuk apandisit ameliyatı yapmak istediğini söylerse gülülp geçersiniz; ısrar ederse kendisine doktorluk tahsili yapmadan bu işte nasıl muvaffak olunabileceğini sorarsınız.

Fakat, on dört yaşında bir çocuk şiir yazmak istediğini söylerse tabii bulursunuz; ekseriya onu teşvik edersiniz ve yazdığını da beğenirsiniz.

Çünkü biz de o çocuk gibi edebiyatın doktorluk kadar hususî bir etüde muhtaç olduğunı bilmiyoruz; annesinin karnında her şâirin edebiyata namzet bir şiirin ehliyetnamesine sahip olduğuna inanıyoruz. Küçük yaşlarında şiir tecrübeleri yaptıklarını bildiğimiz büyük edebiyat adamlarının hususî hayatları da, şiirin kâfi şartını çocuğun doğarken getirdiği istidat da bunların kanaatlerine ayrıca kuvvet veriyor.

Mektepte iken ben de şiir tecrübeleri yapan ve bunda muvaffak olduğuna inanan budala masumlardan biriydim. Adım "şâir" çıkmıştı ve hocalarımın tekezzüp etmediği bu sıfatı kolayca benimsiyordum.

Muallim Naci'nin babama "anadan doğma şâir" in Acemce sıfatını vermiş olması benim de aynı mes'ut irsiyet hamulesiyle dünyaya geldiğime hem muallimleri, hem talebeyi, hem de, işin kötüsü, beni kandırmıştı.

Şâir olmadığımı anlamam için, daha sonraları, şiirle daha ciddi meşgul olmam lâzım geldi. Fakat yalnız kendimin değil, şâir olduklarına bâlâ İnanılan birçoklarının da şiirin hususî dünyasına yabancı olduklarını gördüm.

Şiirin doktorluk kadar bir ihtisas haysiyeti olduğunu kabul etmeyenlere, şiirin doktorluk kadar güç bir iş olduğunu anlatmak güçtür. Zamanımızın şâir bolluğu ve şiir azlığı bu zorluktan ileri geliyor. Bütün elde edilmek şansı bir doğuş kabiliyetine irca edilen şiir üstünde herkesin bir hak iddia etmemesine şaşılabilir: Çünkü doğuşta kim şâir değildir? Şiddetli bedbin hassasiyetinin ilk canlı ifadesini çığlıklar ve göz yaşları ile vermemiş hangi çocuk vardır? Eğer şiir, doğarken kopardığımız bu çığlıkların büyüdükten sonra manzum ifadesi demekse kafiye bulabilen herkes şâirdir. Halk şiiri, güzel iptidailiği içinde bunu çok kereler isbat etmemiş midir? Aynı iptidailiğin güzelliği kadar, kolaylığı ve basitliği de hâlâ şâirlerimizi folklor nev'inden şiirler yazmaya teş-

vik ediyor. Artık şunu açık konuşalım: Şiir bu değildir. Halk şiiri dediğimiz şey, bizi insan ruhunun ilk kaynakları üstünde aydınlattığı için, bir çocuğun masum sözleri ve terennümleri gibi sevimli, enteresan olabilir. Bu iptidailiği suni olarak tekrarlamak, artık, masumiyetinden ve sevimliliğinden de eser bırakmaz. Bir çocuk ağzında boşumuzu giden basık, pepeme, eksik ve tuhaf konuşmanın bir hatip ağzında ne çirkin olabileceğini tasavvur ediniz. Çocuğun bu konuşusu, zekânın şefkatinde insan dilinin ilk uyanışını bize göstermek ve bu iptidailikten kaçıp kurtulmamıza yaramak itibarıyla de ayrıca faydalıdır. Hattâ sevimliliği de belki bu faydasından ileri geliyor. Biz de kaçmaya mecbur olduğumuz bu geriliğe doğru koşuyoruz.

Halkın dilinde şiirin tekemmül etmemiş lirik ifadesi, topraktan fıskıran ağacın gövdesi gibi ancak tabiat dekoru ve hamlesinin ilk tazeligi içinde güzeldir. Bu kütükten bir mobilya yapmak icap ettiği zaman bütün bir endüstri hüneri, bir dekor sanatı, bütün bir ileri cemiyet zevki işin içine girer. Üstünde insan zekâsı bin türlü aletle beraber çalışacaktır. Baltadan, ince testereye ve boyadan cilaya kadar vasıtalarla o ağaç parçasını tabiattan insana maledeceğimiz.

Kaba marangozluk ziraati için böyle olan şey, şiir için budatsız bir nüans âlemi içinde namütenahi bir tekemmül imkânıyla darbedilerek daha ziyade böyledir.

Bunu bilmeyen çocuklar, şiire kolayca sahip çıkıyorlar, bir de bizden teşvik görüyorlar. Apandisit ameliyatı yapmak için ellerine neşter verseydik insanlığa zararları bundan daha büyük olmazdı.”

(Objektif Serisi 2 -Sanat Edebiyat Tenkit, Ötüken Yay. İst. 1999)

Kişilik kumaşı, yetenek

A zim, sabır ve tutkuyla bir konuda başarı sağlansa da yetenek ve kişilik kumaşının kalitesi yazarlıkta ana belirleyiciler arasındadır.

Orta halli bir yeteneğin varabileceği son noktada bile yazarlık ağacından dökülen meyvelerin kalitesi, tohumlarının davetkârlığı sınırlı olacaktır.

Sınırlı bir yetenekle ancak sıkı yazışma metinleri, sağlam yapıllı mektuplar kotarılabilir.

Okurun gönlüne uzanan nitelikli edebî metinler sadece kişilik kumaşında gerçek sanata elverişli desenler bulunan kelimelerden çıkabilir.

Altın madeninden altın, bakır madeninden de bakır tabiatı beklenir. Yaman bir kimyacı maharetiyle bazı maden alaşımlarından eşi az bulunur madenler üretilebilir ama hiçbir zaman demir madeninden da altın tabiatı beklenemez.

Yazarlıkta esas mesele, eldeki cevheri sıkı bir çalışmayla yeraltı âtılığından kurtarıp müşkülpesent okuyucuyu mutlu edecek forma dökülebilmektir.

Yetenekle tutkunun bir arada olması en arzulanan şeydir; ama Allah bazen iki şeyi bir arada vermiyor. Kiminde yetenek var, tutku yok; kiminde ise tutku ganî, yetenek kesat!

Önemli olan, var olan yeteneği tutkulu arayışlarla ve çalışmalarla nitelikli anıtlara dönüştürmek!

Yaşamın sesini dinlemek

Bozguncu eli bulaşmamış tarafıyla yaşam, canlı bir organizma gibi saf, coşkun ve duyarlıdır. Bundandır ki yaşamın iç sesi, kendisini duyabilene çok şeyler fısıldar durur sürekli.

Yaşamın iç sesini bir eserin hakim çağlıtı olacak denli somutlaştırmak için gerekli olan sanatçı duyusu, yılların deneyim ve terbiye birikimiyle oluşabilir. Her sanatçının algı düzeyi farklı farklı olduğundan hayat, sanat eserine öz suyunu damıtmada her sanatçıya aynı oranda cömert davranmaz.

Her şey karşılıklı bir ilginin ve duyarlığın sınırları içinde gelişir gider.

İnsanoğlunun dünya serüveni, yaşamla anlamlı bir ilişki kurmakla ötelere açılan bir pencereye kavuşur. Bu dünyada canlılara ve bilhassa biz insanlara yaşama imkânı tanındığına göre; yaşanacaktır ve bize bağışlanan özgün yaşam biçimlerinden, nimetlerinden faydalanılacaktır. Yaşamın kuytularına çekilip dünyayla ilgisini kesmek, edebiyatın-sanatın dolaşım sisteminde hayatî tıkanmalar doğurur.

Bu dünyada yaşıyorsak yaşamın sıcacık nefesini her an hissetmeliyiz. Bu dünyada yaşıyorsak hayatı renklendirmek, çeşitlendirmek, anlamlandırmak bizim de ödevimiz demektir.

Dünyadan el etek çekip kendine özgün, korunaklı bir evren kurduğunu düşünen sanatçılara fazla itibar etmemek ge-

rekir. Dünyayla ilgisini kesen adamın sanat pınarı kurumuş demektir çünkü insanoğlu bu dünyadaki bütün rezervlerini ilişkileri sayesinde yerli yerinde iyi amellere dönüştürmek ödeviyle karşı karşıyadır. Başka bir deyişle: Sanatçı olsun, düz bir vatandaş olsun, yaşamaktan muaf hiçbir insan yoktur. İnsan olarak bize biçilen ömrün sınırları içinde yaşayacağız ki eylem ve davranışlarımızın kazanımları biriksın. Yaşayacağız ki sesimiz somut şekilde geleceğe taşısın ve bizi geleceğe taşısın. Yaşayacağız ki bizi Yaşatan, bizden razı olsun.

Kısacası, hayatın hır güründen, pörsüten yanlarından uzak duran sanatçı mazurdur; ama hiçbir sanatçı yaşanabilir bir dünya kurmak için yaşamla el ele yürümekten geri durmaz. Zaten bir sanatçı sanat yolculuğunda bütün azığını ancak hayatın münbit ovasından devşirebilir. Bu bağlamda “fildişi kule”, kendisine öncü, hamiyetperver, yol gösterici sıfatları yakıştırılan sanatçıların semtine bile uğramayan bir tabirdir.

Ve Nermi’ce bir söz:

*“Yaşamadan anlıyorsan bir gözün hep kitapta olacak
Kitaptan anlıyorsan bir gözün hep yaşamda olacak.”*

(Nermi Uygur - Tadı Damağında
Yapı Kredi Yayınları, İst. 1995)

Tabii kıvam sürecine ayak uydurmak, sabrın acı kâsesinden yudumlamayı göze almak

Herhangi bir konuda olgunlaşmak, istenilen kıvama gelmek bazı iç ve dış şartların yerine gelmesiyle mümkündür.

Ham bir meyveyle olgunu arasındaki fark, yeteri kadar zaman, gerekli güneş ve topraktan usulünce beslenmektir. Uygun şartları yerine getirilmeden olgunlaşmayı beklemek ham hayâldir. Ham bir hayâlin hayâl olmaktan kurtulup has bir meyveye dönüşmesi için de tabii kıvam sürecinin gerektirdiği beslenme ve deneyim şartlarının yerine getirilmesi gerekir.

Kalemle olan maceramızı sabır ve ölçülü yürüyüşle taçlandırırızsa cümlelerimize kendiliğinden bir özgün tavrın hâkim olmaya başladığını görürüz.

Bizim hedefe bir an önce kavuşma aceleciliğimiz, tarzımızdaki olgunlaşmanın önündeki en büyük engeldir. Oysa vakti gelmedikçe, güneş karşı tepelerden başını doğrultup bize gülümsemez.

İnsan, hangi iş olursa olsun, samimi bir şekilde çalışmak şartıyla emeğinin karşılığını mutlaka alacaktır.

Yazarlık ağacımızın serpilmesinde, her aşamanın, kendine göre zorlukları olmakla birlikte, heyecan verici yönleri de vardır. Önemli olan heyecan verici anları çoğaltarak kalemi-

mizin tutturmakta olduğu kıvamın hatırına aşkla, şevkle ve de sabırla yürümektir.

Sporda veya el sanatlarında bile bir daldaki maharetimizi ustalık düzeyine çıkarabilmek birçok meşakkatli aşamadan geçmekle mümkün olabiliyor. Kalem yolculuğunda da insan, başlardaki zahmeti, zevkinden baskın süreci geçmek için elde edilecek söz hakimiyeti şerefine, birçok güçlüğü göğüsleyecek gerekçeleri güçlü bir şekilde yığınlığının karşısına dikiverir.

Kıvam tutturma yolunda, sabrın acı kasesinden yudumlamayı göze almayanlar sonuçta savruk, düzensiz bir üslup sahibi olup çıkarlar.

Burada şu noktaya da değinmek gerekir: Yazmada tabii kıvam sürecine ayak uydurmak ne kadar önemliyse kıvamı seyreltecek, bozacak sıklıkta yazmak da o kadar mahzurludur.

Kalem, mürekkebi, kağıdı ve elektriği sağlandıkça yazı dökabilen bir yazı makinası değildir. Sadece fizikî şartlar kalemin niteliğini koruyarak sürekli yazı çıkarmasında yeterli olmaz. Etkisi ve gücü kişiden kişiye değışmekle birlikte; insan bünyesinin, kalemi beslemek konusunda bir kapasitesi vardır. Bu kapasiteyi zorlayacak sıklıkta işleyen kalem, işin içine ilgi dışı öğeler sokmak zorunda kalacaktır. Bünyedeki tabii akışın dolduramadığı boşluklar mecburen birtakım sulandırmalara sapacaktır. Bir yazar kalemini yeterince besleyemiyorsa bu sulandırma onun yazarlık prestijini oldukça sarsacaktır. Gazetelerde günlük yazı yazan ve kendini birçok dergiye yazı yetiştirmekle görevli sayan yazarlarda bu sulandırma had safhaya ulaşmaktadır.

Tabii beslenme sürecini zorlamamak

“N e kadar çok okursam o kadar iyi beslenir, iyi yazırım.” düşüncesi makul bir düşünce değildir. Önemli olan, etkili ve nitelikli okumaktır. Etkili, nitelikli, aynı zamanda çok okumak tabii ki en iyisidir ama çok okumak nitelikli okumayı engelleyecekse tercihimizi nitelikten yana yapmak en doğrusudur.

Manevi bünyemizin de fiziki bünyemiz gibi bir tabii beslenme süreci vardır. İnsan bir anda, bir alandaki bilginin, gör-günün, deneyimin veya sezginin doruklarına çıkamaz, bütün merhalelerini kavrayamaz. Ayrıca zamansız alınan gıdalar da hazımsızlık ve yılgınlık doğurur.

Bazı insanlarda erken bilinçlenme, erken algılama olabilir; bu herkes için geçerli bir ayrıcalık değildir. Bünyemizin tabii beslenme sürecini gözeterek sağlıklı gelişime zarar veremeyecek bir gidişata rıza göstermemiz gerekir.

Günümüzün aceleci, çıkarıcı, fırsatçı anlayışının en büyük açmazı; en kısa zamanda sonuca varmak, en az masrafla çok menfaat sağlamaktır. Hızlı okumalar, kişisel gelişim sihirbazlıkları, hormonlama yoluyla cüsse şişirmeler, içi kof dışı gösterişli zıppıktı mamûller... Hepsi, hepsi hastalık...

Bu tür hastalıklardan azami derecede korunalım!

Kavramları özümsemek, anlamı kuşatmak

Kullandığımız kelimelerin zihnimizdeki karşılıkları dilin bütün imkânlarından faydalanabilecek genişlikte değilse, yazdıklarımızda anlamı yeterince kuşatmamak gibi bir zafiyet olacaktır.

Her sözcük ilkin sınırlı bir anlamla girer dile. Bu sözcükler dilin işleyişi içinde zamanla bir kimlik kazanır.

Kelimeleri canlı, kanlı varlıklar haline getiren, dilin hareketli işleyişi, içindeki performanslarıdır. Kelimeler bu işleyiş sırasında kullanıldıkları kombinezonlar içinde çok renkli anlam imkânlarına kavuşurlar.

Her kelime uzun ve hırpalayıcı bir süreçten sonra dil içinde kendine bir kimlik edinir. Bu kimlik, genişleme imkânını sürekli elinde tutan bir özelliğe sahiptir.

Yazarın bir görevi de kelimelerin birlikte kullanılırken oluşacak konar-göçer anlamlarına talip olmaktır. “konar-göçer” anlam, bir kelimenin özellikle düşünce ve edebiyat yazılarında kullanıldığı her cümlede “çeşni” diyebileceğimiz yeni anlam filizlenmelerine fırsat vermeleridir. Bu anlam, ilgili cümlenin dışında başka bir yerde belki de bir daha hiç işmayacak bir anlamdır. Bir çeşni, bir nüans olarak zihnimizin ufuklarında beliriverdiği için tanıma gelmez bir uçarılıkları vardır bu an-

lamların. Öyleyse gelişmiş bir dilde kullanılan temel sözcüklerin düşünce ve edebiyat yazılarındaki her konuşlanışının, bulunduğu kombinezon itibarıyla yepyeni bir anlam çeşnisi oluşturması olağan görülmelidir.

Buradan hareketle ‘bir kelimenin akla bir çırpıda gelebilecek beş değil, on değil, sayısız anlamı vardır’, demek dilin genel işleyişi içindeki nüans anlamları düşünüldüğünde bir abartı olmaz. Aksine dile hakimiyet kurup, dil denen gizemli dünyayı tanımaya başladığımızda bunun ne kadar hakikat olduğunu anlamakta zorlanmayız.

Meramımızı dilediğimiz gibi ifade etmek istiyorsak kelimelerle dost olmalıyız. Kelimelerin, dilin bütüncül yapısı içindeki duruşlarını, görevlerini, konumlarını, potansiyellerini iyi özümsemeliyiz.

İyi özümsememiş bir kavram, başımıza her zaman açmaya adaydır. Yeri gelince dikkatli okuyucu bir kelimenin cümle içindeki mütereddit (emanet) duruşunu bile sorgular.

Yazarın aracı kelimeler olduğuna göre kelimelerle sıkı sıkı bir dostluk, yazarı söyleyişinden emin bir kata çıkaracaktır. Böylece yazar, zihnindeki anlamı en iyi şekilde kuşatacak kelime kombinezonları kurmakla yazarlığının tadına varabilecektir.

Şimdi bir deprem tasviri okuyalım. Vasat bir kalemden çıktığında sıradan bir haber metninin ötesine geçemeyen bir insanlık durumunun, “yolunu bulmuş” bir yazarın, Ali Çolak’ın, kalemiyle işlendiğinde içimizi alabildiğine yakan, acıtan bir ateş topuna çevrilişine şahit olalım:

İnsan, yeniden

Bir sabahüstü yıkılan, yalnız evlerimiz değildi. Evlerin duvarlarıyla birlikte, aramızdaki görünmez 'duvarlar' da yıkıldı. Ve insan, evrensel bir varlık olarak dupduru yüzünü gösterdi. Yüzünü ve içinde saklayıp durduğunu... İnsan'ın insanlığıyla karşılaşmak, muhtesem ve şaşırtıcıydı. Meğer, ardına saklandığımız duvarlar ne kadar sun'iymiş! Apartmanlar, daireler, duvarlar yıkılınca kendimizi 'başkaları'yla aynı 'düzlükte' bulduk. Aynı toprağa basıyor ve aynı göğe bakıyorduk çaresiz. Eşitlendik... Denize nazır oturanla gecekonduda yaşayan, zenginle yoksul, aynıydık... Doğduğumuz ilk günkü gibi, insan gibi... Ve 'yaratılmış' olduğumuzu, yeryüzünde yite yite çoğaldığımız; 'başkası'nın da var olduğunu ve ona dokunduğınca daha 'insan' olduğumuzu anladık... Yıkıntılar arasından gökyüzüne bakınca, hücrelerimize kadar titreyerek anladık bunu.

Meğer dağ gibi bir bencillik içindeymişiz; Milli sınırlarımızın içine sınırsız örtünüp yatmış ve dünyanın felaketlerine, acılarına; 'evrensel' insanın yitişine karşı acı duyacak yanlarımızı kurutmuşuz. 'Öteki milletlerin yaşadığı yıkımlar ve 'öteki insanlar'ın ölümleri karşısında sevindiğimiz zamanlar bile olmuş. Oraların çocukları öldüğünde hiç ağlamamışız. Bir gün, 'ezeli düşman'ımız bir ülkenin 'kurtarıcıları', yıkıntılar arasından çıkardığı 'Türk' çocuğuna sarılıp gözyaşlarını salıverince uyandık... 'Ulusal' ve 'bireysel' bencilliğimizin kurulmuş yayları ancak o zaman boşaldı. Anladık: İnsan, insandır ve acılar evrenseldir, anladık... Artık ulus ve birey olarak dünyanın bütün köşelerindeki acılara ağlamaya hazır bir yürek taşımadıkça 'insan' olamazdık...

Ve depremin, toplu yıkımların ve toplu ölümlerin şavkıyla, insanın 'yatışmaz yapıtı' bir kere daha aydınlanıverdi. Özünde taşıdığı 'elmas'ı yabut 'kömür'ü açık etti 'insan'... "Biz'i kimse yıkamaz." diyenle "Emanet Allah'ındır." diyen, aynı göçükte can verdi. Her şeyi-

ni yitirmiş insanlar için kolundaki bilezikleri sıyrıp gönderenle, yıkıntular altındaki ölü kadının kolunu kesip bileziklerini alan, aynı şebirde yaşıyordu. Biri; yıkımlara, binlerce ölüye ağlıyordu, yerinde duramıyor, yiyip içmiyordu. Öteki, bir yerlerde şarkılar söyleyip dans ediyordu. Biri 'teheccütteydi yer sallandığında, diğeri isyandıydı, korkunç günahlar işliyordu; ikisi de sevapları ve günahlarıyla yerin altına göçtüler... Ve çokları gözyaşını, duasını, parasını, giysilerini, battaniyesini, yemeğini koydu ortaya; evsizlerin yanına koştı... Birileri kalkıp şebrinden, eşya ve para hırsızlığı için yola düştü. Yüreği dopdoluydu birinin, 'Benim ihtiyacım yok, dedi, şu insanlara verin! Diğeri, arabasıyla yardım kamyonunun peşine düştü ve her dağıtım yerinde bir şeyler almaya çalıştı. Biri, dağ gibi; fakat yoksul bir anneydi, "Verecek bir şeyim yok" dedi. "Fakat, öksüz bir çocuğu emzirebilirim." Öteki, ihtiyacı olmadığı halde öksüz ve yetim çocuklar için gönderilmiş sütleri, çocuk bezlerini topluyordu. Diğeri, çocuk bezlerini alıp marketten 'Cola' ile değiştiriyordu. Öteki, yardım malzemelerinin 'iyisini' kendisi için ayırıyordu. Öteki, ülke sallandı, koltuğum sallanmasın, diyordu. Öteki, 'deprem zengini' olmak peşindeydi. Öteki, yardım yaparken şirketinin reklamını yapıyordu.

İnsana şaşmıyorum! Onun ezeli trajedisi değil mi bu? Elmas ve kömür, hayır ve şer, cennet ve cebennem... İçinde taşıyor her ikisini de. Ama elmas parlıyor, göz kamaştırıyor; kömür, çamurlara gömülüp gidiyor. Hayır kışatıyor her yanımız; şer yerin dibine batıyor. Ve insan parılıyor çırılçıplak, içinde ne varsa ortaya çıkıyor. Cennet de, cebennem de sakinlerini bekliyor sabırsızlıkla. Hesap günü, 'elmas'ı 'kömür'den ayırmak için hazırlanıyor..

Ve bir sabahüstü çöken apartman sütunlarının yerinde, ruh sütunları yükseliyor sonsuza dek. 'Saf insan'ın yüreği altın gibi parlıyor, evrensel bir bakışı kuşanarak gün gün..."

(Ali Çolak, Gün Sarısı, Zaman Kitap, 2001 İstanbul)

Yaman bir zihin seferberliği, bir yazıyı zihinde tamamlamak

Yazarlık bir zihin seferberliğidir. Çaba, tutku ve üslup, yazarlığın yelkenini dolduran rüzgarlar olarak ön sıralarda yer alsalar da zihin kıvraklığının, asıl deveranın içindeki kanın kendisi olduğu bilinmelidir.

İnsan bünyesinin kuytularında, işlenmeyi bekleyen duygu-düşünce hammaddeleri, zihnin sahnesinde beyinlere gıda, kalplere cila bir yararlılığa dönüşür.

Zihin, üst dönüştürme merkezidir. Bu merkez ne kadar aktif olursa duygu ve düşünce meyveleri o kadar olgun olur.

Kalemin seri yaylımını siperden sürdüğu mermilerle besleyip duran, zihindir. Evet, zihnin ta kendisidir! Öyleyse zihnimiz ne kadar derli toplu ve donatılmış olursa kalemimiz o kadar seri ve isabetli cümleler döktürür. Zihin, şimşek hızıyla içimizin depolarında istiflenmiş malzemeleri bulup kalemin önüne sürdükçe, kalem kendi atılganlığını kat kat artıran bir verimlilik sergiler.

Biz normal hayatımızın seyri içinde zaman geçirirken bazen zihnimizin ücra köşelerinde, başlarda farkında olamadığımız birtakım oluşumların ön hazırlığı olup bitmektedir ve bir gün güzel bir etkinliğin ilk müjdesi bilinç sahnemize ciddi sinyaller göndermeye başlayınca kadar, bu oluşumlardan doğ-

ru dürüst haberimiz yoktur. Asıl biz bu sinyalleri algılamaya başlayınca zihnimizin aktif bir şekilde devreye girmesini beklemeli. Bu noktada zihin üzerine düşeni yapmakta tembellik göstermezse, iç imkânlarla dış şartların ve bütün yetilerin (meleke) devreye girmesiyle verimli bir yazarın kaleminden dış dünyaya yayılan bir mahsul bereketi görülmeye değer.

Bütün mesele zihnimizi, bu karmaşık harmanlama anında en akli başında bir verimlilikle devreye sokabilmektir; çünkü şuur sahnemize bir anda çok sayıda kavram, imge, anlam hücum edeceği için bu trafiği iyi ayarlayacak olan, zihin kıvraklığıdır.

Bilinç-bilinçaltı ilişkisini verimlendirmek

Bilinç, akli başındalık, uyanıklık hali... İrademizin eğrilenmiş bir at gibi hazırda bekler durumu...

Bilinçaltı, dünyaya gözümüzü açtığımızdan beri çevremizden aldıklarımızın istiflendiği bakir ambar.

Bilinç, her istediğimizde hedefi on ikiden vurmak için harekete geçebilen gerili bir yaydır.

Buna karşılık, bilinçaltı uçarıdır; konar göçer, görünür, kaybolur.

Bazen haincedir bilinçaltı, bazı nahoş sözleri, meclisimize istem dışı savuruverir.

Bazen de öyle hikemî cevherler döktürür ki çevremizin takdir dolu bakışları bizim üzerimizdedir.

Bilinç; düzenlenmiş, tüm bitkileri kontrolden geçirilmiş planlı bir bahçedir, bilinçaltı ise bin bir nebatın boy verdiği bir tarladır.

Bilinçaltına depolanan malzemeler, irademizin kontrolüne boyun eğmeden ait oldukları depoya tikişırılar. Bu yüzden hayat serüvenimizde iyi, kötü; düzenli, savruk; yerli, yersiz ayrımı yapılmadan her şey gelişigüzel bilinçaltı deposuna istiflenir.

İşte bu noktada bilincin gerçek işlevi harekete geçirilmeli.

Bilinç, dümeni, bilinçaltı kontrolsüzlüğüne, savrukluğuna kaptırmadan bilinçaltı kaynaklarını bir rafineri disipliniyle değerlendirmelidir.

Bilinçaltımız bizim zahire ambarımızsa eğer -öyle olmalı- karda-kışta, dilediğimiz zamanda, oradan ihtiyacımız olanı çekip alabilmeliyiz.

Bilinçaltımızdan, bilinç sahnemize her zaman bir akış vardır. Bu akış, bazen öyle bulanık, öyle coşkun olur ki bilincimizin bunu bir anda değerlendirmesi zorlaşır. Bazen davranışlarımızın garipsenir, yadırganır olması bu akışın bilinç düzeyinde yeterince kontrolden geçmemesi yüzündendir.

Bilinç düzeyinde sıkı bir kontrol olmazsa davranışlarından, söylediklerinden emin olunmaz bir insan oluruz. İnsan aklına her gelen şeyi söze veya eyleme dökseydi yeryüzü patavatsız, münasebetsiz, deli, dengesiz insanlarla dolardı. Delilerin bütün derdi, bilinçaltı gevezeliğinin kontrol edilememesidir.

İçimizdeki kötü duyguları, temayülleri; sağduyu, iç kontrol ve insanî hasletler sayesinde kontrol altında tutabilmekteyiz.

Bilinç, trafik polisi gibidir. Bilinçaltı zenginliğinin harekete geçirilmesi için bilince çok görev düşüyor. İnsan, derinlerdeki bütün faydalı girdileri devreye sokabildiği ölçüde dik-kate değer verimler elde edebilir.

Zihinsel birikim (bilinç-bilinçaltı kaynakları) her istediğimiz zaman harekete geçmiyorsa, onu harekete geçirecek temrinler yapmalı. “Ne kadar çok deneme, o kadar verimli bir iç sirkülasyon” demek olacaksa, zaman zaman bıkkınlık verse de sıkı çalışmaların zahmetine katlanmalı; çünkü yazdıkça, zihnimizde istifli bekleyen imgeler, düşünceler devreye girmeye başlayacaktır.

Tutkulu çalışmalardan sonra biz, aklına estiklerini kaleme dökene biri değil; yazmak istediklerini bütün parçalarıyla kaleme dökene biri haline gelebileceğiz. Başka bir deyişle, iç rezervlerimiz, irademizin ve yazma yeteneğimizin emriyle kalemimize doğru bereketli bir akış sergileyen yararlığa dönüşecektir artık.

Tabii, bu akışı sağlamak, herkes için sanıldığı kadar kolay olmayabilir. Bir düzen fikri etrafında yazmaya çalışmak başlarda bir sonuç getirmiyorsa tamamen anlamsız olmamak şartı ile gelişigüzel yazmaklar bile bir amaca hizmet eder; çünkü hiç yazmamaktansa böyle yazmaklar farkında olmadan bilinçli yazma arzumuzu harekete geçirmeye yarayacaktır. Saçma da olsa bir şeyler yazmak zamanla yazma melekemizi geliştirecektir. Eğer irademize ve sağduyumuza güveniyorsak, hiç yazmamaktansa bu kontrolsüz yazmalar zamanla dile ve anlama hakimiyet sağlamamıza yarayabilir. Bir süre sonra da bilincimiz devreye girecektir.

Kalem heyecansız işlemez

Ne kadar tecrübeli olursa olsun, bir yazarın yazarlık heyecanını yitirmemesi gerekir.

Heycansız işleyen kalem, okuyucuya da hiçbir heyecan yaşatamaz.

Yazmanın her aşamasında olmasa da yazarın sık sık başa olduğu heyecan sayesinde bir yazı, bir eser, okuyucunun yüreğinde kıpırdamalar, dalgalanmalar meydana getirecek çecikilik edinir.

Yazar kalemlle baş başa değilken bile birden bir iç kabarması hissedince hemencecik o heyecan anını bir anlık yaşama faniliğinden kurtarıp kalemin kanatlarına havale etmelidir. Böylece geçici bir heyecan, kalemlle olan serüveniyle bereketlenerek yürekleri coşturmak için hazırdır.

Kalemin sürekliliğini ve verimliliğini sağlayan, heyecandır. Heyecanı sönmeye yüz tutmuş bir yazarın kalemi mekanik bir işleyişe teslim olmuştur. Artık o sermayeden yiyor demektir. Ambara daha önce biriktirilmiş zahireyi tüketeduran adamın durumuna düşmüştür.

Heyecanımızı diri tutmak için türlü türlü yollar; her bir yolun bize muştuladığı farklı ufuklar vardır.

Konu ve alan seçimi

Yaşadığımız çağ, bilimde, sanatta kılı kırk yaran bir ayrışmanın, bölümlenimin çılgınlığıyla koşuyor âdeta.

Konular ve türler baş döndürücü bir çeşitlilik arz edince yazar adayına tercih konusunda karar vermek zorunlu oluyor. Çünkü bir insan her konuya, her türe yazı yetiştirecek ömre ve geniş soluğa sahip olamayacağına göre kendini gösterebileceği ve verimli olabileceği sınırlar çizmesi en akıllıca iştir.

Yazar adayı, başlarda sınırları dar tutarak o dönemindeki performansına göre bir düzen tutturabilirse daha sonra gürleşen soluğuna paralel, konu ve türle ilgili sınırlarını genişletebilir. Ama bazı insanlar her alanda adlarının duyulması için gereksiz bir hırsla kapılınca hiçbir türde kayda değer varlık göstermeden kendilerini tüketmişlerdir.

Yeteneğin ve performansın, çok çeşitli türlere yönelmek üzere parçalanması, verimin ve niteliğin hiçbir zaman gerçek anlamda kendini toparlayamaması tehlikesini doğarabilir.

Her yazardan, her türde başarılı olmasını beklememeli; çünkü türlerin de kişilik, yetenek, sabır ve uzun soluklu olmayla doğrudan ilgisi vardır.

Herkes şiir yazamaz. Uzun koşuya dayanamayanlar romanın çarpıntılı ırmağında teknesini devirmeden yolculuğunu tamamlayamazlar. Özgün ve akıcı bir üslup tutturamayanlar, denemenin uçsuz bucaksız denizini kulaçlayamazlar. Bir

yaşam kesitini dikkate değer bir bakış ve söyleyişle resmedemeyenler, öykünün gizemli vadilerinde varlık gösteremezler.

Ama şunu da belirtmek gerek: Günümüze kadar gelmiş edebiyat kervanı içinde bütün türlerde varlık gösterebilmiş yazar sayısı az değildir. Başlarda tek türle edebiyat dünyasına “merhaba” demiş kimi yazarlar, kalemlerini güçlendirdikten sonra diğer türlerde de ustalıkla yazabilecek donanımı edinebilmişlerdir. Tür seçiminin, ustalığı ve akıcılığı sağlamaya önemli bir katkısı vardır. Denemeye girişirken tökezleyip duran kalem, öykü yazarken rahvan giden bir at gibi rahat ve akıcı olabilir. İnsan farklı türler deneyerek öncelikle kolay ve hızlı şekilde yatkınlık gösterebileceği alanı seçmelidir. Yolun başlarında bizi usandırmayacak konu ve türlere yönelmemiz yeteneğimizi sıkı bir çabayla açığa çıkaracak, oradan da bir tutku düzeyini yakalayacaktır.

Konu seçiminde, hayatı, geçmişimizi, çevremizi verimli bir alan olarak görmemiz bizim yararımıza olacaktır; çünkü kimse, ayakları yere basmayan, kendi yaşamında karşılığı olmayan şeyler yazarak başarılı olamaz. Hayâl gücünün önemini inkar edecek değiliz; ama hayâl gücü de hayattan tamamen bağımsız işlemez hiçbir zaman. Mantığa, makul ölçülere havlu attıran hayâl gücü, ayağı yere basan bir kalem hakimiyeti sağlayamaz.

Yazarlıkta hayâl gücünü yerli yerinde işletmekle birlikte önemli olan, hayatı bir kaynak olarak görmek, anılardan ve çocukluğun tükenmez denizinden yeterince faydalanmaktır.

Geçmişin birikimini hayâl gücünün sihirli eliyle sümbüllendiren yazar, bir yandan hayatın gerçekleriyle yüz yüzedir, bir yandan da hayalin uzanabildiği makul tasavvur alanlarıyla iç içedir.

Hayâl, bilinçaltı malzemeleri, anılar, çocukluk maceraları, hayatın bütünü, tarih, çevre, hatta hayvanlar âlemi; bir yazar için bitmez-tükenmez konular sunar. Ama seçilen konu ne olursa olsun yazar, eldeki bütün verileri aklın kontrol süzgecinde geçirmedikçe yazılarına “ciddiye alırlık” şerbetini içiremez.

İçindeki gizin izini sürmek

İnsan zaman zaman çok özel sezgilerle, ruhunun gizli kıvrımlarındaki gizlere bitişik bir duygu yoğunluğu yaşayabilir ve birtakım özel imtiyazlarla karşı karşıya olduğunu sezebilir. Yani ruhunun mahrem katmanlarındaki bazı gizlerin perdesi kendisine aralanabilir. İşte yazı adamı, tam bu hâl üzereyken bunun bir ihsan olduğunu aklından çıkarmayarak kendisine sezdirilen gizin izini sürerek onu çoğaltmanın şevkine sarılmalı ve bu gizi kendi kişisel iştiağıyla bereketlendirmeli.

Yazarlık, içimizdeki gizlerin peşine düşmektir.

Dış dünyada gördükleri, duydukları, yaşadıkları şeyler, kalemine önemli malzemeler sağlar şüphesiz yazarın; ama dıştaki gerçeklere, izlenimlere, iç dünyanın sihirli soluğunun değmemesi, yazıyı soğuk bir izlenim metninden öte götürmeyebilir. Yazar, içinin diriltici meltemini yazıya yöneltmeli ki yazı ruhsuz, niteliksiz, tekdüze bir metin olmaktan kurtulsun.

Yazma devinimi, ruhun kıvrımlarından verimlendikçe daha derinlerdeki gizli mntıklar kendisini gün yüzünden daha fazla gizleyemez olur. Böylece çok özel duyuş ve sezışlere kapı aralanmış olur.

Her yazar, içindeki karmaşık şifreleri çözdükçe okuyucunun gönlünde taht kurar.

Yazarlığını kendi içinde tartmak;
bunu, ümidi elden bırakmadan,
moralini bozmadan yapmak

Sık sık herhangi bir konudaki iç hesaplaşma için benliğimizle karşı karşıya geliriz. Bu karşı karşıyalığı yazarlığımızı sorgulamak için de göze almaktan kaçınmamalıyız. Başkaları yazdıklarımızdan dolayı zaman zaman moralimizi bozacak şeyler söyleyebilir. Yapabileceğimize dair inancımız sağlamsa, dıştaki eleştirileri dikkate almakla birlikte, asıl bu inancımıza tutunmalıyız. Çünkü dış dünyanın zaman zaman objektif değerlendirmeleri yanında, moral bozucu ve kasıtlı birçok hücumları da olabilir. Kanaatlerine itimat ettiğimiz kişilerin tesbitlerini ölçü alacağız ama içimizdeki ses “Ben iyi bir yazar olacağım.” diye fısıldıyorsa mutlaka bu sesi cılız bir fısıltıdan kalemin haykıran coşkusuna dönüştürmenin iç yolculuğunu göze alacağız.

Kısacası birçok şeyde olduğu gibi yazarlıkta da her şey kendi içimizde olup bitiyor.

Yazarlık yolculuğumuzu kendi içimizde tartıp gerçekçi bir tavırla karar vermeliyiz ve bu karar iyimser, zorlukları göze alan kararlı bir adamın eseri olmalı.

Kendimizi tartarken farklı zamanlara ait eleştirel yaklaşımlarımızı devreye sokmalıyız. Muhasebe yapmaktan, kendi

kendimizin yargıcı olmaktan, bunları yaparken de nesnel davranmaktan çekinmemeliyiz.

Bir yazımızı eleştirel gözle okurken; düşüncenin tutarlı, dil örgüsünün sağlam ve problemsiz, anlatımın duru ve akıcı olmasına dikkat etmeliyiz. Bir yazıyı bitirdikten sonra farklı zamanlarımızın kontrol hassasiyetinden geçirmek, yazıdaki her türlü eksğin, pürüzün giderilmesini sağlayacaktır; çünkü farklı zamanların farklı bakış açıları, çarpıcı intibaları olacaktır.

Usta yazarlar yazı hayatları boyunca bütün özeleştiri, yeneden gözden geçirme süreçlerini bilfiil yaşadıklarından onların yazdıklarını tekrar tekrar gözden geçirmeye ihtiyaçları olmayabilir ama daha yolun başında olan birinin, işi sıkı tutması, onun yazarlık ağacının daha derli toplu, daha semereli olmasını sağlar.

Yaşamın sıradan kurallarına boyun eğmemek, güncelin tuzağına düşmemek

Yaşam bir yanıyla doyurur, yetiştirir, kıvama erdirir; bir yanıyla da uyuşturur, sömürür, ezer, büzer, un ufak eder.

Yaşamın hangi dalına tutunursak o dalın beslendiği kökün kanunlarına tabiyizdir.

Yaşam kurallarınının, yakasını sıradanlığa, günübirlikçiliğe, sağlığa kaptırdığı bir çağda yaşıyoruz. Özel bir çaba olmadan kendimizi zinde ve duyarlı tutmanın imkânı yoktur.

Sanatçı, her şeyden önce iyi bir gözlemcidir; hayatın iyi-kötü, güzel-çirkin olaylarını, durumlarını gözlemler ama bu gözleme sırasında kire, pasa bulaşmamak için çaba sarf eder..

Hayat nice sıradan olay ve ilgi kumpasıyla insanları öbek öbek kendi akıntısına çekse de sanatçının görevi, bu akıntıya kapılmadan icra-yı sanat eylemektir. Çünkü sıradanlık, niteliğin en büyük düşmanıdır. İnsan bir kere yakasını kapturmaya görsün, artık günübirlik hazlar onun bütün iç sermayesini, çalışma şevkini alttan alta sömürür de ortada bir şey bırakmaz.

Güncel olayların da bir yazar için oldukça davetkâr bir çekiciliği vardır. Okuyucunun merakını okşayan güncel olaylar, kimi yayıncı için de günü kurtarma aracı olarak kullanılır. Bir yazar için en büyük tehlike, kalıcı bir boyut kazandırmadan, güncel olayların geçici havasından fayda ummaktır. Bazı

usta kalemler güncelin ardındaki evrensel insanlık durumlarını betimleyebilecek bir sezgiye sahiptirler. Güncellik böyle yazarların kalemi sayesinde gelecek zamanlara da bir şeyler taşıyabilir. Ama güncel olan genellikle vuku bulduğu zamanın kapanan kapılarının ardında kalan şeydir. Biz güncelin kaydını mevkutelere bırakalım da sesi, soluğu yaşanılan zamanın ötesine uzanacak etkinlikler peşinde olalım.

Gayret atını hep avluda tutmak

“*İster yavaş gitsin, ister tez koşsun arayan bulur. İki elinle isteğe sarıl; çünkü istektir iyi yola kılavuz olan.*” diyor Mevlâna.

İstek, kimi zaman bir çiçeği gümrak yağmurlara ulaştıracak olan iki damla su gibi yetişir imdada; kimi zaman sarp dağları aşırarak bir azmin kıvılcımını salar içimize. Ama isteğin olduğu yerde gayretimiz bir mahzende pintice uyukluyorsa, isteğin bir başına yapabileceği iş yoktur.

İstek kuşunu çeşitli vesilelerle havalandırmak zor değildir de gayretimiz çoğu zaman serkeş bir at gibi türlü huysuzluklarla yan çizebilir.

İsteğimizin bir iki alıştırmadan sonra keyfi yerine gelir, yeter ki içimizdeki gayret atını hep avluda hazır tutalım.

Tembelliğin ve gayretsizliğin insanoğlundan gizli açık çaldıkları bir araya toplansaydı şimdiye dek, yeryüzündeki faydalı birikimlerin birkaç katı bir yekunla karşılaşmıştık.

Hayatı boyunca yüzün üzerinde esere imza atmış bir sanatçıyla sadece bir iki eser ortaya koyabilmiş sanatçı arasındaki yekun farkı genellikle azim veya gayretsizlik arasındaki uçurumun resmidir.

İnsanoğlu hazların, geçici heveslerin yörüngesinden kopmak istemediğinden hep bir erteleme kolaylığına sapıvermektedir.

Kimi yazarlar, yazar adayları sürekli yazıyla meşgul olmalarını ilhamsızlık, şevksizlik gibi bahanelere bağlamaktadırlar. Oysa yazma eylemi; aşk, şevk, ilham gibi ateşleyicilerin, süreç işlerken belirlediği bir etkinliktir. İnsan, kalemle baş başa olmadıkça, önüne bazı ufukların açıldığını göremeyecektir.

İfade yetkinliği ve zenginliğiyle ilgili birçok harikalıkların yazma sırasında yaşandığı bir gerçektir.

Yazar adayı kalemle baş başa olmaları artırdıkça başlardaki tutukluğun yerini göz alıcı bir devşirme bereketine bıraktığını görecektir; çünkü insanın içindeki ibda kaynakları, bir gedik açılabilirdikten sonra oradan süratle fıskırabilecek bir tazyik gücüne sahiptir. Yeter ki insan, içindeki kaynağın gün yüzü görmesi için gerekli gayreti gösterebilsin.

Gayret atının avluda hazır tutulması için:

Uykuyu azaltmak: Çünkü fazla uyku çalışma şevkini öldürür, günlerimizden gül gibi saatler çalar.

Yemek, içmeyi azaltmak: Çünkü fazla yemek hem nefsi tahrik eden katkıları artırır hem bünyeyi hantallaştırır hem de hareket kabiliyetini sınırlar.

Hayatın gereksiz ayrıntılarını, ayaküstü ilgilerini azaltmak: Çünkü insan ne kadar çok ıvır zıvırla uğraşırsa aslî olana o kadar az zaman ayırabilecektir. Ayrıca zihni meşgul eden modern yaşam ilgileri, oyuncakları sanat gücünü, çalışma şevkini uyuşturur, işe yaramaz hâle getirir.

Kısacası, iyi şeyler yapmak istiyorsak erkenden yola çıkmalı, çağın oyalayıcı, örseleyici, uyuşturucu oyuncaklarına iltifat etmeden iç kaynaklarımızı harekete geçirmek için çabayı elden bırakmamalıyız.

Eldeki kaynaklar ne kadar nitelikli ve zengin olursa olsun çaba olmadan hiçbir parlak sonuç elde edilemez. İlla ki: “Başarının onda dokuzu terdir.”

Meşhur olma sevdasına kapılmamak, alçakgönüllü olmak

Meşhur olmak sevdası, ah, nice aklı başında insanı kendinden geçirip karanlığına çeken uçurum!

Kimi yazar ve şair adayları, kitap üstüne kitap yayımlayan yazarlara özenerek bir an önce kitap çıkarmak hırsıyla yazdıklarını ciddi bir gözle değerlendirmeden kişisel imkânlarıyla bir matbaanın yolunu tutarlar. Tabii, sonuç malum: Düşük bir doğumun kurbanı olmak...

Oysa yazarlıkta kalemin kendi altyapısını kurması için tabii süreç işlemezse zamana bağlı yetenek inkişaflarına da fırsat tanınmamış olur. Yazdıklarını bir an önce iki kapak arasında görmek isteyen yazar adayı, sanır ki eline birkaç somut varak geçince herkes kendisine büyük bir hayranlık duyacak ve kendisi müstakbel yazarlar safına katılacak. Oysa bunun istisnaları olmakla birlikte; yazarlık, kendi hızını ve rengini insan oğlunun tabii gelişim kanunlarından alan bir işleyişe bağlıdır.

Hedefe bir an önce varmak için acele edip hırsla kapılmak, insanı hedeften tamamen uzaklaştırır. Acelecilik ve hırs hem kıvamı sulandırır hem bakışı bulandırır. Zaten yazarlıkta meşhur olmak sevdası insanî bir duygu değildir. İnsan, adı sanı duyulsun diye değil, bir duyguyu, düşüncüyü iletmek için kaleme sarılır.

İnsanî bir amaç, yüce bir hedef olmadan, yazılan yazılmanın insanlık için bir gelecek zaman azığı olmasını beklemek beyhûdedir.

Her kalem ürününün güzel bir kılıkla sunulmasının yanında, insanlığın ortak tutkularına, terennümlerine filizlenme ve serpilme imkânı vermek gibi görevleri olsa gerek.

Alçakgönüllülüğü elden bırakmamak da önemli yazarlık erdemlerindedir. Kibir, pürîştah bir kurt gibi, mevcut sermayeyi içten içe kemirir, yer bitirir. Kendini beğenmişlik, üstünlük taslama, insanlara yukarıdan bakma gibi tutumlar hiçbir yazarın kâr hanesine yazılır cinsten davranışlar olamaz. Yazar dediğin, alçakgönüllü, kucaklayıcı olmalı.

İlminin ve sanatının vakarını taşımak dışındaki büyüklenmeler kişinin toplum nezdindeki değerini düşürür.

Dünyada asırlar boyunca insanlığın dimağını şerbetlendiren bütün eserlerde hem konu, hem söyleyiş yönünden bir eskimezlik vardır ama bütün klâsiklerin harcında alçak gönüllük mayası ve insan ruhunun bilinmezlerine eğilme cevheri bulunmasaydı, bu eserler asırlar ötesine uzanıp oralarda bayraklarını dalgalandırabilirler miydi?

İsmarlamanın tuzağına düşmemek

İsmarlama, çoğu zaman sanatın hür nefesini baskı altına alır. Siz, gözünüzü geniş ufuklara dikeceğinize, önünüze çizilen dar kalıplara sıkışıp kalırsınız.

Sanat gücünün hür soluğunu tık nefes etmeyecek konu önerilerine cevap vermek başkadır, kalemin özgün salınışlarını dar kalıplara hapsedecek konu ve tür baskılarına boyun eğmemek başkadır.

Bazı yazarlar, dergi veya yayınevlerinin günübirlik taleplerine cevap vermek için kendi sanat anlayışlarından taviz verirler. Bu durumdaki yazarların ismi ortalıkta çok görünür; ama varlıkları, amansız değirmeninde öğütüp duran zamann şaşmaz değerbiçerliği karşısında süklüm püklüm olurlar.

Bir yazar, konu ve tür taleplerine cevap verecekse bunu kaleminin nitelikli işleyişine zarar vermeyecek şekilde yapmalıdır.

Bazı yazarlar, gazete, dergi ve yayınevlerinin her talebine cevap vermek isterler. Onların ismine bir dönem her yerde rastlarsınız ama bir zaman gelir ki bu yazarların kalemleri, tabii kıvam sürecini bekleyecek zamandan mahrum edildiğinden yazılarında birtakım “dolgu malzemelerine” göz yummak “mecburen”leşir.

Kalıcı, değişmez, evrensel olana tutunmak, talip olmak

G ünübirlik düşünenler, genellikle saman alevi parıltılara itibar ederler.

Aktüalite, basit olaylar ve hafifmeşrep tecessüsler; kısa metrajlı başarılar peşinde olanların harcıdır.

Bir yazar, yaşadığı günlerin kaydını düşecektir şüphesiz ama ele aldığı konu ne olursa olsun, bunu değişmez insanlık durumlarıyla irtibatlandırarak evrensel bir boyut gözetmelidir hep.

Yaşanılan zaman içinde yazan her yazarın bir görevi vardır muhakkak ama geçmişe dönüp baktığımızda, yazdıklarından günümüze kuvvetli ışıklar düşürebilen yazar sayısı fazla değildir.

Çoğu yazarlar, enerjilerini güncel heyecanlar peşinde tüketirken yazdıklarına duyulan ilginin hızlıca değişiveren gündemle birlikte sönüp gideceğini hesap etmezler. Oysa değişip duranın içinden bütün zamanların geçerli sadasına ulaşmayı hedeflemek, yazarı uzun soluklu olmaya yöneltir.

Evrensellik, uzun soluk ve kişilikli duruş gerektirir. Zora talip olmanın kazandırdığı bu nitelikler, her kalem erbabının tutabildiği bir yol değildir.

Medeniyetimizden filizlenmiş hikemî eserler ve Batı klâsikleri her asrın insanına seslenebilirliğini, insanlığın yazgısının merkezi ana damarlarından kopmayışına borçludur.

Suç ve Ceza'nın, Sefiller'in, Mesnevi'nin, Bostan ve Gülistan'ın, Goriot Baba'nın, Hamlet'in, Leyla ile Mecnun'un, Yunus Emre şiiirlerinin, Donkişot'un... kısacası dünyadaki bütün nitelikli eserlerin içeriğine ve kuruluşlarına baktığımızda, hepsinin de insanlığın ortak duygularını zamana meydan okuyan bir üslupla dile getirdiklerini görürüz.

Ne ki insanın içindeki ölümsüzlük kaynağına vurgu yapmıştır; o, insanlığın ilgi odağı haline gelmiştir; çünkü insan, her şeyden önce ruhundaki ebedî susuzluğun icaplarını düşünen vurgulara dikkat kesilir. Böyle bir ilgi ve yöneliş olmasa zaten insanın yeryüzü serüveni temel amacından uzaklaşmış olurdu.

Düşünce, edebiyat, sanat alanındaki bütün arayışlar ve ilerleyişler, insanlığın marifet ve irfan planında bir önceki halini aşmak amacına hizmet etmelidir.

Bir yazar kendini yaşadığı çağın gösterişli, ama kısa sürede öğütüp yutan hengamesi dışında tutmak istiyorsa ruhunun sesini çoğaltarak, evrenin pörsümeyen, değişmeyen, modası geçmeyen "tını"sına kulak vermelidir.

Herkes, yaşadığı çağın uçucu yıldızlarına, türlü ganimetlerine göz dikerken gerçek yazar, eğilip bükülmeyen bir vakar ve sabırla şatafattan uzak köşesinde kovanımı doldurmak peşindedir.

Sesinin yankısının dar bir alana hapsolmesine razı olmayan bir yazar, mütevazı köşesinde büyük bir ciddiyet ve kararlılıkla çalıştıkça ufku, yaşadığı zamanın sınırları dışında bir açılım sergilemeye başlar. Böylece yazar kendini, sürekli içte yoğunlaşan, kendi sesini hep sınayan bir tekâmül sürecinin içinde bulur. Bu süreç de mutlaka yaşanan zamanın ötesine gözünü diken bir evrensellik ruhu aşılır.

Orta düzey okuru memnun etmek için kendini zorlamamak

O kuru memnun etmek kadar, memnun etmemek de bir yazarlık görevidir.

Her okur, memnun edilemez.

Memnuniyet ölçüsü okurun bulunduğu nokta ne olursa olsun onun isteklerini gözetmek midir, yoksa okuru bir üst kavrayış, sezış katına çıkarıp daha nitelikli bir algılama boyutuyla tanıştırmak mıdır?

Edebiyat zevki açısından bir düzey tutturamamış, tutturmakta da hiç istekli olmayan okurun memnuniyeti gibi, memnuniyetsizliği de fazla dikkate alınacak bir durum değildir.

Orta düzey okur, aparatif peşindedir. Yıldızlı sözlere, yüzeysel betimlemelere, şablon fikirlere, üçüncü sınıf maceralara bayılır.

Yazarın görevi, okuru horlamadan uzun ve zorlu kavrayış yolculuklarına alıştırmaktır. Bunu yaparken de yazarlığının ilerleme seyrine zarar vermemelidir.

Okur olmadan yazarın varlık sebebi, karşılığını bulamaz şüphesiz; ama nitelikli bir duyum evreninde buluşamadıktan sonra, ne okur, okurluğundan gerçek anlamda haz duyar, ne yazar, yazarlığından...

Edebiyat zevki, ruhun frekansıyla uyum sergileyerek bir tutku düzeyine çıkıncaya kadar okur-yazar ilişkisi oldukça kıvrılgan, nazik bir durum arz edecektir.

Yazar, tepeden bakmadan, bir rehber edasıyla okuru kalıcı ve nitelikli eserlerin taliplisi olmaya sevk etmelidir.

Nitelik sorunu olan okuru memnun etmek için çırpınan yazarın etrafında kalabalık eksik olmaz; ama bu kalabalık, tezbikan, değişken ve sorumsuzdur.

Bir yazarın, okur anlasın, ilgi duysun diye nitelikten taviz vermesi, iki tarafın da aleyhinedir. Okuru yeni duyulara, kavrayışlara teşvik edecek bir sanat seyri içinde olmamak hem okuru sığ bir konuma mahkum eder, hem de yazarın tabii gelişim sürecine zarar verir.

Modern çağın gizli tuzaklarına karşı dikkatli, duyarlı ve uyanık olmak, kendi iç sesinin akordunu iyi yapmak, kişilik duruşunu hiç bozmamak

Yaşadığımız çağ, hiçbir çağa benzemiyor. İnsanlığın bütün menfi birikimleri, bu çağda en profesyonel bir sistem çerçevesinde ve bir teknoloji fırtınası eşliğinde bütün dünyaya servis edilmektedir.

Yeryüzünün neredeyse her noktası, insanlığın nefse ve hazlara hitap eden bu yaman karın ağrısı manipülasyonları ile karşı karşıyadır.

Ve yeryüzünün her noktası insanı duygusuz, fikirsiz, kişiliksiz bir varlık hâline getirmek pahasına çeşit çeşit kirli kazanç tezgahlarıyla kuşatılmıştır.

İnsan iradesini doğrudan hedef almakta oldukça etkili olan bu tezgahlar, nerede bir gönül verimi, ruh birikimi ve düşünce tohumu varsa gözünü oraya dikmektedir; çünkü bilinmektedir ki kendisine sürüm alanı bulmak için insanın ruh, gönül ve düşünce yönünden duyarsızlaşması; dahası, kötürümleşmesi gerekir.

Durum böyle olunca da çağın ayartma mekanizmaları, ciddi bir korunma refleksi geliştiremeyen bütün teşebbüsleri, filizlenmeleri ayaz görmüş bahar çiçekleri gibi kurutup yok etmektedir.

Öyleyse bir yazar, ancak modern çağın gizli açık tuzaklarından kalbini koruyabilirse, dünyada kendine ait bir duruş sergileyebilir.

Çağın, yazarın kimliği üzerindeki etkisi onun duyarlığı oranında eksilir veya artar. O halde yazar, kendi sesini gölgeleyecek, yozlaştıracak hiçbir tasalluta yüz vermeyecek ve kişilikli duruşunu hiç değiştirmeyecek. İçindeki sanat iştiağını çağın her türlü gösterişli oyuncaklarının üstünde ve dışında tutacak. İnsanların öbek öbek çeşitli eğlenme, oyalanma ortamlarına hücum etmelerine karşılık o, yazma anının o çok özel duygusunu hep canlı tutacak.

Her yandan esebilecek muzır rüzgârlara karşı sürekli tetikte bir duyarlık, yazarı kendi içinde yoğunlaşan, kendi sesinin akordunu iyi yapan bir yazma tutkulusu olmaya yöneltecektir.

Aslında yeryüzünde bugün karşımızda dimdik anıtlar olarak duran ve gelecek asırlarda da insanlığa bir şeyler fısıldayacak olan eserlerin sahipleri, yaşadıkları çağın her türlü örseleyici, eğip bükücü rüzgârlarına boyun eğmemiş, şahsiyetli duruşlarını hiç bozmamış oldukları için zamana meydan okuyan bir kalıçlığı hak etmişlerdir.

Çok özel yazarlık duygusunun güçlendirilmesi için, içe dönük bir yaşam tutturmak

İç hayatı olmayanların gerçek yazarlıkla bir alışverişi olmaz. Yazarın teknesini açık denizlere doğru çeken ve bu çetin yolculuk boyunca derme çatma tekneyi görkemli bir gemiye dönüştüren, kişisel duyarlılığın güçlendirilmesi ve içe dönük yaşamın zenginleştirilmesidir.

Her yazarın kendi kendisiyle olan macerası düzenli bir ilerleme seyrinde gidiyorsa bir gün mutlaka bazı sezgisel ayrıcalıkların ufku kendisine açılacaktır.

Kendi içinde yoğunlaşmak, yazarlığın temel birikim etkinliği, biricik sermayesidir kısacası.

İçe dönük yaşamın, dış dünyadan tamamen kopuk bir yalnızlaşma olduğu sanılmamalı.

Yazar, dış dünyayla olan ilişkilerinde insanlardan bir insan olarak hayatını sürdürecektir şüphesiz; ama bir yazarın kendisiyle baş başa kaldığı özel iç gözetim ve murakabe anları çoğalmadıkça o çok özel yazarlık duygusu, yani insanın kendisini katıksız, kendinden emin, yapmacıksız bir yazar olarak görmesi tam olarak gerçekleşmez.

Kendi sesini bulmak için çabalamak

İçimizde gür ırmaklar var; fakat çoğumuz bu ırmaklardan dışarıya ancak birkaç damla sızdırabiliyoruz.

Yeraltı sularımızın, hayatın kurak ovalarına birer bereket pınarı halinde fişkırması için içimize dönmemiz, günümüzün önemli bir bölümünde içimizin kodlarını çözmeye sarfetmemiz gereklidir. Bu bağlamda, dünyayla olan bağlarımızı da uf-kumuzu bulandırmayacak bir meşruiyet zemininde sürdürmemiz gerekir.

Çoğu zaman dış dünyanın akılçelen, duygu örseleyen ilgileri, içimize dönmemizi engeller.

Hayatımızda bu engellere boyun eğecek güçsüzlük ve iradesizlik çukuruna düşmemek için sıradan uğraşılardan fırsat buldukça düşünmek, hissetmek ve içimize yönelmek yerine; bu olmazsa olmaz insanî etkinliklerden fırsat buldukça ve ihtiyacımız oranında dış dünyayla ilgilenmek!

Bir yazar, kendi sesini bulmak için, bütün yeraltı kaynaklarını, kaleminin dıştan hiçbir yönlendirmenin etkisi olmadan gerçekleşen işleyişine, o özgürce işleyişine, katabilmelidir.

Kendi sesini bulmak, kelimelerle anlatılabilecek bütün şartların dışında çok başka şartlara da bağlıdır aslında.

Bu iç yoğunluğu yakalayan yazar, bir süre sonra cömert bir akışın seyriyle kendi kaynaklarını gün yüzüne çıkarmak mutluluğunu yakalar.

Kendi sesini gür bir algılayış pınarında özgün bir söyleyişle somutlayabilenler, yazar olmanın getirdiği özgüven ve niteliğe ermişlerdir.

Gerçek yazarlığın onca yazı kalabalığının ardından kendini göstermeye başlaması, yazarın kendi sesini bulduğunu gösterir; çünkü gerçek yazarlık, hiçbir zaman ödünç seslere yaslanarak varlığını ortaya koyamaz.

Bütün meyveler aynı topraktan beslenir; ama karşımızda alımlı alımlı duran şu elma, şu şeftali, şu üzüm, şu karpuz, şu kiraz, şu üzümünden hiçbiri birbirine benzemez. Herbirinin kokusu, rengi tadı faydası, güzelliği başka başkadır.

Okudukları kitaplar, beslendikleri kaynaklar, etkilendikleri yazarlar aynı olsa da iki yazardan birinin diğerine benzemesi, topraktan fışkıran farklı meyvelerden daha keskin bir farklılık hükmüne tabidir; çünkü Allah ruhlara ve kalplere bambaşka bir âlem olabilme sırrı bağışlamıştır. Kendi hakikatini şerh eyleyebilenlere...

Bu çerçevede, Üstad Necip Fazıl, şiiirleriyle de düz yazılarıyla da bir üslup ustasıdır. Sesinin kendinden emin coşkusunu, sözlerinin gücünü öz değerlerimizden alan çok boyutluluğu, Necip Fazıl külliyyatının da kütüphanemizin en işlek noktasında yer almasını gerekli kılmaktadır. İşte size 65 yıl önce yazılmış; ama sanki daha çok günümüze seslenen bir yazı. Büyük yazarların gücü de bundan olsa gerek. Yazdıkları, sadece kendi zamanlarına değil, gelecek zamanlara da ışık tutan bir tesbit isabeti ve basiret parıltısı taşımaktadır:

Dünya Urunu Kusacak

Dünya kim bilir hangi soğukluk yıldızının tesirine girdi. Selim akıllı, kaz gibi önüne katmış, cinnet güdüyor. Hayat, insanlık, tekâmül, medeniyet gibi değerler, bir zamanların enflasyon paraları kadar düşüğe... Bir milyarlık manevî kıymete bir kutu kibrit satın alamıyorsunuz. Ne müthiş iflâs!

İnsan ilâhî kaderi hissetmek isterse, devir devir dünyanın başına gelenlere dikkat etsin! Her şey doğru, dürüst ve iyi giderken sanki gizli bir el dünyayı top gibi kavırıyor, onu fezanın yaman bir semtine çekiyor, rüyada bile olmayacak şeyleri yapmaya zorluyor. Görünürde hiç bir şey değişmediği halde bir de bakıyorsunuz ki, hayatın emniyet temeli olan bir takım ruhî müeyyideler yeryüzüne veda edip gitmiş, Ezelî ve ebedî hayat şuurunun ana desteklerini birdenbire çürümüş buluyorsunuz.

Her evin pencereleri vardır, fakat insanlar kendilerini oradan atmazlar. Herkes bir çift ele sahiptir, fakat kimse kimseyi boğmaz. Her berber ustura kullanır, fakat müşterisinin boynunu kesmez. Demek ki, mâlik olduğumuz imkânlar, ellerinden gelen her şeyi yapmaya mezun değil... İyi ama öyle bir gün doğuyor ki, bu korkunç dizginsizliği ferdler değil milletler, milletler değil yarı insanlık temsil ediyor.

İşte yirminci asrın ikinci rub'unda (çeyreğinde) dünya bu baleti yaşatmakta. Bu halet yeryüzüne hükmedince artık hiç bir şeye güvenilemez. Ne insan ruhundaki müsbet melekeler, ne maziden kalma ibret levhalarına, ne istikbale ait korku tezabürlerine! Her şey en gizli, fakat en esaslı tarafından bozulmuş demektir. Ağaç zehirli meyva verecek, tavuk kokmuş yumurta doğuracak, ana saralı çocuğa gebe kalacaktır. Bu devirlerde filozof sersem, diplomat sarhoş, âlim kaatil, sanatkâr deli ve halk iradesizdir.

Galiba zaman denilen sibirbaz, baddini aşmış tekâmülleri, hayatın esrarlı bünyesinde gizli gizli ura çevirmekte... Bana sorarsanız dün-

yada bu muvazene ıstırabı, ilerlemekten sapıtılmış cemiyetlerin, rublarında taşıdığı ur yüzünden... Çare yok, dünya urunu kusacak...

Gasiyan ettirmek için gırtlığa tüy sokulduğunu bilirsiniz.

Zaman zaman milletlerin başına geçen garip ve marazlı tipler, içti-mâi urları kusturmaya memur tüylerden başka bir şey olmasa gerek..."

13 Nisan 1939

(Necip Fazıl Kısakürek, Çerçeve 1 B.D. Yay. 1990, İst)

Güçlü yazarların çekim alanından kurtulmak

Güçlü yazarlardan faydalanmak kaçınılmaz ve gereklidir; ama onların çekim alanından kurtulmak da kendi sesini bulmak için şarttır.

Güçlü yazarlar, çekim gücü kuvvetli olan gezegenler gibidirler. Onların etkisindeki bir uydu olmaktan kurtulmak için kendi kişilik değerlerine güvenmek, büyük yazarlar karşısında bir teslimiyetçi tavrıyla değil, bir hammadde müşterisi gibi davranmalı.

Bazı yazar adaylarının, takip ettikleri yazarlara duydukları ilgi oldukça ileri derecededir. Bu ilgi, yazarların özel hayatlarını öğrenme merakına, yazdıkları birçok şeyi harfi harfine ezberlemeye kadar varır.

Böylece bu yazarlara ait birçok imge ve kavram da bilinçaltına depolanır. Bu aşırı etkilenme, yazı yazma sırasında yazar adayının kendi sesini bulmasını engeller veya zorlaştırır. Kimi genç kalemler, farkında olmadan bu etkinin tuzağına düşerler, kimi de bile isteye ustaların sözcüklerini, söyleyişlerini taklit ederler.

Ve ortaya çıkan eserleri tahmin etmek güç değildir.

Oysa sahil yazarlık, konuda olsun, üslupta olsun etki altındalığı bir yama eğretiliğinden kurtarmak demektir. Çiçek

çiçek öz toplayacaksınız; ama ürününüz katıksız, yapmacıksız, öz be öz “bal” olacak!

Bire bir ifade aktarmaları kişiyi gülünç duruma düşürür. Usta bir yazar, özgün bir ifadeyi kendi rayını çoktan bulmuş üslubu içinde öyle tabii ve âhenkli şekilde kullanır ki bu yerli yerince kullanım, yazının güzelliğini kat kat artırır; ama bizim, başkasına ait güzel söyleyişleri alıp kullanmamız yazıya gönül rahatlığıyla “kendimizin” dememizi engeller.

Dil ve üsluba renk katan özgün ifadeler, yeni söyleyişler deneyimin ve ustalığın armağanıdır. Bir yazarın kendi dilini kurması, uzun ve disiplinli bir yolculuk sonunda gerçekleşir. Dilini kurmuş usta yazarların da çekim gücü oldukça fazladır.

Çalışma tempoları, kişilik kumaşları, kendi üsluplarını kurmaya elverişli olmayanlar, usta yazarlardan yararlanmanın dozunu kolay kolay ayarlayamazlar. Okuduğumuz birçok kitapta güçlü yazarların gölgesinden kurtulamamız bundandır.

Her kalem erbabının keyifle okuduğu, etkilendiği ustalar olacaktır; ama herkesin ustalığı kendine. Çünkü hiçbir kontrolsüz, iradesiz etkilenme, etkilenen kişiyi başarıya götürmez.

Gönlümüzde taht kurmuş yazarlardan aldıklarımız, kişiliğimizin teknesinde kendimizce bir yoğrulmadan geçirilirse, aldığımız besinlerin bünyemizde uğradığı dönüşüme benzer bir dönüşümle bizim kendi değerimiz haline gelir.

Ayağı yere basan Şeyler yazmak, eyleme dökülebilir Şeyler hayâl etmek

Servet-i Fünûn sanatçılarının kelimeleri allayıp pullayarak yazdıkları fantastik denemeler vardı. Bu sanatçıların, hiçbir hakikate, hiçbir düşünceye, hiçbir insanlık meselesine, hiçbir kişilik değerine yaslanmadan, muhayyilelerindeki meçhul sevgili için yazdıkları bu denemeler, soyut kavramlar ve terkipler üst üste istiflenerek yazıldığından dimağda kağıt helva gibi oyalayıcı bir tat bırakıyordu. Bu tür yazılar, muhayyilenin geniş evreninde okuyucuya beyhude parendeler attırmaktan öte gitmiyordu. Böyle olduğu halde Servet-i Fünûncular bu tarz denemelerde öyle ileri gittiler ki zihinlerindeki mânâya uygun kelime bulmak yerine, ordan burdan seçtikleri, kulağa hoş gelen kelime ve terkiplerle zihinsel işleyişi çıkmaza sürüklediler.

Günümüzde de zihninin müŐevveŐ haritasını soyut imgeler, misyonsuz kelimeler yığını Şeklinde kağıda aktaran ve içine girildi mi insanı berbat bir kavrama sınavından geçiren, içerik yönünden oldukça kof denemeler yazılıyor. Bu tarz denemeler, fazla uzun olmamak Şartıyla zihne bir miktar ekzersiz yaptırmak yönünden faydalı görülebilir; ama sadece bu kadar!

Oysa yazdıklarımız “makul” çerçevenin dışına çıkmamalı, “abes”in “beyhude”nin faydasız boşluğunda savrulup durmamalı.

Bunları söylemekle hayâl kurmanın karşısında bir tavır takınmıyoruz. Aksine, “İnsan hayâl ettiği müddetçe yaşar.” Hayâllerimiz olmasaydı, çabalarımız erişecek yeni menziller bulamazdı. Makul hayâller kuracağız, hatta sınırlarımızı biraz zorlayan hayâller... Çabalarımız, hayâllerimizin bu son menziline erişmek için seferber olacak.

Öyle güçlü hayâller vardır ki apak iki kanat şeklinde çabalarımızın bir an önce menziline kanatlanmasını kolaylaştırır.

Yazar hayâl etmeden kendi iç dünyasının şifrelerini çözemez. Hayâl etmek, her duygu dilinin dar mahpesinden kurtulup geniş bir özgürlük alanına kavuşmasını sağlar, hem de yeteneklerimizin ve gücümüzün yapabilirlik sınırlarını genişletir.

Zaman zaman erişilmesi çok zor şeyler de hayâl eder insan; ama hayattan tamamen kopuk hayâl seansları arttıkça, insanın dünyadaki itimat edilir, faydalanılır konumu yara alır.

Jules Verne'nin kuvvetli bir sezgiye dayanan geleceğe ilişkin hayâllerini bunun dışında tutmak gerek; çünkü bunlar gerçekle bağı hiç kurulamayan hayâller değil; yaşanan zamanın gidişatını iyi okuyarak yıllar sonrası hakkında varılan öngörülerdir. Jules Verne hayâl dünyasını konuşarak kendi zamanındaki insanlara çok uçuk gelen şeyler yazmıştır; ama yıllar sonra onun yazdıkları yapabilirlik sınırına gelmiştir.

Bazı büyük düşünürler ve din büyükleri de geleceğe ilişkin birtakım öngörülerde bulunmuşlardır. Bunları ise hayâl imkânlarından faydalanmakla birlikte “basiret veya keşif” sözleriyle açıklanabilir.

Hayâl edelim, edelim de deveyi iğne deliğinden geçirme-ye de kalkmayalım.

Ama örneğin bir Ahmet Haşim'imiz var ki çok az düzyazı yazmış olmasına rağmen sahil üslupçuluğuyla dikkat çekmiş edebiyatımızın bu karanlıklar prensi, bizim gibi

sıradan bir faninin iki cümlecikle yan yana getiremeyeceği alelade varlıklar, konular üzerine öyle yazılar döktürmüştür ki okudukça dünyanın en önemli meselesi, en zevkli meşgalesi karşısında olduğunuzu düşünürsünüz. Haşım'ın konuları tahta kurusundan, başparmağa oradan leyleğe, kargaya hatta esnemek'e kadar uzanan bir çeşitlilik arzeder.

İşte size bir deniz kıyısı yazısı:

Deniz Kıyısında

“Güneşin bararetinden kaçanlar, deniz sularının serinliğine sığınıyor. Deniz, teblikeli deniz, uslu fül gibi hortumunu toplamış, toprağın çıplak çocuklarını sırtında eğlendiriyor. Kumsallardan birine gittim ve koskoca denizle insan zerrelerinin dostça oynaşmalarını, neşe bulmadan seyrettim. Deniz'in çıplak insana bu aşağılayıcı boyun eğişi ne gülünçtü! Morfinle sinirleri uyuşturulmuş, uyuklayan ve çoluk çocuğa gösterilen bir kafes arslanı kadar gülünç! Büyük güçlerin uyum halinde görünüşü ruha ne ağır bir sıkıntı veriyor! Ölgün yaz denizini seyrederken bu sıkıntıyı, rubu pençeleyen bir güçle hissettim.

.....

Büyük tekneleri, hafif oyuncaklar gibi sallayan deniz, gerçek çocuklarına tunçtan daha sert kırmızı bir rub yağuran deniz, geniş kollarıyla kıtaları birbirinden ayıran deniz, bin türlü ejderlerin vatam deniz; kalabalık bir şehrin nevrastenik halkına tehlikesiz bir havuz görevini görmeğe razı oluşu ne bazındı!

Deniz'i sevenler, rüzgar ve fırtına mevsiminin çıkışma kadar sabbillere hiç uğramamalıdır.”

(Ahmet Haşım, Bize Göre, Karanfil Yay. 2004, İst.)

Sır saklamak

Her yazarın kendince bir çalışma planı, özel bir kurma dünyası ve zamanı gelmeden açıklanmaması gereken sırları vardır.

Uzun süreç gerektiren kitap çalışmalarından dışarıya söz edilmemesi her zaman yazarın lehine bir durumdur. Her şeyden önce ortada bulunmayan sadece taslak halindeki eserlerin hazırlık aşamasından söz etmek işin bereketini azaltır. Okuyucu çok önceden yazar hakkında büyük beklentilere girer. Hayalin şişirdiği bu beklenti balonu, eser ortaya çıktığında umulduğu gibi olmayınca patlayıverebilir. Ya da çeşitli sebeplerle eserin yazımı askıya alınabilir, bu da ciddi hayâl kırıklıklarına yol açar. Bir eserin tamamlanıp bir yayınevi tarafından basıldıktan sonra okurla buluşması yazar için en sağlıklı yoldur. Bu, okur için de iyi bir sürpriz olur.

Yazar, bütün sırlarını ortaya dökmemelidir. Kendi dost çevresinde bile, ileride kendisine zarar verebilecek açıklamalar yapmamalıdır.

Yazarlık mahremiyeti, okurun satır aralarından çıkarabildikleri bilgilerden ötesine izin vermemelidir.

Bir yazarın bütün sırlarını döküp saçması, okur nazarındaki o gizemli duruşuna, o cezbedici yanına zarar verebilir.

Ve bir gün yazarın her şeyi dedikodu sütunlarına kadar düştüğünde tılsım bozulur, ortada merak edilecek pek bir şey

kalmaz, yazar da “pijamalı haliyle” kendisini teşhir etme merakının faturasını ağır bir şekilde ödemek zorunda kalır.

Yazar, okurun nazarında kişilikli ve gizemli duruşunu korumak istiyorsa geleceğe ilişkin planlarını ve iç dünyasının kodlarını en yakın dostlarına bile açmamalıdır.

İşin bir de şu yönü var: Her okur sevdiği yazarı zihninde büyütür, muazzam bir makama oturtur. Sevdiğimiz yazarlar bizim gözümüzde yazdıklarıyla, yaşam biçimleri arasındaki farkı bilmemekle değerlerini koruyacaksa onların özel yaşamlarına eğilmemek daha iyi olabilir. Beğendiğimiz yazarlar bizim gönlümüzde mutlaka bir yere sahiptirler.

Yazarlar genellikle ideal olanı, olması gerekeni yazarlar ve bunlar hayatlarında karşılığı pek olmayan şeyler de olabilir. Onların tasarladıkları veya tasvir ettikleri dünyayla gerçek yaşamları arasındaki fark -öğrendiği takdirde- okurda ciddi hayâl kırıklığı meydana getirebilir. Onun için bir yazarın anılarını bile yazarken tamamen sereserpe davranmaması onun iyiliği içindir.

İç uyum

Kendisiyle barışık olmayan hırçın karakterler kalemin verimli açılımlarından mahrumdurlar. Çünkü bu tipler genelde eleştirel tavırlarının baskısıyla mevcut kaynaklarını pasif, verimsiz hale getirmişlerdir.

Ruh halleri hep kabz halindedir bu insanların. Açılım sergileyecek iyimserlikten ve iyi niyetten yoksundurlar.

Bazı yazarlar görürsünüz, herkesi eleştirirler. Tuhaf şeyler söylemekten zevk alırlar, bazı önemli kişileri dillerine dolar, uçuk kaçık şeyler söyleyerek dikkat çekmeyi hedeflerler. Aslında bu tiplerin normal yollardan sergileyebilecekleri sermayeleri yoktur da bu yola saparlar. Aslında bu tipler kendileriyle barışık olmadıkları için başkalarına sataşırılar.

İyi niyetli hatırlatma ve eleştirileri konu dışı tutarak şunu söyleyebiliriz: Küçük düşürmek art niyetiyle hep eleştiriye yönelmiş veya sürekli kendisiyle didişip duran kalemler, hiçbir zaman soluk aldırıcı, ufuk açıcı eserlere imza atamazlar; çünkü bu tip insanlarda önyargı marazı hiç eksik olmaz.

İç didişme, karamsar ve eleştirel bakış, insandaki olumlu inkişafı büzer, işe yaramaz hale getirir.

İnsana geniş ufuklu açılımlar bağışlayan; müsamahalı, kucaklayıcı ve sevgi dolu bir bakış açısıdır.

Kendisiyle barışık olan insan, çevresiyle de barışıktır. Çevresiyle barışık olan insanın kalemi gereksiz şikayetler, eleştiriler için değil; iç kaynakları özgün eserlere dönüştürmek için işler.

Yazmayı bir tutku derecesinde benimsemek

Tutku derecesinde benimsenmeyen hiçbir şey sürekli olmaz. Herkesin içinde bazı konulara, heves eşliğinden içeri geçememiş düzeyde bir meyil olabilir; ama bunun gerçek bir istek, oradan da kuvvetli bir tutku düzeyine çıkması, gayret ve iradenin el ele yürümesine bağlıdır.

Fıtrata, yazmanın bir ödev olduğunu kabul ettirinceye kadar bir disiplin çerçevesinde yazmayı sürdürmek, içimizdeki cılız istek damarlarını güçlendirir.

Her gün mutlaka yazmaya vakit ayıran insanın yetileri (melekeleri) yaptığı işin gereklerine göre bir gelişim sürecine tabi olur.

Bir tutku düzeyine çıkarılmayan yazma faaliyeti günlük hayatın meşguliyetleri içinde çeşitli bahanelerle geçiştirilir veya ertelenir. Oysa iyi bir tutku madenine bağlanmış yazma serüveni, işler ne kadar yoğun olursa olsun, onca yoğunluk içinde kendine ilk sıralarda yer bulabilen bir bilince kaynaklık eder.

Zengin bir tutku madeninden beslenen yazmalar, kişilikli bir duruşu ifade eder. Ruhun kendini ifade iştiyakı bu aşamada insanı büyük projelere zorlar.

Bilinçli okumaların ve tutkulu yazmaların hareketlendirdiği iç sular, insanın kendi varoluş gerçeğini, yeryüzündeki duruşunu sorgulamaya zorlar.

Heves ve istek aşamalarını başarıyla geçip bir tutku düzeyine çıkarılabilen yazmak eylemi, kişiye; kendisini ifade etme, karanlıkları kovma ve yol açma gibi misyonları da yükler ki bu noktadan sonra artık yazmak vazgeçilmez bir ödevdir.

Yazarlık tutkusunu perçinlemek için sözü Salah Birsel'in bir denemesinden bir bölüme bırakalım:

“Shelley, İtalya’da, Pisa’da yaşadığı günler erkenden kalkıyor, öğleye değin Goethe, Spinoza ya da Calderon okuyor, sonra da çam ormanına sığınarak bu dört dörtlük yalnızlıkta şiirler yazıyordu. Kimi zaman da ormana sababtan damlıyor, öğle vaktinin gelip geçtiğini bile seziniyor. Bir gün bir dostu, karısının vahvablanmasını görekere onu aramaya çıkmış ve şairimizi çamların altında, düşe dönük bir durumda bulmuştur. Yerde bir Eschyle, bir Shakespeare duruyordur. Dostu, onu ürkütmemek için, ilkin kuru çam yapraklarını çatırdatır, sonra da ona seslenir. Shelley de nabzı atarak ve de yüzü kızarak başını çevirir ve kısık bir sesle şu karşılığı verir:

- *Giriniz;*
 - *Demek burası çalışma odanız.*
 - *Evet, bu ağaçlar da kitaplarım. İnsanın, şiir yazarken dikkati dağılmamalı. Evde yalnız kalmamıyor. Bir kapı kapanması, bir ayak sesi, bir zîl insanın kafasını yabnileştiriyor. Bütün imgeleri kaçırıyor.*
 - *Ama burada da ırmağın, kuşların sesi var!*
 - *Olsun, ırmak zaman gibi akıp gidiyor. Doğa seslerine gelince, onlar da insanı iyisinden dinlendiriyor. Beni tedirgin eden sadece insanlar!”*
- (Salah Birsel, Amerikalı Tolstoy, Bağlam Yay. 1988, İst.)

Sağlam bir inanca dayanmak

İnanç olmadan hiçbir şey olmuyor. Hiçbir güzellik tamam-
lanamıyor, gerçek anlamda hiçbir başarı elde edilemiyor,
hiçbir kervan menziline varamıyor.

Sıkı sıkıya bağlı olunan değerlerden başkalarını da haberdar etme arzusu, bunu yaparken de en iyi biçimde dile getirme titizliği, yazarlığa önemli bir işlev kazandırır.

Nitelikli ve kalıcı eserlerin kaynağı sağlam inançlardır. Bütün dünyadaki klâsik eserleri incelediğimizde bunların evrensel değerlere yaslandığını rahatlıkla görebiliriz.

Dante, Dostoyevski, Tolstoy, Mevlâna, Şeyh Galip, Andre Gide, Fuzuli, Shakespeare, Montaigne, Hugo, Goethe, Yunus Emre gibi sayısız sanatçı, düşünür bağlı oldukları toplumun inanç değerlerinden beslendikleri için insanlık denizinde soluklanacak birer ada olabilmişlerdir.

Kısacası, yeryüzünde varoluş gerçeğini, insanlığın ezeli kaygılarını, ebedî susuzluklarını, evrensel duygularını, genelgeçer temayüllerini, ruhsal ve fikrîsel ihtiyaçlarını özümseyerek kuşatıcı nefesleriyle yorumlayan yazarlar, insanlığın ortak değerleri olarak zirveleşmişlerdir.

Ne var ki, her yazardan bu ölçüde bir evrensel soluk beklenmez şüphesiz; ama yazarlıkta bir menzile varılmak isteniyorsa dimdik bir duruş ve sağlam bir inançla yürümek gerekiyor.

Bir avcı gibi, zihnin teknesine damlayacak duygu ve fikir nüvelerini kollamak

İnsan, kendini bir disiplin altına almakla duygu ve düşünce akışına verimli bir seviye kazandırabilir; ama zihnin toprağına yağacak duygu ve düşünce öz suları bir standarda sokulamaz.

İnsan bünyesinin karmaşık yapısı gereğı, zihne ne zaman hangi özgün düşüncenin damlayacağı, hangi gizemli duygunun misafir olacağı bilinmez. Onun için farklı zamanların zihne damlayan ihsanlarına anında kement atmak için tetikte olmak bilinçli yazarlığın gereğidir.

Günün her ânında, değışik hayat ilgilerinin, duyuş ve sezış algılarının zihnimizde çaktığı şimşekler anında bendedilmezse, bu önemli kayıpların telafisi ileriki zamanlarda mümkün olmaz. Çünkü “aynı ırmakta iki defa yıkanılmaz, bu geçmekte olan yeni sudur. “

Her ânın kendine özgü güzelliklerinden faydalanmak, bilinçli yazar olmanın bir gereğidir. Bu bakımdan farklı zamanların ibda zenginliğı için her zaman tetikte olmak gerekir. Böylece bir yazıyı tek seansta bitirmek farklı anların ihsanı, duygu ve düşünce parıltılarından mahrum olmak anlamına gelebileceğı için, yazılış sürecini birkaç seansa yaymak çeşitlilik, renklilik adına faydalı; hatta gerekli görülebilir.

Usta yazarlar, yazılarını bir oturuşta yazabilirler; ama bu herkes için mümkün görünen bir durum değildir. Çoğu kimse bir yazıyı farklı zamanların düşünce ve duygu esintilerini biriktirerek tamamlayabilir. Bu hem çeşitlilik hem de zenginlik açısından daha faydalıdır.

İşte bir örnek:

“Yazıya oturmuş bir adamı gördüğümüzde ona yakıştıracığımız en hafif sıfat ‘deli’ olacaktır. Ali Çolak bunun için en iyi örnektir. Ben, bir yazıya başlamadan önce, sancısı tutmuş bir hayvan gibi gezinir dururum evin içinde, oyalandıkça oyalanırım. Bin kere mutfığa, banyoya girer çıkarım. Ortalığı toplamaya, evi silip süpürmeye başladığım bile olur. Bir denemenin sütü mayalanıncaya; cümlelerin, paragrafların ucu görününceye dek sürer bu. Yazı belirmeye başladı mı otururum masaya, aralıksız yazarım. Deneme yükünü tuttu mu, artık bir mola verebilirim. Sancılı sıkıntıların yerini keyifli gerinmeler almıştır. Bu arada ödüllendiririm kendimi. Bir çaya, kahveye hayır, demem. Tepeyi aştım ya, sonrası nasıl olsa gelir. Yazı bittiğinde çalışma odam görülmeye değerdir. Ortalık meydan muharebesinden çıkmıştan farksızdır. Savrulmuş, buruşturulup atılmış kâğıtlar, raflardan indirilip yerlere yayılmış kitaplar, tutukluk yapmış ve zılgıt yemiş kalemler... Ama önemi yoktur hiçbirinin, yazı bitti mi gerisi kolaydır...”

(Ali Çolak, Periyi Uyandırmak, Ötüken Yay. 2000, İst.)

Bir Hatırlatma: Günün farklı zamanlarında zihnimize anîden özgün duygular, düşünceler veya söz buluşları damlayabilir. Bu durumlarda hafızamıza fazla güvenmeyelim. Bu anî ihсанları hemececek kâğıda kaydedelim.

Düşünce ve fikir olarak yetkin ve donanımlı olmak

Sürekli soyut betimlemelerle okuru oyalamak iki sebebe dayandırılabilir: Ya yazar gerçeklerden ve hayattan kaçan biridir, ya da düşünce altyapısı yönünden birtakım zaafiyetler içindedir.

Tutarlı ve sağlam fikirlere sahip olmayan yazarlar, dikkate değer tasvirler yapamazlar; çünkü duygunun da alttan alta bir düşünceye ve mantığa ihtiyacı vardır. Deli fişek gibi boşlukta helezonlar çizen duygu tasvirinin elle tutulur bir yanı yoktur. Duygunun ayağı yere basmalı ki yazılanlar bir hedefe varır değerde şeyler olabilsin.

Sağlam bir dünya görüşüne sahip olmak, yazarlığın önemli şartlarından biridir.

Burada Sezaî Karakoç'u analım artık. Üstad Karakoç, yazılarıyla medeniyet ve kültür bilincimizi yeniden inşa ettiği gibi, şiirleriyle de geçmişten gelen sesimizi koruyarak benzersiz bir şiir anıtı temellendirmiştir.

Aşağıdaki metni okuyalım ve yazarımızın bir gökyüzü alametinden yola çıkarak kaleme aldığı yazısında yitip gidenin, gidip de geri dönmesi kolay görünmeyeninin nasıl da yüreğimizi acıttığını bizzat yaşayalım.

Bu tür yazıları ve değeri tescillenmiş bütün yazarlarımızı dönüp dönüp okumalıyız. Okumalıyız ki ortalıkta uçuşup duran kokusuz, renksiz, tatsız-tuzsuz ve buutsuz yazılar daha fazla zamanımızı çalmasın, gözlerimizdeki ferî, ruhlarımızdaki ışıltıyı almasın ve bize gerçek kalem erbabı, gerçek okur olmanın kapılarını aralasin:

Gökkuşığı

Eskiden sık sık görürdük. Hele ilkbaharlarda. Saf yağmurla pırl pırl güneşin olağanüstü buluşmasından doğar. Yağmur yüklü bulutlar gökyüzünü kaplar da semanın tümünü örtmezse, vakit, yedi renkli gökkuşığına gebe demektir. Evet, bulut ve güneş, birbirini kabul etmeyen iki gök konuğu. Ama ikisini de davet eden müstesna kader dakikası, eşsiz yemişini beraberinde getirir: yeşilin, kırmızının, mavinin, sarının, tüm renklerin iç içe halkalar halinde göğe gerildiği bir panayı andıran sonsuzluk meşalesi, şelâlesi, çağrışımlar çağlayanı gökkuşığı.

Dupduru ikindilerin çocuğu mu gökkuşığı? Islak havaların çalıtılı türküsü mü? Unuttuğumuz mutluluğumuzun simgesi mi elmastan? Bunun için midir ki, altından geçerseniz ne muradınız varsa ona kavuşursunuz demişlerdir. İdealin, gökyüzüne ilâhî bir kalemlle nakşedilmiş resmi olduğu için mi, insanı büyülemekten öte ulu değişimlere götürür farz edilmiştir bu su, bulut, güneş, altın sentezi.

Artık, baharlar yitirileli pek ziyaret etmez oldu dünyamızı gökkuşığı. Pek gözükmüyor ortalıkta. Bir kez daha görünse de sorsak ona: Gerçekten altından geçsek hayallerimiz gerçekleşecek, umutlarımız yeşerecek, istediklerimize erecek miyiz?

Neden yittin ey gökkuşığı! Fazla gecikme, tezelden geri dön. İnsanları fazla boş bırakmaya gelmez. Sun'i benzerinle gökyüzünü donatırlar da seni unuturlar. Bir gün dönsen bile: "Bu da nereden

çıkı?" derler. Kâğıttan, plastikten, neon ışığmdan yaptıkları yalancı gökkuşaklarının bir taklidi, bir yansıması sanırlar da seni, küçümserler, kamksarlar. Benzerinin taklidi sanırlar seni. Taklitlerin asıl sayıldığı bir çağda zühurun, nankörleşmiş rublarda kıyamet kopmuşcasına bir etki yapacaktır.

Gel, istersen sessiz bir bomba gibi düş. Sun'i gökyüzünü ve gökkuşaklarını ilâhî bir saybayla yere indir. Şangır şangır kırılan pencere camları gibi yerle bir olsunlar ki, perdenin arkası açılsın. Yağmur damlacıkları toplansın ve bulut olsunlar. Akşam olsun, sabah olsun, gün doğsun ve göğü kaplasın yeniden eşsiz bir gökkuşağı."

(Sezai Karakoç, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı, Diriliş Yayınları, 1996, İstanbul)

Dil hassasiyeti

Bizim dilimiz, özellikle Milli Edebiyat döneminden sonra birtakım ideolojik hesaplaşmalara alet edilmeye çalışılmıştır. Bir kesim, mevcut dilin muhtevasındaki inanç, gelenek içeriğinden, hatta çağrışımlarından rahatsız olduğu için yeni kelimeler türeterek, biraz da uydurarak, toplumun hafızasını, duygu ve düşünce dünyasını geçmişten koparmayı umdu. Böylece dilin tabii gelişim ve değişim sürecine büyük zararlar verdi. Bir kesim de bu art niyetli çalışmalara tepki olarak dilin tabii değişimine ve gelişimine bile tahammül etmez tavır gösterdi.

Aslında her iki tutum da doğru değildi. Nitekim dil bugün ne özleştirmecilerin ne de tutucu kesimin istediği noktalarda duruyor. O muhteşem gövde, birtakım darbelerle engellemelerle zaman zaman tökezlese bile ana yapısından çok şey kaybetmeden ilerleyip duruyor. Hâlâ birtakım uç kalemler, dilin narin gövdesini orasından burasından dürtüklemiyor veya onu kalın halatlarla geçmişteki bir limana bağlayıp buraya hapsedmek istemiyor değil; ama bu tür işgüzarlıklarda bulunanlar hiçbir zaman dilin genel yürüncesini değiştirecek güce varamazlar.

Şu gerçeği unutmamalı: Dil toplumsal gidişatın, temayüllerin, değişmelerin seyrine göre biçim aldığından, dile etki etmek isteyenler, öncelikle toplum hayatını, seyrini etkilemek gücünde olmalıdırlar.

Dil, kesin sınırları çizilemeyen uçsuz bucaksız bir ülkedir. Ehil olan herkes bu ülkeye yeni topraklar katabilir. Bunun içindir ki güçlü yazarlar dilin sınırlarını daima genişletegelmişlerdir. Bu, nitelikli ve çok yazmanın getirip yazara kazandırdığı icat selahiyeti, özgün bir kelime dünyası kurmak gibi bir ayrıcalık da demektir.

Dili yozlaştırmamak şartı ile dilin olanaklarını genişletmek, dilin aleyhine bir gelişme değildir. Yeter ki dilin yeniliğe açık özelliğine zarar verilmesin.

Yeryüzünde değişmeden hayatını sürdüren hiçbir varlık yoktur. Her şey değişerek zaman önündeki varlığını koruyabilmektedir. Değişip yenilenmeyen, gelişmeyen hiçbir şey “hayatiyet” şansını elinde tutamaz. Dil de yaşadığımız dünyanın anlatım aracı olarak biz insanlara hayatı kolaylaştırıp anlamlandırıcaksa, halihazırdaki ve gelecekteki hayatımızın gereklerine göre bir gelişme ve değişme geçirmesi olağan karşılanmalıdır; ama hiçbir zaman dilin tabii dokusuna, ana kurallarına zarar vermemek şartı ile.

Cemil Meriç’in o ağır doz cümleleri hem bize bir üslup temrini yaptırmakta, hem de dile bakış perspektifi kazandırmaktadır:

“Kamûs, bir milletin Hafızası, yani kendisi; heyecanıyla, bas-sasijetıyla, şuuruyla. Kâmusu uzanan el namusa uzanmıştır. Her mukaddesi yıkan Fransız İhtilali, tek mukaddese saygı göstermiş; kamûsa...

Eski sözlüğe kızıl bir külah geçirdiğini söyleyen Hugo, tek kelime uydurmamış; sembolizmin üç sölahşörü de öyle. Ama kullandıkları her kelime yeni...”

(Cemil Meriç, Bu Ülke, İletişim Yay. 1992, İst.)

Tutarlı olmak

O kuyucuyu etkilemenin, kendini okuyucuya kabul ettirmenin önemli bir şartıdır tutarlı olmak. Bir yazı ne kadar gösterişli ve sanatlı olursa olsun, birtakım çelişkiler içeriyorsa okurun o yazıya mesafeli yaklaşması kaçınılmazdır; çünkü insan fitratı her şeyin makul ve mantıklı olanından hoşlanır.

Bir yazıdaki çelişkiler genellikle bilgi ve muhakeme problemlerinden kaynaklanır ve insan, bilgi ve kavrayış yönünden donanımlı olduğu ölçüde çelişkilerden kurtulur.

İnsan tabiatı oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Bundandır ki insan farklı zamanlarda farklı duygu ve düşünceler sergileyebilir. Bu da yazıda bazı çelişkilerin bulunması anlamına gelebilir.

Bir yazıyı bitirdikten sonra birkaç yönden kontrol etmek oldukça faydalı olur. Yazının biçim özelliklerinin yanında içeriğinin de dikkatlice incelenmesi, yazıdaki çeşitli tutarsızlıkları düzeltmek için önemli bir fırsattır. Yalnız, bazen çelişki gibi görünen birtakım fikirlerin, insanın farklı ruh hallerinden kaynaklanan önemli nüanslar olduğu ve bunların tutarsızlıktan çok, bir fikri çeşitlilik, atraksiyon sağladığı unutulmamalıdır

Ana fikrin kalpten beslenmesi

Yürekten ve kafadan çıkmayan hiçbir söz, sahih ve etkili olamaz.

En etkili mesajlar, heyecanı içten derin feveyanlar koparıktan sonra kelimelere dökülen mesajlardır.

Kalem erbabı, gerçekten düşünüyorsa düşündürür, hissediyorsa hissettirir.

Zaman zaman öyle ruh hallerine bürünürsünüz ki baştan ayağa duygu, düşünce kesilirsiniz; işte bu anların kelimelere mümkün olduğunca firesiz dökülmesi okuyucuyu içtenliğin ve duyarlığın doruklarında ağırlar.

Söze en büyük gücünü veren, yazarın yüreğinden çıkıp gelen coşkuların, hislenişlerin çaktığı şimşeklerdir.

Bütün büyük hatipler, bütün güçlü edipler; söylediklerini, yazdıklarını yüreklerinin coşkun kaynağından besledikleri için kitlelerin gönül katında kendilerine sarsılmaz yerler edinmişlerdir.

Yazılanlar yürekten kopup gelen coşkulardan beslenmiyorsa; düşünceler samimi bir inancın öz suyundan söze dökülmiyorsa bunun doğuracağı etki sınırlı olacaktır.

Yazmanın bir insanlık görevi olduğunu düşünmek, sanat terennümlerinin, “öte” tutkusunu gürbüzleştirmesi için çabalamak

Evrende gayesiz veya hedefsiz hiçbir varlık düşünülemez. Dünyadaki mevcudiyetimiz bir misyonun icrası içindir; öyleyse bütün eylemlerimiz, çabalarımız, niyetlerimiz bu doğrultudaki yürüyüşümüzü kolaylaştırmaya yaramalıdır.

Sanat zevki, şüphesiz insanlara bağışlanan en anlamlı güzelliklerdendir; ama sadece bu zevkin tatmini için de yazı yazılmaz.

Ne kadar can alıcı olursa olsun, dünyadaki hiçbir güzellik ölümüne bir övgüyü hak etmez; çünkü hiçbir dünya güzelligi, nazarlarımızı kendi üzerine kilitlediği ânın cazibesini sonsuza kadar koruyamaz.

Dünya böyledir; hep alımlılığını yitiren varlıklara sırtımızı dönüp yeni cazibe merkezleri arar dururuz. Ama bir gün, bakışımızın cazibe algılama yeteneğinin kaybolup gideceğini hiç düşünmek istemeyiz.

İnsanoğlu, yaşadığı, gördüğü bütün güzelliklerin, estetik duyarlıkların arka planındaki büyük sanata varmayı hedeflemedikçe sanat adına ortaya koymaya çalıştıkları şeyler sınırlı olacaktır.

Yüreğimizde güçlü meş’aleler yakan sanatçıların öte bu-
dulu bir sanat soluğuna sahip olmamaları düşünülemez.

Evrenin kozmik yapısı içinde her güzellik, İlâhî sanatın irili ufaklı esintileri sayesinde diriliğini ve parlaklığını koruyabilmektedir. Sanatçı bunun bilincinde olmasa da bu böyledir. Sanatçı farkında olmadan da sanatın bu esintilerinden nasıplenebilir. Ama en iyisi, dünyadaki güzelliklerden, sanat ışılıtlarından yola çıkarak gerçek sanat arayışını derinleştirmek...

Şimdi de bizi yazmaya karşı biraz daha yüreklendirecek, sorumluluk duygumuzu pekiştirecek bir yazarımızı, Nihat Dağlı'yı dinleyelim:

“İnsan kokan şey

'Yazı' denen güzellik; diri bir kalpten, kendini hayata açan, hayata kendinde konuk eden bir kalpten çıkar. Evet, zihni bir edim gibi görünse de, yazı, daha çok kalbe akraba bir duyarlıktır. Hele bu 'yazı' sanatın ve edebiyatın içinden geçen bir şeyse...

Değil mi, yani!? Vicdanla bağını kopartıp duyarsızlaşan, dabası ölen bir kalpte, ne yaşam coşkusu ne de 'insan olma'nın ağır kaygısı yaşar. Çok bilen (zihni dolu), ama çok az hisseden (kalbi boş) insan büyük bombalar yapabilir/atabilir, fakat kendi rağmına bir yaraya merhem olamaz. Ancak sahibini insan kalabilen ve hayatı 'insanca' okutabilen/yaşatabilen bir kalp, bütün bir varlık için 'güzel'i düşleyebilir, bu düşün gerçekleşmesi için zorlayabilir.

Kalbi diri tutan şey ise; başta kalbin kirlenmemesi, wir zıwrla üzerinin örtülmemesi, 'gözü'nün açık tutulması ve besleyici gıdalardan mahrum bırakılmamasıdır. İyi beslenmiş bir kalbe, bir de uyanık bir zihin eşlik ediyorsa, kendinizi muhteşem sözlerle hazırlayabilirsiniz demektir.

Dergilerde 'insan'a ve 'güzel olan'a dikkat çeken yazıları okurken, bu metinlerin vurguladığı duyarlıkları anlamaya çalışırken, kalbime yukarıdaki sözler düştü. Dedim ki kendime; zihinleri ve kalpleri çıplak, üzerleri örtülmediği için hayatta olanı yakalayan 'uyanık'

'genç' bakışlar bu şeyleri yazabilir. İnsan biraz büyüdü mü, yine insan tarafından kalabalıklaştırılmış hayatın o çetin sokaklarına düştü mü, bu yazıların işaretlediği duyarlıkları 'duygusallıkla' küçümser, bunları hatırlamak dahi istemez. Bu duyarlıklara işaret eden oldu mu, 'büyük' ve 'gerçekçi' adam, 'Ya sen de çok duygusalsın ha! Uyan artık! Biraz gerçekçi ol!' der, 'duygusal' olan o delişmen yüreğin 'gerçekleri' kabul etmesini ister.

'Gerçek' nedir?

Para, statü, dünya gerçekleri...

Yoğun bir çalışmanın içinde kendinizi unuttuğumuzda; kitabı, şiiri, müziği, sanatı ve hayatın sabici anlamını kulak ardı edip 'işleri' başarıyla yetiştirdiğimizde, 'gerçekçi' biri oluyorsunuz.

En çok hangisi insana aittir, en çok hangisi insan kokuyor?

Dergileri çıkartan ve dergilere yazdıran saik mi, yoksa 'dünyanın gerçekleri' mi?

Bana sorarsanız; kutsal metinlerin, edebiyatın, sanatın, müziğin, filozofların çoğalttığı sözler daha sabici ve daha gerçekçiler. Çünkü bana, yani insana sesleniyorlar; çünkü, ilk insandan bugüne kadar bütün insanları daha çok ilgilendiren bir şeydir 'duyarlılık.'

Ve tabii ki; 'dünya gerçekleri'nin, çalışmanın üzerini çizmiyoruz. Diyoruz ki...

Kalpsiz bir uygarlık bizzi nereye taşıyabilir ki!? Tam anlamıyla insan olmak ve insan kalmak isteyen bizleri...

İnsanın asil ve kadim duyarlıklarına asılan, bunların altını çizen, yazarak kendilerini gerçekleştirenlere teşekkürlerimi takdimle birlikte şunu da söylemek isterim:

Yüreğinize ve kalemlerinize sağlık! Umarım, yüreklerinizi hep böyle diri, zihinlerinizi hep böyle 'uyanık' ve kalemlerinizi hep böyle açık tutarsınız. Dileğim odur ki, ne yüreğiniz ne de kaleminiz susar. Yaşayın ve yaşatın! Kalbinizden ve zihninizden uzak düşmeyin! Kitaptan, kalemden ve 'yazı'dan ayrılmayın!

(Nihat Dağlı, Yedi İklim, Nisan 2005)

Kitaplık çapta düşünmek

Her yazı adamının gönlünde, yazdıklarını iki kapak arasında görmek hayâli yatar. Kalemle olan muhabbetimiz, içten bir dostluk sularına vardığı anda, yazdıklarımızı bölük pörçük bir dağınıklıktan kurtarıp kitaplık çapta bir yapılanmayı düşünmemiz gerekir.

Yazdıklarımız okul panolarındadır, ajanda yapraklarındadır, dosyalardadır, dergi sayfalarındadır ve disiplinli bir bütünlük duygusu içinde ele alınma ciddiyetini beklemektedir bizden.

Madem yazmayı kendimize önemli bir ödev bilmişiz, öyleyse fazla gecikmeden kitap ülkesine adım atmayı planlamalıyız. “Ben kim, kitap kim!” korkaklığından bir an önce kurtulmalıyız.

Kendimize ait özel bir anı-günlük programımız olacaktır, bunlarda belli bir açılma, savrukluuk hoş karşılanabilir; ama şiiir, deneme, öykü alanındaki tüm çalışmalarımız başından itibaren bir ciddiyet ve disiplinle yürümelidir. Böylece yazdığımız her şeye ileride bir kitaba girmeyi hak edecek yeterlik kazandırmak için çabalarız. Bu bilinçli davranış başından beri olmazsa günün birinde ve oldukça gecikmiş bir halde “kitap” düşünmeye başladığımızda; bunca yıldır yazdıklarımızı, bütünü birikimlerimizi gözden geçirme gereği duyarız da işte o zaman durumun ciddiyeti ve vahameti ortaya çıkar.

Burada, şurada, orada nice yazılarımız var olmasına var; ama bunların büyük bir çoğunluğu konu, üslup, en önemlisi niteliği bakımından kitaba girmek söz konusu olduğunda ciddi problemler taşımaktadır. Ama yılların birikimi, duygularımızın, fikirlerimizin bol çeşnili harmanı sayılan bu yazılardan vazgeçmek de büyük kayıp olacaktır. İşte şimdi pişmanlık zamanı. “Ah biraz daha özenli davransaydım da bu yazıları şimdi hiç olmazsa küçük çaplı operasyonlarla kurtarabilseydim.” yakınmaları yakamıza yapışverişir.

Bir yazarın yazı hayatı boyunca yazdıkları aşamalı bir nitelik kazanma süreci geçirmektedir şüphesiz. İlk yazdıkları şeyler, yazar ustalaştıkça silikleşebilir. Ama özensiz ve dağınık yazmaktan kaynaklanan niteliksizlik başkadır, deneyim eksikliğinden kaynaklanan niteliksizlik başkadır.

Bir gün dönüp bütün yazdıklarımızı değerlendirdiğimizde ve bir kitaba layık yazıları seçmeye kalktığımızda, içinde yer yer alımlı meyveler bulunmakla birlikte bir çer çöp yığınıyla karşı karşıya olduğumuzu görebiliriz. Şimdi ayıkla ayıklayabilirsen...

Geçmişinde tomar tomar yazı harcayan nice yazar vardır.

İnsan belli bir düzey tutturunca artık kendi imzasına lâ-yık görmediği yazıları sahiplenmek gibi bir yanlıştan kaçınmak istiyor ki bu doğru bir tutumdur.

Ama, insan baştan nasıl başlamışsa öyle devam eder. İşin başındayken derli toplu, titiz davranmak, günü gelince kitap işine giriştiğimizde birikmiş yazıları değerlendirmeye aldığımızda bunların firesi beklediğimizden az olacaktır.

Kitap işi ciddiyet ve özveri ister.

Yazdıklarımız parçadan bütüne doğru bir tamamlama seyri içinde olursa, bir yapının mütemmim cüzleri aşama aşama bir araya gelerek yapıyı somut bir varlık hâlinde karşımıza

dikiverir. Meyveleri, yaprakları, dalları, gövdesi ve köküyle karşımızda gülümseyen bir ağacın oluşma macerası...

İşin başındayken “kitaplaştırma”yı iyiden iyiye aklımıza koymalıyız. Böylece yazarken daha seçici, daha titiz bir tavır içinde oluruz.

Ve daha işin başından itibaren “kitap” düşünmek, her şeye rağmen kitap sahibi olmak anlamına gelmez. Kitap, kitap olmanın kurallarını ve niteliğini taşıyorsa kitaptır. Yoksa bir kitap hacmini dolduracak yazı biriktirmek zor iş değildir.

İkinci Bölüm

**YAZMA
DENEMELERİ**

Yazma denemeleri

Özgür cümleler, uçarı dizeler bir gün yatağını bulmuş ırmaklar gibi denize doğru yürümek ülküsüyle içimizdeki gerçek yazmak cevherini harekete geçirecektir.

Bir gün kalem elinize alın, bendinden boşalan su gibi yazın, yazın, yazın... Ne yazdığınız çok önemli değil. Yazın, yazmayı ısrarla sürdürün, sayfalar birbirini izlesin. Ertesi gün tekrar oturun aynı hummalı tempoyla yazmaya devam edin. Zahmet denen şeyi unutturcasına yazın, tahammülünüzü alabildiğine zorlayın...

Günler böyle geçsin ve yazdıklarınızı merak edip okumayın, sadece biriksin sayfalar.

Bu kontrolsüz yazmaklar gün geçtikçe melekelerinizi (yeterlerinizi) geliştirecektir. Ve gün geçtikçe kalemle olan iletişiminiz zoraki bir beraberlikten tatlı bir dostluğa dönüşecektir. Siz yeter ki ısrarlı olun, bu dostluk mutlaka gerçekleşecektir.

Bir süre sonra kaleminiz kağıda dokunurken daha aklı başında kavisler çizmeye başlayacaktır. Hiç acele etmeyin, moralinizi bozmayın. Yazdıklarınız biriktikçe onlardan bir kısmını başkalarına gösterin, az çok bu işten anlayanlar olsun bu başkaları.

Sakın kendini beğenmiş, üst perdeden ahkâm kesen yazar-çizer takımının moral bozucu sözlerine kulak asmayın.

Gerçekten size yardım edeceğine inandığınız kişilerin yapıcı değerlendirmelerini dikkate alın.

Yazdıklarınız eleştirilse bile moralinizi bozmayın. Haklı eleştirilirse bunlar durumunuzu kabullenin: “Ne yapayım ben şimdilik böyleyim; ama her yükselişin bir başlangıç noktası vardır.” deyin ve yazmaktan asla vazgeçmeyin. Muhteşem bir incir ağacının ilk hâlini düşünün. Minicik çekirdeğin, toprağın bağrındaki o çetin neşv ü nema mücadelesini hayâl edin ve bu minik çekirdeğin muhteşem ağaca nisbetini fikredin.

Yazmayı ısrarla sürdürün, hatta bazen cesaretinizi toplayıp yazdıklarınızı bir dergiye gönderin. Derginin başlardaki ilgisizliği de moralinizi bozmasın; çünkü bu işler böyle olur. Dergilere tomar tomar yazılar gidiyordu, bu yazılar çoğunca isme göre değerlendiriliyordu. Kiminin yüzüne şöyle bir bakılıp bir kenara bırakılıyordu. Kiminin değeri fark edilmiyordu, kimi fark edilip değerlendiriliyordu. Bunlar olağan şeyler, yani olabilen şeyler. Ama biz bir derginin bizi fark etmesini sağlayacak ısrarı ve sabrı gösterebilmeliyiz; çünkü samimiyet, ısrar ve kararlılık birçok kapıyı açar.

İçinizde bir cevher olmasaydı kalemle olan bu maceranız hiç başlamayacaktı. Ama bu macerayı geniş, münbit bir ova-ya taşımak, sizin ısrar ve kararlılığınıza bağlıdır. Nice kalem sevdalıları içindeki kaynakları gün yüzüne çıkaramadan bazı ufak tefek can sıkıcı olayı bahane ederek pes etmiştir.

Siz pes edenlerden olmayın!

Ve ümidinizi kavileştirerek işin peşini hiç bırakmayın!

Aklınıza gelebilecek bütün makul yolları deneyin: İlginizi çeken yazarlarla iletişim kurmaya çalışın. Onların deneyimlerini, özel sohbetlerini, satır aralarını iyi analiz edin. Size yarayacak mesajları, dersleri, yordamları zamanında kapmakta duyarlı olun.

Sevdiğiniz yazarların birçok prensibi sizi ateşleyecektir.

Yazarlığı erişilmez bir kale gibi görmeyin. Usta yazarları gözünüzde aşırı büyütmeyin. “Bir gün nasip olursa ben daha iyisini yazarım.” diye ümitlenin. Ve bu ümitlenişin gereğini yerine getirmek için harekete geçin.

Siz, içinizdeki coşku atını uçsuz ovalara sürmek için var olan bütün engellerle savaşmayı göze aldıkça önünüzde ne ufuklar açılacaktır.

İnsanın her ânı bir olmaz. Bazen, suyun gürül gürül akması için önüne çekilmiş bendin yıkılması gerekir. Ruhumuz zaman zaman can sıkıcı bir hava kararması yaşıyorsa ufkumuzu açacak çeşitli teşvik ve uyarıcılar düşünebiliriz. Teşvik ve uyarıcılar; müzik, güzel sözler, tutkulu okumalar, dostlarla muhabbet, sevgi serenatları, güzel manzaralar, bütün varlıklara dönük hoşgörü ve şiir, hele şiir...

Bazen duyduğunuz bir söz, dinlediğiniz dokunaklı bir öykü, bir şarkı, bir manzara, ufkunuzun aydınlanmasına, önünüzdeki bendin yıkılmasına kaynaklık edebilir.

Bir çocuğun sevinci, ağlaması,
 Bir annenin şefkati, sevgisi,
 Bir babanın buruk tebessümü,
 Bir kediciğin acı acı miyavlaması,
 Türü insanlık halleri,
 Ve yağmur ve gökyüzü ve öteler...

İnsanı bendinden boşalmış su gibi kelimelerin hücumuna uğratan nice dünya ilgileri, karşılaşmaları...

Hepimiz insanız ve buna şükrediyoruz. İnsan olarak yaşadığımız dünyanın türlü türlü haline şahit oluyoruz. Seviniyo-

ruz, üzüyoruz, endişeleniyoruz, korkuyoruz, özlüyoruz, gülüyoruz, ağlıyoruz, öfkeleniyoruz... Yaşadığımız dünyanın ruh hâlimize olan etkisini hiçbir zaman sıfıra indiremeyiz. Biz bu dünyanın insanıyız ve bu dünyadan alıyoruz bütün duygu ve düşünce yükümüzü, sermayemizi. Öyleyse bu dünyada olup bitenlerle doğrudan ilgili olacağız, olmamız gerekir. Beğenmiyorsak bu dünyanın gidişatını, beğendiğimiz haller için mücadele vereceğiz. Bir yazı adamı olarak da yaşadığımız dünyayla ilgisiz kalmamız, soyut bir evrende yüzer-gezer yaşamaktan öte bir şey kazandırmaz bize. Bütün malzememizi, yazma isteğimizi bu dünyanın yaşam ilgelerinden alacağız. Ve çeşitli zamanlarda yazı katına çıkmaya değer izlenimleri, zihnimize damlayıveren özgün duygu ve düşünce tohumcuklarını vakit geçirmeden sermayemize katmak, yazdıklarımızın içtenliğini ve kalıcılığını pekiştirecektir. Günün değişik anlarında yaşadığımız coşkular, sevinçler, üzüntüler ve ani şimşekler halinde zihnimizde beliriveren fikirler, sıcağı sıcağına kalemle zaptedilebilseydi, yazdıklarımızın nitelik dozu kat kat fazla olacaktı.

Kalemimiz, “Başkaları okuyacak!” gerçeğini unutmadan işlerse, bir otokontrolün yanında, gölge bir eleştirmen varlığı hissetmemiz yoluyla da kendine daha bir çeki düzen verme dikkatiyle hareket eder.

Yazdıklarımızı dönüp okuduğumuzda “Eyvah, bunları ben mi yazdım!” diye yazıklanıyorsak bu iyiye işaretir. Demek ki biz yerimizde saymıyoruz, yazdıklarımızı sorgulayabiliyoruz. Şimdi daha iyi bir yerdeyiz, kesinlikle şimdiki yazdıklarımızı da bir süre sonra beğenmeyeceğiz. Bu, yazdıklarımızda eleştirilecek fazla bir yan kalmayınca kadar devam edecek.

Burada yeri gelmişken, usta yazarların da yazı hayatları boyunca dönüp dönüp yazdıklarını gözden geçirdiklerini, şiir veya yazılarının ilk şekliyle son şekli arasında ciddi farklar görüldüğünü belirtelim.

Yahya Kemal içine sinmeyen “siyah selviler” tamlaması yerine “serin selviler” diyebilmek için uzun zaman beklemiştir.

*“Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter.”*

İlk dizedeki “serin” sözcüğü yerine “siyah” düşünürsek mezarlık havasının nasıl da bir huzur ikliminden bir karamsarlık havasına büründüğünü anlamada zorlanmayız.

Necip Fazıl’ın “Çile”sindeki birçok şiirin “Örümcek Ağı” veya “Ben ve Ötesi” “Kaldırımlar” adlı ilk şiir kitaplarındaki şekilleri arasında önemli kelime farklılıkları vardır.

Çarpıcı bir örnek olması bakımından, Gustave Flaubert’in Madam Bovary adlı romanından kısa bir parçanın yazılış serüvenini, Peyami Safa’nın Sanat-Edebiyat Yazıları adlı kitabından alıntı yaparak aşağıya alıyoruz:

Madam Bovary ölmek üzeredir. Rahip, son duasını okumak ve mukaddes yağla onun vücudunu ovmak için Madam’ın baş ucundadır.

Gustave Flaubert bu parçayı beş defa yazmıştır. Her birinde hangi unsurları eksik bıraktığı veya fazla bulduğu aşağıdaki deneyişlerde görülüyor:

Birinci Yazılış

"Rahip, duasını okudu, sağ elini uzatarak Allah'tan mağîfret diledi ve gümüş bir kap içindeki yağa sağ elinin baş parmağını batırarak her parçasında günablarının yerini arıyormuş gibi vücudunu

ovalamağa başladı: Kapaklarını kapadığı gözleri, burun deliklerini, dudakları, elleri..."

Bu parçada "sağ elini uzatarak", "gümüş bir kap içindeki" ayrımını fazla bulan yazar, rahibin hareketlerinde vücutla günah arasındaki ilgiyi belirten işaretlerin de eksik olduğuna hükmetmiştir.

İkinci Yazılış

"Râbib duasını okudu ve, Allah'tan mağfiret diledikten sonra, sağ baş parmağını mukaddes yağa batırarak bütün vücut uzuvlarından günah kirlerini silmek için her birini ovuşturmağa başladı. İşaret parmağıyla göz kapaklarını kapadı. Evvelâ gözlere dokundu. O gözler ki... Sonra kokuların hazzını alan burun deliklerine... Dudaklara, sözlere ve oburluklara... Âşıklarının saçlarına dalan ve her türlü temastan zevk alan parmaklara..."

Bu yazılıшта, beş duyunun hayattaki işleyişini ve günahdaki rolünü eksik bulan yazar, parçayı yeniden kaleme alıyor:

Üçüncü Yazılış

"Vücudun bütün uzuvlarından günahın kirlerini silmek için, evvelâ gözleri, yer yüzünün bütün ibtişam ve debdebesine iştahladığı zaman alevlerle dolan uzun gözlerini, sonra, vaktiyle ılık rüzgârlar ve aşk kokuları için genişleyen burun deliklerini, daha sonra, yalanların ince oburluğuyla sevgiler kekeleyen, bütün iştahlara iç çeken, yalan söyleyen ve şehvet çılgınları koparmak için açılan ağzını, daha sonra, her türlü temasta hisli derisi ürperen ve artık mezar böceklerinin bile gıdıklayamayacakları ellerini ovaladı..."

Bu deneyište de "alevlerle dolan uzun gözler", "yalanların ince oburluğu ile sevgiler kekeleyen, bütün iştahlara iç çeken, şehvet çılgınları koparmak için açılan ağzını..."

unsurlarını fazla bulan muharrir, ayakları da ilâve ederek yazısını şöyle tâdil etmiştir.

Dördüncü Yazılış

"Nihayet Miseratur ve İndulgentiam dualarını okudu, yüksek sesle Allah'tan mağfiret diledi ve baş parmağını mukaddes yağa batırarak vücudunu ovalamağa başladı. Ervelâ dünyanın bütün debdebe ve ihtişamını arzılayan gözlerini; sonra bir zamanlar ılık rüzgârlar ve aşk kokularıyla genişleyen burun deliklerini, sonra yalan söyleyen, kibirden inleyen ağzını; sonra hisli derisi tatlı temaslarla ürperen ve artık mezar böceklerinin bile gıdıklamayacağı ellerini; sonra onu randevulara koşturan, kaldırımları arşınlayan ve artık yürümesine imkân olmayan ayaklarını..."

Dördüncü denemede bâzı hayâlleri feda eden yazar, nihayet şu beşinci ve son metinde karar kılmıştır:

Beşinci Yazılış

"Rahîp, Miseratur ve İndulgentiam dualarını okudu, sağ elinin baş parmağım yağa batırdı ve ovuşturmaya başladı. Ervelâ dünyanın ihtişam ve debdebesine çok iştablanan gözlerini; sonra ılık ve hafif rüzgârlara ve aşk rayibalarına bayılan burun deliklerini; sonra hep yalan için açılan, kibir ve azametten inleyen ve şebvetten haykırarak dudaklarını; sonra zevk verici temaslardan hâz duyan ellerini ve nihayet, bir zamanlar arzularının tatminine koşan ve artık yürümesine imkân kalmayan ayaklarının altını ovaladı."

Bu son metinde cümleler daha açık, daha hareketli ve günahlarla vücut parçaları arasındaki münasebetler daha aydınlıktır. Önceki metinlerdeki parazit hayâllerin çoğu burada feda edilmiştir.

Pratikler

Bir yazıyı çok fazla da bekletmemek gerekir. Çok uzun zamana yayılan bir yazıyla bizim aramıza mesafeler girer. Zaman geçtikçe üslup ve konu bakımından yazıyla aramızdaki sıcak hava kaybolur. Yazdığımız satırlarla aramızda taze bir heyecan bağı yoksa yazacaklarımız bizim gerçek duygu ve düşüncelerimizi yansıtmıyor demektir. Farklı zamanlarımızın izlenim ve duyularından faydalanmak güzel şeydir; ama ölçüyü kaçırıp bir yazının yazılış sürecini gereksiz yere uzatmak da yazı üzerindeki duygu ve fikir hakimiyetimizi zayıflatır.

İçindeki birikimi, gizil güçleri yerli yerince tesbit edip kullanabilenler, gerçek yazar olabilirler. Yazarlık maden işçiliğidir bir bakıma. Her yazı denemesinde duygu veya düşünce evreninde yatay ve dikey yolculuklar yapacak tutku ve sabrı gösterebilenler, kendi iç dünyalarındaki zenginlikleri keşfedebilirler. Ve her yeni yolculukta bu zenginlikler daha verimli şekilde yazının emrine sunulmuş olur.

Asıl arzulanılan şey, nitelikli ve çok yazabilmek... Ama çoğumuz kovalarımızı kısa zamanda dolduramamaktan şikayetçiyiz. Şırlıl şırlıl, bereketli bir akış yerine; cılız damlacıklarla avunuyoruz. Arızanın kaynağına inilebilirse her türlü tıkanık-

lık giderilebilir. Kelimeler kalemimizden cömertçe fıskırmıyorsa bunun çeşitli sebepleri vardır: Kalemimizle barışık değilizdir, onu yeterince işletmemekten bir tutukluğa mahkum etmişizdir. Yaza yaza edinilebilecek akıcılık deneyiminden yoksun bırakmışızdır. Okuma sayesinde kalemimize yansıyacak yazma arzusundan, ilham parıltılarından onu mahrum bırakmışızdır.

Bütün arızaları, ihmalleri bulup çıkaracak ve hâl çareleri düşünecek olan biziz.

Her şeyi, bir gün gelip sihirli eliyle verimlendirecek, gizemli bir yazma aşkı bağışlayacak ilham perisinden bekleyen kimi yazarlar, yazar adayları bu hayâllerine bir türlü kavuşamazlar; çünkü ilham, pasif bir bekleyiş içinde olanın kapısını kolay kolay çalmaz. İlhamı harekete geçirecek olan biziz. Bizim gayretimiz, isteğimiz; varlıklara, olaylara, insanlara dönük ilgilerimizdeki içtenliğimiz, duyarlılığımız...

İlham; hayatla, iç dünyamızla iletişimimizin sağlıklı yürüdüğü bir zeminde devreye girebilir. Hayatın herhangi bir kesitinden alabileceğimiz bir ipucuyla ilhamın sırlı sularına dala biliriz örneğin. Hayata bakışımızın iyimser, insanî ve kucaklayıcı olması ölçüsünde ilham dediğimiz o sırlı varlık, kapımızı çalacak veya bizi kendi dünyasına çağıracaktır.

Karamsar, öfke dolu ve bencil insanların yazarlık toprağından devşirebilecekleri ürün yoktur. İyimserlik, hoşgörü, sevgi, sabır, dostluk gibi evrensel insan nitelikleri bir yazarın kişiliğinin temel yapı taşlarıdır.

Bir yazarın okumaları iki amaca yöneliktir. Birincisi, beslenme; ikincisi, malzeme toplama. Ama çoğu yazarlar, bir aşamadan sonra yazı üretme makinesi gibi çalıştıklarından onların okumaları sadece yazacakları yazılara, kitaplara malzeme bulmak amacına hizmet eder. Bu oldukça tehlikeli bir durumdur. Böyle yazarlar bir süre sonra yeterince ve daha nitelikli şekilde beslenemediklerinden sermayeden yemeye başlarlar, tekrara düşerler, yayımlayacakları kitapların sayılarıyla daha çok ilgilendiklerinden bu kitapların niteliklerini önemli ölçüde ihmal ederler. Nasıl olsa belli bir okur kitleleri vardır ve nasıl olsa kitapları, önceden edindikleri ismin hatırına, doğru dürüst incelenmeden alınacaktır.

Özellikle belli konulara yönelen yazarların uzun süre bu alanlarla ilgilenmeleri, bu çerçevede okumaları, yoğunlaşmaları onların diğer yanlarını köreltir. Bu da ciddi bir handikaptır aslında.

Bir “külliyyat” sahibi olabilmiş yazarlara baktığımızda, neredeyse her türde, her konuda, her alanda kalem oynattıklarını görürüz. Bu yazarlar, bir insan olarak hayattan kopuk da değildir.

Tür sınırlaması bir yazarın hayattan, okumadan, kopmasını gerektirmez. Hayattan ve okumadan kopan yazar zaten bir süre sonra okuyucunun taleplerine cevap veremeyecek bir monotonluk kıskacına yakalanmıştır.

Yazar adayı, kendisine sağlam bir temel sağlayacak okumalarını sürdürürken reklamların, kulaktan dolma tavsiyelerin uzağında durmalıdır. Çeşitli odakların şişirdiği yazarlar vardır; bunları hiç okumamalı, demiyorum ama bizim okuma yoluyla edineceklerimizin anahtarı bu yazarlarda değildir. Bir

düzey tutturmuş, ehil okur kesimi tarafından benimsenmiş kitaplar bizim için bal alacak asıl çiçeklerdir.

Hayatımız boyunca okuma yönünden birçok fırsatı kendi dikkatsizliğimiz, önyargılarımız yüzünden kaçırmışızdır. Yıllardır kitaplığımızda tozlanmış bir kitabı şöyle iş olsun diye karıştırdığımız olmuştur. İşte bu karıştırma sırasında rastgele okuduğumuz bir iki satır, bizi kendisine çekmeye başlamıştır; derken, merakımızı çeken bu satırlar uzamış da uzamıştır. Sonra birkaç saniye karıştırma niyetiyle elimize aldığımız bu kitap elimizden düşmemiştir, hemen bir koltuğa oturup okumayı sürdürmüştük ve bu karşılaşmadan şu sonuca varmışız: “Bu kitabı başından başlayarak, kısa sürede bitirmeliyim.” Bu ayaküstü keşif, nitelikli bir kitabın kapısını bize açmıştır.

Adresimize gelen ya da çeşitli yollardan aldığımız dergiler için de bu böyledir. Elimizin altındaki dergilerin çoğuna alıcı gözüyle bakmayız. Şöyle bir karıştırıp birkaç duyulmuş isim varsa, onların yazısını okuduktan sonra dergiyi bir kenara atarız. Oysa dünya dönüp durmaktadır. Bu dönüş seyri içinde mevcut varlıkların arasına yenileri katılmaktadır; hatta bazen mevcut varlıklar bu dönüş hızına ayak uyduramayıp formdan düşmektedir; ama yeni katılanlar belki de daha bir iştiyakla, gelecek vaad eden duruşuyla devrana katılmaktadır. Elimizin altındaki dergilerden, “iş olsun” kabilinden okuduğumuz nice yeni isimler vardır ki bizi kendi yazılarına âdeta mıhlamışlardır.

Bir yazar için en büyük felaket, kendini beğenmişliktir. Yeni duyduğu isimlere burun kıvrarak, iyice tanımadığı halde onun hakkında olumsuz yargıda bulunmaktır. İsimden çok yazıya bakmalı. Bazen hiç duyulmamış bir isimden öyle yazı-

lar çıkar ki başta gösterdiğimiz önyargılı tavırdan dolayı kendimizi kınarız.

Ünlü yazarların da bu konuda eleştirilecek çok yanları olabilir. Kendilerine postalanan nice dergiyi ambalajından çıkarmaya bile lüzum görmeyen ünlü yazarlar görürseniz şaşmayın. Kimi ünlüler, ancak yakın çevreleriyle ve kendilerini övüp duran kişilerle ilgilenirler. Ne kadar nitelikli olursa olsun genç bir yazarın yazdıklarını dikkatlice okuyup olumlu değerlendirmede bulunan ünlü bir yazara rastlamak pek kolay değildir.

Ünlü olalım, olmayalım önemli değil. Bu tuzağa biz düşmeyelim. Kısa bir incelemeyle neyi okumamız gerektiğini belirlemek kolay. İsmi, imzaya takılmadan bir şeyler alacağımıza inandığımız her şey bizim için okunacak değerdedir.

İyi bir yazar olmak, bir bakıma bal alacak çiçeği bilmek demektir.

Uzun ve karmaşık yazılar hem yazar, hem okur açısından tehlikelidir. Bu tür yazılar çoğu zaman hedefine ulaşamaz. Yazar, kaleme alırken meramını tam olarak anlatıp anlatamadığından emin değildir; okuyucu okurken yazının ruhuna sızamamış, frekansına girememiştir.. Uzunluktan ve karmaşıklıktan kaynaklanan ciddi handikaplar vardır. Bu açıdan yazar, uzun yazılara, ara başlıklarla soluk aldırmalıdır. Karmaşık düşünceleri, duyguları anlatırken, somutlamalara, örneklemelere gitmelidir. Yazının ruhundan okurun kalbine uzanacak elverişli köprüler kurmalıdır.

En büyük desteğimizi, “yazmayı önemsemek” bilincinden alacağız. Yazmak önemseniyorsa, nerede olursak olalım yazılacaktır. Yazmayı önemsiyorsak, yazmak için gerekli olan

okumalar sağlanacaktır; yazmayı önemsiyorsak, hayattan kalemimize akacak, coşkuların, ilhamların, duyarlıkların gereğine bakılacaktır. Yazmayı önemsiyorsak, bütün insanlık değerlerini önemseyeceğiz. Bu önemseyiş, bizi yazmanın coşkun sularına ulaştıracaktır.

Üslubun gücüne, etkisine, kas gücü yoluyla elde edilmezliğine inanacağız. Sözün gücünün ancak özgün bir üslup sayesinde kendini gösterebileceği gerçeğine yaza yaza varacağız.

Yazımız bazen durgun bir ırmak gibi kendi hâlinde bir seyir izler ve bu bizim canımızı sıkmaya başlar. Böyle bir yazının, okurun canını sıkacağı da bellidir. Konu gereği yazımız durağan bir seyir halindeyse bu durumun uzaması bizim aleyhimizedir öyleyse. İşte kendini kurmuş bir üslup bunun da üstesinden gelir. Kalem, tatlı meyillerle, dönemeçlerle yazının seyrine öyle bir canlılık katar ki o tekdüze yolculuğumuz tatlı nüanslarla renklenmiştir artık. Bu hareketlendirmeyi nasıl sağlayacağız? Bu sorunun cevabı bizim kişilik harcamızda, pratik zekamızda, gönül atlasımızda gizlidir. Düşündükçe, arayışımızı sürdürdükçe, ısrarımızı koyulaştırarak ilerledikçe önümüzdeki çözülmez şifreler çözülecektir.

Oturmamış fikirler için işleyen kalem, genellikle tutuk ve titrektir; çünkü fikrin coşkun seli önünde kendiliğinden yürümesi gerekirken yarım yamalak bir malumatın hantal gövdesini orasından burasından tutup sürükleyerek ilerlemek zorunluluğu vardır. Olağan bir yazı yolculuğunda kalemin görevi, azığınyı duygunun ve düşüncenin bereketli sofrasından devşir-

mektir. Duygu ve düşünce kalemi yeterince besleyemiyorsa yürüyüş seyrini kestirmek zor değildir.

Duygu ve düşünce bütünlüğü, bir yazarın zaman zaman aynı şeylerden bahsettiği izlenimi verebilir. Bu bir noktaya kadar hoş karşılanır. Ama sık sık tekrara düşmek yazarın kendini yenileyemediği sonucuna götürür. Yazar kendini yenilemiyorsa anılarına sığır, tekrara düşer, ününü malzeme yaparak kendini kurtarmaya koyulur.

Doğan her gün yeni bir zamanı, yeni bir başlangıcı işaret ettiğine göre yenilenme bilincimizi, her günümüzün kendisine düşen payı ölçüsünde güçlendirmemiz gerekmez mi?

Bir ırmağın çok sayıda kollara ayrılmış suyundan bir bütünlük gücü beklemek beyhüdedir. Parça buçuk yazmalarımız çoğaldıkça gücümüzün bu parça, buçuk bölünmelerinden daha büyük oranda azalacağı muhakkaktır. Kitaptan kitaba, konudan konuya atlamak bir kaçışın, usancın ifadesidir. Başladığımız yazıyı bitiremiyorsak, yeni yazılara, oradan da yeni yeni yazılara geçmemiz çıkış yolu değildir. Çoğala çoğala yeni başlamlar ve hep yarım bırakmalar, bütün “bitirme” inancımızı alıp götürebilir. Yazmakta olduğumuz yazının önünde can sıkıcı çıkmazlar varsa bunları aşmanın yolunu bulmalıyız. Hep kaçışla bir şey elde edemeyiz. Israrlı ve zoraki yol açmalar zamanla yerini tabii bir gidişe bırakacaktır. Bu bakımdan her yazarın –ünlü olsun, ünsüz olsun- yaşadığı birtakım handikaplar olabilir, bunlardan kaçmaktansa bunları aşmak için ısrar etmek en çıkar yoldur.

Yazarlığın tadına, bir derginin veya yayınevinin dolaylarında bulunmakla varılır. Hele dergi heyecanı insanı bambaşka bir yazma şevkiyle harekete geçirir. Bu bakımdan arada bir kitaplarıyla ortamı hareketlendiren ünlü yazarların bile bu dergi heyecanını hiç yitirmemeleri onların hayrınadır. Ne yazık ki çoğu yazar belli bir basamağa kurulduktan sonra bu heyecanı teknik bir yazarlık uğruna gözden çıkarabilmektedirler. Heyecansız bir kalem, yazmasın daha iyi.

Çatısını çattıktan sonra dergilere burun kıvıran yazarların akıbetinden endişe edin.

Yazdıklarımız çok güzel şeyler de olsa tanınmış biri değilsek okunup takdir edilme şansımız sınırlıdır. Tanınmış bir yazarın kullandığı her ifadede bir hikmet aranır da bizim yazdıklarımız çok anlamlı, güzel şeyler de olsa zihinlerde hak ettiği yeri alamayabilir. Bu değiştirilmesi zor bir durumdur. Kendi şansımıza razı olacağız ve makul yolları kullanıp yazdıklarımızın dikkat çekmesi için çaba göstereceğiz.

Karınca'nın çalışkanlığından, ipekböceğinin ince işçiliğinden, örümceğin geometrik dansından, arının petek mimarisinden hepimize önemli dersler vardır. Yazarlık ağacımızın serpilmesinde bütün bu ibda çeşitlerine ihtiyaç vardır.

Bir yayınevi veya derginin ilgisi ya da ilgisizliği yazar için parlamak veya sönmektir. Çünkü bir dergi veya yayınevi ilgisi, yazar için bir beğenilme ölçüsüdür. Bunca emekten, bunca beyin ve kalp etkinliğinden sonra ortaya konanların başka yüreklere yürümesi, yazar için bulunmaz bir keyiftir.

Dergi veya yayınevlerinin yazara yeşil ışık yakmalarında, gelecek vaat etmek ölçüsü korunmakla birlikte biraz da opsiyonlu davranmaları yazar için bir dönüm noktası olabilir.

Anı, günlük gibi çok özel türlerle içimize doğru samimi ve derin yolculuklara çıkmamız, üslubumuzu pekiştirir. Resmi ve soğuk satırların yazarı olmaktan kurtarır bizi.

Aslında günlükle başlamalı yazmaya. İçimizi samimiyetle serh etmeli. Duygularımızın derinliklerine inmeli. Kendi kendimizle halleşmeli, ta ki ruh halimizle bağ kurabilen bir dile varabilelim.

Yazmak işi mahrem bir iştir, kişiye özel bir durumdur. Herkesin gözü önünde iş gören biri gibi ortalıkta yazamaz yazar. Bir yazar, yazma sürecini reklam malzemesi olarak kullanamaz, kullanırsa işin bereketi kaçır.

Yazarla kalemi arasında çok özel, çok hassas bir iletişim bağı vardır. Yazma ânının yazılanların mahiyetine göre kutsal bir an olduğu da söylenebilir.

Toplumun yazmayı teşvik etmesi, yazmaya değer vermesi kendi değerlerinin, zamanın anlayışına göre dönüştürülmüş olarak geleceğe taşınması adına gereklidir. Ama günümüzde kas gücüyle yapılan herhangi bir iş kadar bile yazmaya değer verilmemesi acıklı bir durumdur.

Ve tasvirler, olay veya görüntü tasvirleri...

İşte bir örnek:

“Yağmur altında nereye gittiğinin farkında olmadan yürüyordu. Ara sıra iki bulut aralanıyor, cadde üstünde, evlerin kiremitlerine va-

rıncıya kadar her şey aydınlanıyor, elektrik tellerinde, tepeleri alagarson kesilmiş belediye fidanlarının yapraklarında titreşen damlaların kısacık hayatını sadece aralarından geçtiği için bir inci rüyası yapıyor; her şey, herkes çocukça bir neşe içinde yıkılıyor. Sonra tekrar sağanak başlıyor, ceketlerini başlarına örtmüş çocuklar koşuşuyorlar daba yaşlılar şuraya, buraya sızıyor, cadde, evler, herşey siliniyordu. Siyah, buluşık, âdeta kül rengi bir çamura benzeyen bir perde her şeyi kapıyor. Her şey yağmurun mabbusu oluyordu. O büyük, şakırtılarla her şeyi dövüyor, tramvayların üstünden, polis kulübelerinin tahtasından, evlerin çatı ve kiremitlerinden sanki büyük orglar, klavsenler' mişler gibi sesler çıkarıyor; ara sıra bir şimşek parlıyor, bu koyu, sıvışık çamur birden, fakat başka türlü aydınlanıyor, sonra tekrar ince ipliklerin ağı iniyordu.”

(A. Hamdi Tanpınar, Huzur, Tercüman 1001 Temel Eser)

Bu tür tasvirleri alıp karşımıza önce iyice hazmetmeli ve benzerlerini yazmaya çalışmalıyız. Gününün yarısından fazlasını yazı masasında geçiren Dostoyevski'ninkine benzer bir iştiyakla kaleme sarılmalı ve okuduğumuz kitaplardan en beğendiğimiz bölümleri işaretleyip bu metinler gibi metinler yazmaya çalışmalıyız.

Bir gün kendi sesimizi buluncaya kadar bu boy ölçüşmeleri gizliden gizliye hep yapadurmalyız .

Üçüncü Bölüm

**ÜSLUP ÜSLUP
DEDİKLERİ**

Üslup hakkında

Üslubun özellikleri

Üslup, yazma biçimidir, der geçeriz. Oysa iş bu kadar kolay değil. Üslup bir bakıma ruhun iz düşümüdür. Eskiler "Üslub-ı beyan, aynıyle insandır." derlerdi. Üslup ruhun aynasıdır. Kişiliğin tüm tonları üslup sayesinde kendini ortaya koyar. Ve bir yazar, üslubu sayesinde zihinlerdeki o bir başkasının kine benzemeyen söz saltanatını kurar.

Sesiyle, parmak iziyle, yüz hatlarıyla bir diğerine benzemeyen insanın elbette ruh yapısının yansımaları olan üslubu da kendine özgü olacaktır.

Güçlü bir yazar, okuyucusunu, üslubu sayesinde ruhunun kıvrımlarından, kendi iç sesinin nabız atışlarından bile haberdar edebilir.

Ruh halinin bin bir cilvesi içinde üslup da ana rengini koruyarak ve çok renkli iç tonlar sergileyici bir çeşitlilik gösterir. Bu çeşitlilik içinde üslup sahibinin sesini, soluğunu yansıtmaktan geri durmaz.

Oturmuş bir üslup konuya ve türe göre farklı ritimler tutturabilir; ama üslup kumaşının ana deseni kendini alttan alta hissettirmiyorsa kendini kurmuş bir üsluptan söz etmemiz mümkün olmaz.

Şiir, roman, hikaye, deneme türlerinin üslup özellikleri farklı olmakla birlikte, tür aynı kalmak üzere farklı konuların

da üslup tonları farklı olabilir, ama ne değişirse değişsin, tür-
lere göre farklı gibi görünen bir üslubun ana rengi hep aynı-
dır.

Yazarın ruh atlası üslubuna ne denli omuz verirse üslup
o kadar çarpıcı ve özgün olur. Bir başka deyişle, ruh kalemin
ahenkli salınışlarına kendini cömert bir şekilde kaptırmalı ki
üslup yazarın kişilik boyasıyla boyanabilsin.

Her çağın anlayışının üslup üzerinde belirleyici, yönlendirici etkileri vardır.

Birer kuşak gerilere doğru gidip o zaman kesitlerinde
yazılmış eserleri incelediğimizde birbirinden dil, anlayış, söyleyiş biçimi, cümle yapısı bakımından farklı eserlerle karşılaşırız.

Zaman geçtikçe sözcüklerin anlamları çeşitlenir, cümle yapıları, söz dizimi yeni karakterlere bürünür. Öyleyse şunu söyleyebiliriz rahatlıkla: Üslup, hem yaşanan çağdan, hem de yazarın kişilik hamurundan alır gidasını.

Üslubun, her çağın hakim sesinden etkilenmesi yazarların söyleyişlerini özgürce kurmalarına engel değildir. Bir yazarın üslubunun şekillenmesinde yaşanan çevre, beslenme kaynakları, eğitim şartları, yetenek, kişilik gibi çok çeşitli etken vardır. Ama üslubun kendini bulmasında en büyük pay kişilik kumaşınıdır.

İnsan kişiliği harika bir yapıda yaratılmıştır ve çok katmanlıdır. Değişik ilgi durumlarına göre farklı duruşlar sergileyebilen kişiliğimiz, tutarlılığını ve dürüstlüğünü örselemekten çok renkli anlatım biçimlerine fırsat tanıyan imkânlar sunabilir. Kişiliğimizin türlü cilvelerinden faydalanıp değişik taleplere cevap verebilecek anlatım teknikleri kurabiliriz.

Üslup kişilikle doğrudan bağlantılı olduğuna göre kişiliğimizin çeşitli iniş-çıkışlı haller sergilemesine karşılık üslubu-

muzun da renkli bir görünüm sunması kişiliğimizin bir cilvesi, bir başarısıdır.

Kişiliğimizin farklı alanları, farklı türlere veya nüans güzelliğindeki anlatımlara imkan tanır. Bu bakımdan güçlü yazarların tüm yazdıklarını incelediğimizde ana sesleri pek değişmemekle birlikte; üslupları, kucaklayıcı musikinin genel kompozisyonu içinde farklı makamlar, sesler, ara fasıllar sunan bir rezonans arz etmektedir. Bu ışıltılı çeşni, yazarın üslup bütünlüğüne ve özgünlüğüne zarar vermediği gibi okur olarak bizim algı zevkimizi de renklendirmektedir.

Sözcüklerin ruhu üslupla belirginleşir

Her yazar, kendi ruhunun, kişiliğinin rengine, yönelişlerine göre bir yapı yükseltmek için kelimelerle bir yolculuğa çıkar. Uzun ve meşakkatli bir kelime yolculuğu... Bu yolculukta, sözcükler yazarın biricik malzemesidir. Onlarla yatar, onlarla kalkar, onlarla halleşir yazı adamı. Yazarın en büyük görevi, fark edilmeyi, onca yazar içinde ışıldamayı hak edecek bir cümle kurgusu edinebilmektir. Bu en zor yazma görevi olduğu için her yazar yazı hayatı boyunca bu görevin icrası için uğraşır durur. Bunun varılacak son noktası da yoktur. Ne kadar görkemli bir söyleyiş de tuttursa, bununla yetinmesi bulunduğu mevkiyi koruyamayacağı anlamına gelir ki bu da bir yazar için hızlı bir düşünüş demektir. Çünkü adına "okur" dediğimiz sessiz kitle ve yaman (acımasız diyecektim) yargıç, kendisini sürekli şaşırtmayan, beslemeyen yazarı gönül tahtına nasıl çıkardıysa öyle de oradan indiriverir.

Yazar yazarlığını bilecek ki okur da okurluğunu bilsin!

Birtakım yüce hakikatleri vaz eden kitaplar okursunuz, bu kitaplar taşıdıkları hakikatler adına büyük değer taşırlar;

ama gelin görün ki bu hakikatlerin giydirildiği elbise, içeriğine (mazrufuna) layık nitelikte değildir. Her taraftan dökülüyordur veya cümle yapısı zararsız olduğu halde dile getirilişi bakımından dökülmektedir. Ömrü birinci baskısıyla sınırlı olan bu tür kitaplara açıktan bir tavır, eleştiri de getiremezsiniz; çünkü yanlış anlaşılırsınız. Ama Allah bize akıl, fikir, sanat neşvesi verdiği göre, yüce hakikatleri geleceği olmayan kalıplara mahkum etmek de büyük bir sorumluluk gerektirmez mi?

Her şeyi kaba bir mesaj çıplaklığıyla vermek ısrarında olan adam, mensubu olduğu inancın ince hakikatlerini kavramada, kavratmada gösterdiği acziyetin faturasını nasıl ödeyecektir?

Anlatımda kelime seçiminin önemi büyüktür. Kelime seçiminde ölçü, anlama uygunluk olmakla birlikte, seçilen kelimenin ses özellikleri, cümledeki iç ahenge katkısı da göz ardı edilmemelidir. Sağlam bir üslupta kelimeler yazarın kalp atışlarına öyle eşlik etmiştir ki artık kelimelerin iç sesleri ve anlamlarındaki nüans coşkununluk yazarın ruh frekansıyla bütünleşmiştir.

Kelimeler; ah duygu ve düşünce evrenimizin hırçın süvarileri!...

Anlatım, anlamın tonuna ve dozuna göre biçimlenmeli: Giritisiz bir anlamı dolambaçlı ifadelerle anlatmak, özenti düşkünlüğü; çok boyutlu bir anlamın anlaşılır olsun diye basit tarzda anlatılmaya çalışılması da gereksiz işgüzarlıktır. Bazı karmaşık fikirler vardır ki onları yalın bir söyleyişle dile getirmeye uğraşmanız, bu fikirleri öldürmeniz anlamına gelir.

Bazı alışılmış düşünceler, duygular da vardır ki onları karmaşık ifadelerle anlatmanız, sadece gösteriş budalalığından öteye gitmez. Bırakınız her düşünce, duygu, olay hak ettiği şekilde, gerektiği tarzda dile dökülsün.

Yazar kullandığı dili ve üslubu sayesinde yeni anlatım imkânları keşfeder ve kendisine bambaşka bir iç dil dünyası kurar. Kelimelere kendince bir ruh ve hayat üfler.

/Bu, insana Yaratıcı tarafından bağışlanan bir ayrıcalıktır./

Kuru kuruya kelimeler hiçbir şey ifade etmez, onlara ruh üfleyen, yazarın sihirli kalemidir. Kelimeler duyguya düşünceye kanat olmaya başladıklarında asıl görülmeye değer bir kabına sığmazlık kazanırlar. Artık insanın kavrayış, duyuş ve sezış yönünden bütün sınırlarını zorlama avcılığı başlamıştır.

Aynı konudaki iki farklı yazı okuyucuyu farklı biçimde etkiler. Birini okurken içinizi tatlı bir sıcaklık sararken, diğerini adeta silah zoruyla okursunuz. Bu üslupla üslupsuzluğun en bariz testidir. Gerçekten nitelikli bir okuyucuysanız bunu çok açık şekilde gözlemlersiniz.

Sahih bir okuyucunun gerçek bir üsluptan aldığı tatla, yolunu bulamamış bir üsluptan duyduğu keyifsizlik arasında ne uzak mesafe vardır!

Birine bulaşmayın, diğerinin ruhuna sızın!

İyi bir yazarın kelime dağarcığı oldukça zengindir. Yazdığı cümlenin ses ve anlam özelliklerine göre uygun sözcükler (eş anlamlar, yan anlamlar, mecazlar) seçmede maharetlidir iyi yazar.

Bazen bir kelimenin yerine eş anlamlısı kullanıldığında anlamda ve ahenkte can sıkıcı sevimsizlikler sırtabilir ve bir tek kelimenin değiştirilmesiyle cümle güzel bir cümle haline gelebilir. İyi yazarlığın ölçüsü: Zengin kelime dağarcığı, kelime seçimi, sözdiziminde isabetlilik ve kurgu gücü...

Üslup aşamaları

Düşünce ve duygu birikimlerini kelimelere dökmek için bizde bulunması gereken istek ve gayreti, yazmada yeterli akıcılık sağlanıncaya kadar, yazma hızımızı artırarak korumamız, hiçbir başarısızlıktan yılmamamız, işlerin yavaş yavaş rayına girmesini sağlar.

İstekle azmi bir düzeye çıkardıktan sonra iş kalem akıcılığına kalıyor. Kimi kalem erbabında istek ve azim yerli yerince olduğu halde, kalem akıcılığı ciddi problemler yaşayabilir. Yazmayı kesintiye uğratacak bütün bahaneleri bir kenara iterek kaleme sarılan adamın önüne onu tökezletecek, ilerlemesini engelleyecek tümsekler çıkabilir.

Her yazar kalemi eline alır almaz akıcı bir seyirle yoluna devam edemez. Kimi yazarlarda masaya oturur oturmaz kalem ahenkli bir seyirle işlemeye başlar kimilerinde ise yukarıda bahsettiğimiz tıkanmalar yaşanabilir ve bu tıkanmalar var olan yazma isteğini tehdit edecek denli inatçı bir yapıda da olabilir. Bu tür tıkanmaların çeşitli sebepleri olmakla birlikte en büyük sebep yazmayı bir sanat neşvesine büründürmek keyifli bir üslup tutturamamaktır.

Yazmak, zevkle sürdürülebilir bir etkinlik oluncaya kadar çeşitli sıkıntılar çekilecektir, çıkmazlardan dönülecektir, dalgalarla boğuşulacaktır, tümsekler aşılacaktır, yılgınlıklar bertaraf edilecektir şüphesiz; çünkü özgün bir üslup tutturmak kolay çıkılabilir bir basamak değildir. Ve pes etmek ancak ide-

al yoksunlarına, kolaycılara, tembellere ve günübürlük yaşayanlara özgüdür.

Kimi yazarlar hiçbir üslup seçiciliği edinmeden de kitlelerin itibar ettiği bir konuma gelebilir. Ve bu parlama, toplumun o anki birtakım geleneksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşıladığı için mümkün olmuştur, bunun kalıcı bir değeri yoktur. Ama günü kurtaran yazarlara da ihtiyaç vardır şüphesiz; çünkü geçmişten geleceğe uzanan toplumsal sürekliliğin birtakım güncel azıklara da ihtiyacı vardır.

Yazar, kelimelerle kişisel dostluğunu kavileştirdikçe kendi sesinin yankısı onu taşıyabilecek bir nitelik kazanır.

Tadını, kıvamını bulmuş bir üslup elde edilinceye kadar izlenen yol; alımlı güllerle kaplı, rahat ve elverişli bir yol değildir; ama bu yolu zevkli ve çekilir kılmak yazarın elindedir. Zaten "üslup kurmak" sürecinde ısrarlı bir çalışma olmazsa yorgunluk ve bazı aksiliklerin doğurduğu yılgınlıkla bu işin tehlikeye girmesi kaçınılmazdır. Kalem erbabı, kelimelerle olan o gizemli macerasını çeşitli tatlarla besledikçe bu aşama anlatılmaz heyecanlarla geçirilebilir. Bu duyguyu yaşamayan biri, bir yazarın kalemlerle olan taaşşuku sırasında tattığı ince hazları, heyecanları hissedemez, anlayamaz, anlatamaz. Kendi yolunu bulmuş, üslubunu kurmuş bir yazarın yazmanın ısıtma, yeshertme misyonundan aldığı keyif, hiçbir dünya neşesiyle, zevkiyle, heyecanı ile karşılaştırılmaz.

Bir manzara veya konu üzerinde yapılan birçok yazma denemesi, sonunda yazıyı bir kimliğe büründürür. Bu kimlik, sadece "denemek"lerle sağlanmış bir kimlik değildir. Yazarın

kişiliği, üslubunun şekillenmesinde en büyük kaynak olduğuna göre, kişisel damgası, yazı tecrübeleri boyunca belirginleşmeye, kendini kurmaya koyulur.

Uzun yazma süreçleri geçirmeden üslubun billurlaşmasını beklemek beyhudedir. İnsan, yaratılışı gereği, hem fiziksel hem ruhsal alandaki deneyim ve ustalıklarını; ancak sıkı çalışmalar, temrinler ve ön hazırlıklar sayesinde edinebilmektedir. Onun için, birkaç yazı karalar karalamaz bunları uzun bir harman serüveni geçirmiş yazılarla karşılaştırıp ümitsizliğe düşmek yersizdir.

Yaza yaza, iyi yazının kara sularına avdet edebiliriz ancak. Kelimelerle aramızdaki sıkı iletişim sayesinde, bu merhaleden sonra bize anlamın daha ince ve derin damarlarını dillendirebilmek ayrıcalığı bağışlanır.

Üslup tabii bir süreç sayesinde kendini kurar, yazma serüveni boyunca gerçek üsluba giden yolda ne söyleyiş incelikleriyle tanışırız da bunun varabildiğimiz en iyi nokta olduğunu sanırız; oysa kelimelerle muhabbetimiz koyulaştıkça yeni yeni anlatım alanları açılır önümüze, yeni ince söyleyişler bağışlanır bize. Bunun tanımı, açıklaması yoktur. Bu yaşanan bir durumdur. Yazdıkça, kelimelerle olan sıkı bağımız anlamın kalbine doğru yürüyüşümüzde bizi "söz"ün yeni derinlikleriyle, cilveleriyle tanıştıracaktır.

Kimi yazarlar ömür boyu üslup kurmaya uğraşır; ama bir türlü gerçekleşmez bu. Çok yazmakla eli ayağı düzgün cümleler kurmaya ehil olunur da; üslup, çok yazmakla birlikte birtakım özel hallerle doğrudan ilgilidir.

Her şeyden önce üslup dille kurulur. Ve dil zevkinin oluşması, coşkulu bir seyirle süregiden yazmalarınokumaların kazandırdıklarıyla doğru orantılıdır.

Yazdığımız şu kadar, şu kadar yazının; okuduğumuz şu kadar, şu kadar kitabın sağladığı deneyim ve birikimle kurarız üslubumuzu. Okumayazma faaliyetlerimiz ne kadar tutkulu ve aklı başında yürürse, kalemimiz o kadar kendinden emin bir duruş sergiler. Kendinden emin bir kalem, aynı yolculukta çok farklı ve birbirinden cazip güzergâhlar tutturabilir. Bu, dile hakimiyetin, özgün bir üslup edinmenin göstergesidir.

Yazarın en büyük aşkı kelimelerledir. Bütün imkânları kullanarak bir menzile varır ki artık mevcut kelimeleri yeterli bulmaz ve çeşitli imkânlarla yönelir yazar. Yeni mecazlar bulur, dilin temel dokusuna zarar vermeden yeni kelimeler türetir, alışılmamış tamlamalar kurar, ilk bakışta yadırganabilen ifadeler icat eder. Ama bunlar gereklidir artık. Yazar büyük sularda yüze yüze kendi sınırlarını zorlaya zorlaya duvara dayanmıştır artık, bir çıkış yolu bulmalıdır ve dil denizine yeni sular katmalıdır. Zaten diller bu şekilde zenginleşip çeşitleniyor mu?

Tutuculuğu meslek edinip, dilin yalnızca katı kurallarına bağlı kalsaydık, bunca mecazlarla, nüans anlamlarla, sanatlı söyleyişlerle tanışabilir miydik?

Seçici üslup; bir kişilik duruşu ve yetenek gerektirir.

Üslup-konu ilişkisi

Duygu ve düşünce tutarlı-kuşatıcı olursa üslup parlar. Öyleyse üslup bir başına sözü parlatma, süsleme işi değildir. Söylenmek istenen, en uygun ve güzel şekilde söylendiği takdirde ortaya istenilen kompozisyon çıkar.

Üslup düşüncenin, duygunun giydirildiği elbise, somutlaştırıldığı kalıp olduğuna göre et-tırnak gibi, konuyla üslubun bütünleşmiş görülmesi gerekir. Ne üslup olmadan konu kendi varlığını dobra dobra bir güzellik atılımıyla haykırabilir, ne konu olmadan üslup güzelliğini bir gönül ve ruh verimi olarak anlamlandırabilir.

Sağlam bir üslup çarpıcı bir özle birleşince gerçek gücünü gösterir. Biri, diğeri olmadan hiçbir derde doğru dürüst deva olmaz.

Öz-biçim, bir başka deyişle, üslup-konu ilişkisi; anlam-güzellik ilişkisidir. Öz, muhtevası yönüyle bir anlama ve faydaya karşılık gelir; biçim ise estetik zevkimizi ışıklandıran güzelliğin karşılığıdır.

Hayatı basit bir yaşama ilişkisiyle sınırlı gören birinin karmaşık ruh durumlarıyla zaten bir alış-verişi olamaz. Öyleyse böylelerine nitelikli üslupla, çok farklı duyarlıkların, ince hakikatlerin aktarılabilceğini anlatmaya çalışmak boşuna bir ça-

badır. Düm düz bir söyleyişten, kaba bir iletimden başka bir yolu tutmayan birinden incelik beklenemez..

Ayrıca nitelikli üslubun müşterisi de toplumun orta tabakasındaki çoğunluk olamaz. Çoğunluğun beslendiği kaynaklar, sıradışı maharetlerle varılabilen duyarlılık katına çıkmaya elvermez. Onun için, "üslup eserleri"nin, yalnızca okuma serüvenleri özel bir derinlik alanına varabilmiş olanların elinden uzun süre düşmemesi olağandır. Bundan fazlasını beklemek de yersizdir.

Sadelikte ölçü farklı farklıdır. Ruhun derin ve karmaşık hallerini betimlemede sade ve herkesin anlayabileceği bir anlatım yolu tutturmak zaten imkânsızdır. Çünkü anlatılan bir macera, bir olay değil, peş peşe katmanlar halinde açılmayı bekleyen fikir hamulesidir.

Yazının, insanın içine gerçek ışıklar salabilecek, kafasındaki alacakaranlıkları giderecek, zihninde ve gönlünde bol çağrışımlı evrenler parıldatacak donanımda olması; içeriğinin yanında, üslubunun nitelikli olmasına bağlıdır. Zaten üslup güzel olmadan ne yazı sonuna kadar okunmaya değer bulunur, ne de anlatılan şey ne kadar önemli olursa olsun ondan bir tat alınabilir.

Üslubun etkileyiciliğini, süslü ve gösterişli olmasında mı arayacağız; yoksa sade, tabii ve hedefi karşıdan gören yazılar daha mı etkili olur?

Sırf gösteriş olsun diye süslenip parlatılan sözler, ilk bakışta insanın zevkini okşayabilir; ama bu sözler içi boş, ren-

garenk balonlara benzer ki kısa zamanda bu sözlerin akıbetini kestirmek zor değil.

Büyük düşünceleri cılız sözlerle, cılız düşünceleri şişirme sözlerle ifade etmek yazarlık için en büyük kan kaybı olmalıdır. Büyük düşünceleri söze dökecek güçte değilsek henüz, buna kalkışıp kendimizi zora sokmayalım. İçimizde karşılığı oluşmamış, kişilik olarak özümsemediğimiz hiçbir düşünce içten ve etkileyici bir şekilde anlatılamaz.

Cılız düşüncelerin büyük ve süslü laflarla ifade edilmesi bizi gülünç duruma düşürmekten başka bir işe yaramaz.

Süslü ve gösterişli üslubun sahih edebiyat anlayışına ters düştüğünü bilmeliyiz. Gösteriş ve süste bir görünme hırsı ve kendini beğenme duygusunun ağır basmadığını kimse söyleyemez.

Etkileyici üslup süslü ve gösterişli üslup değil; tabii, kendine özgü özelliklerle biçimlenmiş, dilin sanatlı işleyişine katkıda bulunan üsluptur.

Sıradan, basit bir cümle kurmayayım diye çarpınan yazar tabiiikten uzaklaşmamalı.

Yazı hayatının başlarında hemen herkes edebiyat yapmayı sever; bu, yaşanması gereken bir süreçtir. Bu dönemde herhangi bir duygu dalgalanmasıyla harekete geçen yazar, genellikle fazla duygusal davranmayı, üst perdeden hamaseti tercih eder. Ama duygu ve düşünceleri saman alevi ilgiler uğruna enerjisini harcamayacak kadar bir deneyim edinince, kalıcı üslup kumaşı parlamaya başlar. Artık yazardaki uçan heyecanlar yatışmaya, durulmaya başlamış; ortalıkta görünme hevesi yerini yürekleri ısıtma bilicine bırakmıştır.

Özgün bir üslup gülümsemeye başladığı zamana kadarki süreç de aslında olağan bir süreçtir. Bu süreçte de hem yazar hem okuyucu açısından faydalı bir alışveriş vardır. Bu dönemin okuyucusu da yazarı gibi "delikanlılık" dönemini yaşamaktadır.

Yalnız bu sürecin uzaması, hatta bazı yazarların yazı hayatları boyunca bu süsleme-özenti anlayışının devam etmesi üslup sorunlarının aşılabilmesi anlamına gelir.

Söz sanatları, mecazlar, soyutlamalar, yan anlamlar; hep konunun, mesajın sunulmasını kolaylaştırmak içindir. Birtakım betimlemeler için düz anlatım yavan kalacağından edebi sanatlara başvurmak gereklidir.

Yazarın biçim ve içerik yönündeki tercihlerine göre değişmekle birlikte, bir yazıda gereksiz yere söz sanatlarına yer verilmesi tabiiği ciddi biçimde örseler, nitelikli okur nezdinde yazarın konumuna zarar verir. Eskimiş, yorulmuş, aşınmış sözlerden, mecazlardan, terimlerden uzak durmak yeni ve nitelikli kalmak isteyen yazarın hayrınadır hep. Bir de bir yazara ait bazı söyleyişler o yazarın dilinden güzelse herkes bu güzel söyleyişleri söylemekle kendi sözünün de güzelleşeceğini sanmamalı. Başkasına ait sözleri hazmetmeden, kalıp olarak almak, yazılarımızı yamalı bohça gülünçlüğüne düşürür.

Öyle ince duygular, öyle ağır fikirler vardır ki bunları alışlagelmiş kelimelerle ve "kolay anlaşılabilirlik" çabasıyla dile dökemezsiniz; dilin üst anlatım imkânlarına başvurmalısınız.

İnce duyguları, derin fikirleri dile getiren yazılan okumak anlamak kolay olmadığı gibi bu yazıları kaleme almak da kolay değildir. Her dil, ortalama bir algı düzeyine göre şekillendiğin-

den, genel sınırların dışına çıkan anlatımlar dilin olanaklarını zorlamayı gerektirir. Güçlü yazarlar, dilin ortalama sınırlarını aşmış, kelimelerin ses ve anlam özelliklerini detaylandırmış, renklendirmiş kişilerdir. Büyük yazarların kaleminden çıkan eserlerin ruhuna sızamaktan şikayet edeceğimize bu eserleri anlamak için ortalama algı düzeyini aşmaya bakalım.

Her düzeyin kendine göre okuru da vardır, yazarı da...

Estetik cümleler kurmak yolundaki çabalarımız gereksiz bir titizliğe boğulmamalıdır. Gereğinden fazla titizlik amacın sapmasına yol açar. Yazarlıkta amaç, bir konuyu güzel şekilde dile getirmek olduğuna göre, söyleyişin üzerine gereğinden fazla düşüp içeriği feda etmemeli.

İçeriğe göre bir anlatım belirlemek, iz-biçim ilişkisini en yetkin düzeyde gözetmek birçok problemi halledecektir.

Dördüncü Bölüm

**GÖNLÜN
SARNICINDAN
DAMITILMIŞ
YAZILAR**

Kalemin aydınlığında

O Rab ki kalem ile yazmayı öğretti. (Alak Suresi/4)

Kalem olmasaydı hafızamızın buzdan kuleler şeklinde istiflediği bilgi ve düşünce birikimleri geleceğe nasıl taşınabilirdi?

Kalbin en duyarlı kıvrımlarından sızan duygular hangi dikkatin çekim gücüyle, hiç eksilmeden korunabilirdi?

Kalem, ifade gücünün elverdiği ölçüde, kalbin ve kafanın bütün birikimlerini uçup gitmekten kurtarır.

Bir yazı okuduğumuzda hissettiklerimiz; bize kalemin, ruh kaynaklarımızdan sızdırdığı biricik armağandır.

Kalem olmasaydı geçmiş zamanların duygu ve düşünce meyvelerinin bize ulaşması nasıl mümkün olabilirdi?

Konuşma anında çoğu kişide tutuk olan gönül dili, kalemin aydınlığında oldukça cömert davranır. Harfler kağıda düştükçe içindeki birikim yatağını bulmuş ırmak gibi söze doğru seğirtir.

Kalemle yazar arasındaki ilişki, insanın varoluş hakikatiyle açıklanabilir ancak. Bu dünyaya şu ya da bu zamanda geliştikimiz kendi seçimimizle olmadıysa da şu ya da bu şekilde bir hayata yönelmek, ruh ve kalp dünyamızı zenginleştirmek veya fakirleştirmek kendi irademiz dahilindedir. Yazı adamının ödevi tam da bu noktada önem kazanmaktadır.

Yazı adamı, bütün iç birikimlerinden süzülen incelikle, kelimelere öyle ruh üfler ki okuduklarımız bizi anlatılmaz tatlarla, renklere götürür.

Dünya yüzünde, bugün kalplerde gür ateşler yakmış yazarlar varsa bu, kalemin hakkının yerli yerince verilmesi sayesinde.

Bir eser her asrın, her coğrafyanın insanını güzel yolculuklara çıkarıyorsa; bu, kalemi tutan el ve o eli harekete geçiren yazarlık dehasıyla doğrudan ilgilidir.

Kağıt üstünde aynı hareketlilikle akıp duran iki kalemden birinden dökülen kelimeler, insanlık serüvenine bir yapı taşı olabiliyorken, diğerinden dökülenler ise yazıldığı zamanın ötesine bir zerre bile ışık sızdıramıyorsa bu, gerçek bir yazarlık gücüyle bayağı bir ameleliğin farkını gösterir.

Bir yazarın ufku açıksa, kaleminin aydınlığı hep yeni dünyalara taşır onu. Ve zamanın pörsütüp silemeyeceği nice eserler sökün eder ardından.

Yerli olsun yabancı olsun her klâsik eser, aradan asırlar geçse de değerinden hiçbir şey kaybetmeden, hatta yaşanan zamanın anlayışına göre yeni yorumlara da fırsat vererek parlaltısını sürdürür. Klâsiklerin farklı yayın evlerince defalarca yayımlanması, bu eserleri oluşturmak için harekete geçmiş kalemlerin evrensel bir soluk taşımalarındandır.

Kalem, hakkını tam olarak vermeyene hep taze ve kıvamında meyvelerinden sunmaz.

Günümüzde çağın bin bir uğraş ve eğlencesini bırakmayı göze almayanlar bir yandan da yazı gibi, şiir gibi özel bir ilgi ve yoğunlaşma gerektiren etkinliklerle 'vakit öldürme'yi deneler, oysa yazmak sadece kendisine ayrılan çok özel zamanların tutkulu çırpınıları sayesinde gerçek değerini bulur.

Öyleyse biraz da seçici bir gözle işe bakmalı; etrafımızda, kimi sadece lafı uzatıp kelime başına alacağı parayı düşünen, kimi kültür ve bilgi aktarıcılığından ya da edebiyat yapmaktan öteye gitmeyen, kimi geçmişteki büyük yazarlık mirasının üzerine kurulup içi boş cümleler kurmakla meşgul olan şuna buna bakmamalı; okuyucuyu gerçekten heyecanlandıran, altındaki imza, ünlü olsun ünsüz olsun, insanı can damarından kavrayabilen yazılara eğilmeli. Söyleyene değil, söylenene dönük olmalı yüzümüz. O zaman gerçek anlamda ‘kalemın aydınlığı’ bizim de içimizde okuma-yazma aşkını kamçıl原因an şimşekler çıkacaktır.

Kelimeyi aşmak

*Eski kelimelerin tozu sana yapışıyor,
Sessizlikle yıka içini.*

Rabindranath Tagore

Şiirin bize tanımlanamaz yoğunlukta bir duyarlık ziyafeti sunması, onun kelime kalabalığından sıyrılmasıyla mümkündür..

Şiire yürürken nice kelime cesedine basarak yükselmenin mecburiyeti bu yüzdendir. O eşsiz tınıya erinceye kadar kelimelerin "biricik şiir" uğruna feda olmalarından çıkan buhari içimize çeke çeke yürümenin çıldırtıcı serüveni...

Şiirin gövdesi deneyim deneyim küçüldükçe, imge ve yoğunluk evreni, iç âhengi genişleyen bir kıvama doğru yürüyüş hızlanmış olur. Böylece şiir yolculuğunda şairin önündeki bütün ham duruşlar, göze batan çıkıntılar tarazlanmış olur.

Ama tamamen kelimededen soyutlanmış bir şiir yolculuğu mu bu? Hayır! Kelimelerin zahiri bağlantılarını görüntülerini en aza indirip ancak çok hassas okuyucuya kendisini açabilen gizli imge ve duyarlık zenginliğine götüren bir söyleyiş inceliği...

Değil mi ki en büyük şiir, sessizlikten,
Bir Şelalenin şırlıtısından,
Güneşin batışından,

Kuşların uçuşundan,
Bir çocuğun gülümseyişinden,
Bir annenin çocuğunu sevmesinden,
Gökyüzüne,
Ve yıldızlara durup durup bakmaktan,
Bir gülü koklamaktan,
Bir bilgenin derin bakışından; duyulan şiirsel coşku hangi kelimelerin kemendiyle zaptedilebilir?

Söz ustasının görevi

Her söz, muhatabın yüreğini hedefleyen bir oktur. Ama pek azı hedefini on ikiden vurabilmiştir. Hedefi on ikiden vurabilmek, sadece avcının maharetine bağlı değildir; hedefin bulanık ve oynak olmaması da önemlidir. Günümüzde söz ustası, karşısında "adam gibi" hedefler bulamamanın sancısı içindedir. Neredeyse bütün hedefler sarsık, kirli ve lâkayt...

Dünya, dünya olalı beri "söz"e olan ilgisizlik bugünkü kadar fazla olmuş mudur? Sanmıyoruz.

Kim, gösterdiği onca çabaya rağmen sesine bir yankı bulamayan söz ustası kadar acı çekebilir? Üstelik bu acı, için için kapanmaz bir yara işleyip duruyorsa.

Peki, söz ustası bunca körlüğün, sağırlığın kol gezdiği duyarsızlık çölünde susmalı mı?

Hayır, onun görevi taşı bile yeşertecek bir kararlılığın, maharetin ve sabrın adamı olmak!

Bir zaman, kendi sesine tutunup çoğalacak, canlanacak sesler bulamasa da sesini hep biriktirmeli; zamana direnecek, zamanın un ufak ediciliği önünde durabilecek sesini ama... Günü gelince onun sesine tutunup kendi içi akışını başlatacak "söz" tutkunları gelecektir elbet.

Şiirde bir başına biçim mükemmelliği, ideal noktaya varmak için yeterli değildir. Yunus'un:

"Ete kemiğe büründüm

Yunus gibi göründüm." dizelerinde ifade ettiği gibi, fiziksel şartlarını yerine getirip kelimelerin ruhuna yükselmek ve orada 'öz-biçim' ibresinin 'öz'e daha meyilli dengesini gözetecek sarp kayalıklardan gerçek şiirin zirvesine tırmanmak... Yoksa yan yana gelmiş şuur kaçığı birkaç ifade kırıntısına tutunarak gerçek şiire yükselmek ne kadar gülünç!

Kelimelerin birlikteliğini en üst düzeyde sağlayarak erişilmez tatlar, âhenkler devşirmek için, şiirin can damarına yönelmek atılması gereken ilk adımdır; çünkü, kopkoyu bir tutkunun tazyikiyle kelimelerin kalbine hükmederek her birinin nabız atışlarını ortak bir rezonansta billurlaştırmanın meyvesidir şiir. Bu bağlamda, has şiire duyarlı bir tecessüsün planlı çabalarıyla şiirin sarp kayalıklarından zirvelere tırmanmak ne kadar mümkünse, 'karadüzen' bir ciddiyetsizlikle şiire varmak da o kadar imkânsızdır.

Kelimeleri günlük anlamlarından çekip bir başına veya birlikte oluşturacakları gizli ses, âhenk ve anlam manzumelelerini tek ideal formda birleştirmekle şiire varılabilir ancak.

Gerçek şiirin iç örgüsü kolay kolay çözülmeyen bir ustalığın ürünüdür. Şiir erbabı (okuyucu) sarp bir hissiyatın patikasından süzülerek tırmanmak zorunda kaldığı bir mücadele sonucunda edinilmiş bir yordamla onu kucaklar ve özümser. Böylece şiirle okuyucusu arasında bir coşku gel-giti başlar.

Şiir oluşturulurken dünyanın en ince, estetik yapısını inşa eden ustanın bilincine talip olmalı şiir işçisi. Başlangıçta yapıda kullanılacak taşların tam bir bilinç, tecrübe ve güven duygusuyla yontulmadığı görülür. Taş yontuculuğuyla uğraşan kişi eğer ilgisini, yeteneğini -ki bu işte yetenek şarttır- böl-

meden işi sonuna kadar sürdürmeye kararlıysa çekicini her vuruşta biraz daha bilinç, tecrübe ve güven düzeyi kazanır. Gün geçtikçe taşların yüzeyindeki tesadüfün izleri çekiç çekiç azalır.

Başlangıçta her vuruşun taştan ne kadar yontacağını, ne şekilde yontacağını kestiremeyen taş işçisi, sonunda vuruşlarının nabzını tamamen iradesinin eline alarak gerçek bir usta olup çıkar. İş kelimelere, oradan da şiire getirirsek; işte, şiirin serüveni de bundan başkası değildir.

Kelimelerin gücü

Şiiri, kuşatıcı ve derin bir doğurganlıkla gün yüzüne çıkarılan sanatçı neden bu kadar az? Ya da gerçek şiir kendini sanatçıya göstermekte neden bu kadar cimri davranıyor? Bu soruların cevabı, şiir cevherine ulaşmada "ortalama çabalar"ın yeterli olmadığıdır.

Yeryüzünde hangi nitelikli şeye kolay ulaşılabilir ki?

Her zirvenin, oraya ulaşmada üstün bir gayreti ve yeteneği gerektiren zorlukları, gerçekleri vardır.

Gerçek şiir madenine sıradan bir yolculukla ulaşamaz.

Şiir bir üst dildir. Bu dil, gündelik dilde kullanılan kelimelerin en bakir kombinezonlar halinde, yepyeni rezonanslara ermesiyle kendini kurar. Dildeki sıradan kelimelerin şiirde yepyeni bir kılgıya bürünmesi, gerçek şairlik maharetidir.

Renklerin tuvaldeki karışık duruşuyla tablodaki mükemmel uyum atraksiyonu arasındaki fark... Şiire can ve kan veren her kelime, gerçek şair duyusu sayesinde bir arınma ameliyesinden geçerek yerli yerine oturtulmuştur. Bu arınma, kelimenin yapısında bir değişiklik olarak anlaşılmalı; bu, kelimenin şiirin vazgeçilmez birer yapıtaşı sayılan diğer kelimelerle birlikte kullanılırken aldığı kendine özgü duruşun ifadesidir. Süleymaniye'yle, sadece fayda hedeflenerek dikilen sıradan bir yapı arasındaki fark, aynı malzemenin birinde ebedi-

lik, diğesinde ise sadece dünyevî bir fayda hedeflenerek yapılmış olmasıdır.

Süleymaniye'nin inşasında kullanılan her taşın Süleymaniye'nin ihtişamında doğrudan katkısı vardır. Gerçek şiir de kalıcılığı hedeflediği için onu oluşturan her kelime şiir sarayının ihtişamında "olmazsa olmaz" bir katkıya sahiptir.

Şiirin gizi

Her şiir, şairin içindeki giz yumaklarından birini çözme girişimidir. İçte ifade edilmeyi bekleyen giz, kendi varlığını gürbüzleştirerek gün yüzüne çıkmayı zorunlu kılınca şair harekete geçer. Yolda yürürken zihnine birden tastamam bir dizenin düşüvermesi öyle kendiliğinden oluveren bir şey değildir. İçteki kaynaşmanın tabii bir fışkırışı birtakım özlerin kelimelere bürünmesini kaçınılmaz kılar. İşte şairin mahareti burada devreye girer. Gün yüzü görmeyi uman içteki özler şairin ustalığı ölçüsünde kendine bir libas bulur. İçteki öz ne kadar kuşatıcı olursa olsun, şair buna yaraşır bir söyleyiş bulamazsa şiir tamamlanmış sayılmaz.

Bir şiir mayalanmaya başlayınca şairin teknesinde; şair, bütün “ibda” gücüyle derinlerdeki özleri kelimelere dökcek bir formata dönüştürmek için seferberdir. Burada şair kendisini kelimelerin gelişigüzel hücumuna bırakmaz. Her şey bilinçli bir mayalandırmanın kanunlarına tabidir. Bilinç dışının zıpkınları zaman zaman ortalığı hareketlendirse de şair bu ayağı yere basmayan, hayattan kopuk tasallutların hakimiyetine izin vermez. Bu, “şiirde düşsel öge bulunmaz” anlamına gelmez. Aksine “saçma”ya göz kırpmayan düşsel sıçramalar her zaman şiirin başköşe konuğudur.

Bütün bunlar şiiri alır bir yere kadar götürür; ama has şiirin nihâî hedefi; çaba ve deneyimle varılabilecek noktanın

ötesindedir. Şair ancak kendisine bağışlanan şiir gücü sayesinde şiirsel yetkinliğe erebilir. Çaba ve deneyimin şiiri kurmada katkısı yadsınamaz; ama bir “ihvan” olmadan da özgünlüğün ve yetkinliğin semalarına kanat çırpılamaz.

Şair, içindeki giz yumaklarını çözmeye girişti mi dünyanın en önemli ve de çetin işinin önündedir artık. Bu bilinçle kelimelerin katı cüsselerinden özgün anıtlar yükseltmenin kavgasına girişir. Böylece içindeki giz atlası somut şekilde belirlemeye başlar. Ne var ki şairin içindeki şiirin gizi kelimelere buyur edilmekle bir ölçüde açığa çıkmış olur; fakat şairin içinde dal budak salmış bu gizi tamamen gün yüzüne çıkarmak mümkün değil; çünkü yeryüzünde hiçbir dil, içteki giz cevherini bütün kuşatıcılığıyla zaptedemez.

Bir başka deyişle, dilin imkânları, içteki çok boyutlu duyuyu hiçbir zaman tamı tamına dizginleyemez. Olsa olsa şairin ustalığı ölçüsünde aysbergin yüzeydeki kısmı biraz daha belirginleşip yüzeye çıkabilir; ama hiçbir zaman tamamen kendini meçhuller denizinin sularından kurtaramaz. Bu noktada okuyucu, karşısında bulunan kısmıyla şiire girmeye çabalar. Okuyucunun yorum ve kavrayış gücü gerçekten anılmaya değerse, şairin keyfine diyecek yok. Dışa doğru uzattığı ipi bir tutan bulunmuştur artık. Okuyucu bu ipe tutunarak şiirin gizini çözmeye koyulur.

Okur, ipe tutunarak ilerledikçe çok düğümlü bir giz yumasına doğru yol aldığıının bilincindedir. Bu çözümleme yolculuğunda şairin tahmin edemediği derecede, karanlık köşe bucaklara ışık tutmayı da başarabilir. Hatta yukarıda sözünü ettiğimiz aysbergin suda kalan kısmına da göz dikebilir. Ustasının bilinç ambarındaki “abis” noktalara da dalışlar yapar. Bu girişimin sonucunu kimse kestiremez; ama şiirin bilinmeyen asıl damarlarına sızabilir ya da onu kendi sezgi gücüyle bütün-

leyen özlere ulaşır. Her iki durum da “şüre erme”nin lehinedir. İşin bir başka yönü de: Aslında şiirin bütün derli topluluğuyla kelimelere dökülememesi ve göstermek istediğini “aha” diyerek vermemesi şiirin doğası gereğidir. Bu da süre, her okuyanın farklı çağırışım evrenlerine uzanabileceği bir çok boyutluluk bağışlar. Bir başka deyişle, şiirin zaman zaman kelimelere takılarak sendelemesi, aslında okuyucuya bir manevra imkânı sağlayabilir.

Ama içindeki şiir, özünün -ifade yetersizliği yüzünden- kelimelere dökülmekle uğradığı kan kaybının hiçbir mazereti olamaz.

Okur, şiirsel özün katmanlarına yürüdükçe şairle arasında bir “giz arkadaşlığı” başlar. Bu arkadaşlık “yüz yüze” olmayan; fakat en mahrem sırların bile konuşulduğu çok özel bir arkadaşlıktır.

Şair ki hep kıyısındadır hayatın

*Su taşar kendini deniz olur
Eğilip kalbine bakan insanlara döneriz
Taşar kalbimiz sırlıklam şair oluruz
-Mustafa Oğuz-*

Bir şair, yazgısının soğuk nefesini her an hisseder. Hayatın düz bir bakışa kendini açmayan girintileri, şairin keskin duyusu önünde sereserpedir. Bu yüzden şair ortalama bir insandan farklı bakar, görür, hisseder, özümser; bu yüzden şair hep tedirgindir, huysuzdur, tetiktedir.

Bizim duyamadığımız sesleri duyar, göremediğimiz renkleri görür; çünkü o şairdir ve hayat, bütün müştemilatıyla onun tecessüs nazarları karşısında görücüye çıkmıştır.

İmkânı yok şaire yükselecek hiçbir öz, şairin kuşatıcı ağından kaçamayacaktır. O, hayatın işlenmeye değer bütün malzemelerini kendi şairlik atlasında dönüştürmeye koyulmuştur çünkü.

Ne var ki bir şair, şiir atlasını bağlı bulunduğu toplumun yaşam harmanından da devşirse o hep yalnızdır ve kendi acılarının biricik taşıyıcısıdır. Ne hayat arkadaşı, ne samimi bir dostu, şairin “şairlik” kimliğinden kaynaklanan yalnızlık acılarına ortak olabilir. Zaten şair en yakınına bile eğreti kimliğiyle açılabilir ancak; çünkü karşısındaki, halden anlayan biri de olsa şairlik yanını suvaracak pınarı sunamayacaktır ona.

Şair ‘şairdir’ ve yazgısı, kendi alevinin yalınlarından beslenerek biçimlenir.

Öyleyse dış dünyayla ilgilenecek ikinci bir kimlik kuşanmamışsa, acıları daha büyüktür şairin; çünkü şair kendi acılarının külleri üzerine kurmak zorundadır evini. Bir ev ki her yanı kişisel acılardan beslenen kesiksiz tedirginlikler yayar sürekli. Şair hep böyle bir mekâna mahkûmdur ve buna meftundur aynı zamanda. Hayatı allı ballı geçmiş bir şair görülmüş mü yeryüzünde?

Kendi yalnızlığından, acılarından adamakıllı şekvada bulunan şairin şairliğinden şüphe etmek gerekir zaten. O şikayet ediyor gözükse bile aslında, kendi halinden yola çıkarak okuyucuya şiir evreninin kapılarını açmak için yapıyordur bunu.

Fuzulî Usta’nın yakarışlarına, gam-keder vaveylalarına kulak verirsek insanlığın evrensel çılgınlıklarından başka şey mi işitiriz?

“Ne yanar kimse bana ateş-i dilden özge

Ne açar kimse kapım bad-ı sabadan gayrı” derken büyük usta, aslında insanlığın dünya döndükçe hep sürecek yalnızlık sızlanışına tercüman oluyordu.

Bu açıdan düşünürsek aslında şair fedakârlık yapıyor, diyebiliriz. Şairin o çok zevk alarak yaşadığı iç evren, çile tecrübelerini okurla paylaşmasının verdiği ıstırabı göze alıyor oluşu aslında büyük bir riski göze almaktır. Çünkü halden anla-

maz bir kısım okurun bu asil ruh sızlanışlarını ayağa düşürme tehlikesi her zaman mevcuttur. Bu tehlikenin baş göstermesi şair için en büyük talihsizliktir.

Bu bakımdan şair, yazgısını bir akkor gibi avucunda taşıyarak yürüyebilen adamdır ve şairin serüveni hep dayanılmaz alevlerden geçerek tamamlar kendisini. Bir başka deyişle; Şairi, içindeki çile dağlarıyla, özlem ve duyarlık pınarlarıyla anlamaya çalışırsak karşısında olduğumuz varlığın mahiyetini biraz daha iyi anlarız. Hatta böylece şairin içini ısıtan güneşten bir parça da kendi yüreğimize düşürebiliriz.

Ve inci çıkarmak için en dibe dalmak gerek

Derin kazılar gerek...
Büyük söze derin kazılar...
Yüzeyde bulunmaz som söz cevherleri
Derine, daha derine inmek gerek...
Her ırmak götürmez büyük sulara,
Okyanus sevdalısı ırmağı bilmek gerek...
Ve inci çıkarmak için en dibe dalmak gerek...

Zor elde edilen şeyler her zaman pahalıdır, her pazarda rastlayamazsınız onlara. Her dala konmazlar çünkü.

Paha biçilmezlikleri, zekanın, aklın ve maharetin özgün çabasıyla zaptedilebilmesindedir.

Zor bulunan, muteberdir bu yüzden.

Gerçek söz cevherine nice tehlikelerden, zorluklardan geçilerek varılabilir; bütün yetilerin seferber edilmesiyle aynı zamanda.

Bir yazı, bir şiir okursunuz, içinizde bir dalgalanma meydana getirir; ama bunun ne zorlu kazılar, yontmalar sonucunda ortaya çıktığını düşünmezseniz o ürünün gerçek değerini kavrayamayabilirsiniz.

Bir yazı için: "Ne güzel yazılmış!" deyip bir okuyuşta onu tüketebilirsiniz. Ama onun ortaya konuş serüveni ve ustasının

ne sarp kayalıkları aşarak o söz sofrasını kurabildiği üzerinde kafa yorulursa o sofradan faydalanmak en üst düzeyde olur. Yazıyı çoğaltmış oluruz her yeni bakışla.

Bu çerçevede, nitelikli bir eseri okumak, okura zorlu görevler yükler. Artık sıradan bir okuyuş olamaz onunki. Kelimeleri tek tek ölçüp tartmak, gizli açık anlam bağlantılarını keşfetmek, irili ufaklı duyarlık adalarında gezinmek, oralardaki tüm meyvelerden tatmak, azami lezzet devşirmektir onun görevi.

Söz ustasının özgün cevher ortaya koyabilmesi için çok derin kazılar gerektiği gibi ele geçirilip işlenen bu cevherlerin anlam derinliğine erebilmek için de okura yoğun kazılar yapmak düşer.

Burada "okumak", yirmi dokuz harfi sökmek basitliğine indirgenemez. "Okumak", kabukta dolaşmanın kolaycılığından kaçınarak "öz"ün katmanlarına doğru derin ve keyifli bir yolculuğa çıkmaktır.

Som söz cevheri keşfetmek ve işlemek, gerçek yazarın işi...

Som sözün kalbine sızmak ve onu yorumlarıyla çoğaltmak, gerçek okurun işi...

Bunalım edebiyatı, edebiyatın kamburu*

Kim yeryüzü serüvenini kendi eliyle sona erdirecek kadar cür'etkâr olabilir?

Kim, gelecek günlerinden hiçbirinin, artık hiçbir oluşa, filizlenişe sahne olamayacağından ümitsizlenerek kendi lambasını karartabilir?

Kim yeryüzündeki bunca körkütük ve iblisçe gidişata isyan ederek, bir kul olarak kendisine ebediyen kapalı olan intihar kapısını aralayabilir?

Her intihar, gerekçelerini irili ufaklı başkaldırılara, çaresizliğe, bunalıma dayandırır. Ama hiçbir intihar, arkasında kapatılmış bir hesap, söndürülmüş bir yangın, mutmain bir yürek bırakmaz.

Edebiyat, sanat, düşünce adamı, varoluş gerçeğinin sarsılmaz zeminine basarak yürümelidir. Sanat ve düşüncenin insanı ümitsizliğe sürükleyen, yeryüzü serüvenini anlamsız gösteren boyutları her zaman olmuştur. Sanat, düşünce adamı; kendini bu ümitsizlik, anlamsızlık anaforuna kaptırmamak ödeviyle de karşı karşıyadır aynı zamanda. Ama bizde ne yazık ki İslâmî duyurluğu olduğu bilinen bir kısım yazı/ şiir erbabı, kendi kişilik ve kimlik altyapısını tam olarak tahkim etmeden düşünce ve sana-

tin dikenli ve mayınlı alanlarında dolaşınca karşımıza bunalımlı, başına buyruk, biraz da patavatsız bir kimlik çıkmaktadır.

Bunalım ve başkaldırı eğilimi, kulluk ve teslimiyetten yoksun bir nefsin en belirgin özelliğidir.

Kendine verilen ‘kul’ sıfatını benimseyen her insan ‘yaratıcı’ karşısında dünya serüvenini hangi sınavlardan geçerse geçsin, kula yaraşır bir duruşla noktalamak borcundadır.

Sanat, düşünce adamı olmak, kulluk duruşunda tavizi mazur kılmaz. Aksine her düşünce ve sanat adamı daha bilinçli ve dirençli bir yol erbabıdır.

Genç şairleri etkilemede veya tetiklemede ustaların büyük bir rolü vardır.

Bazen bir usta şairin tek imajı bile onun takipçileri üzerinde biteviye bir etki bırakır. Aşağıdaki dizeleri düşünelim:

*“Artık ben gideceğim
Ata eğer vuruyorlar
Hatıralarımı birer birer yakacağım
Entarimi parça parça edip
Zehirli kirpilere bırakacağım
Beyaz bir kayanın üstüne çıkıp
Göğsüme siyah bir gül takacağım
Batan güne doğru kurşunlar sıkıp
Kendimi boşluğa bırakacağım...”*

Bu ve bunun gibi dizelerin okuyucu üzerinde büyük etkiler bıraktığı muhakkaktır. Bir yılgınlık ve ümitsizlik hâlinin anlatıldığı bu dizelerde, genç zihinler için merak-âver duyguların çok ustaca dile getirilmesi, bilinç altlarına her fırsatta devreye girmeye aday huysuzluklar depolamaktadır. Ve icra zamanı gelince de bahane hazırdır: “Falan falan ustalar bu tür şeyler yazmışlarsa ben de yazabilirim.”

Üstad Necip Fazıl'ın bir döneme kadarki şiirlerinden çoğunu reddetmesinin temelinde şu kaygı olsa gerek:

“Benim şiirlerimde inancıma ters düşen herhangi bir unsur varsa o şiir çok güzel de olsa onu kendimin saymamakta hak sahibiyim ve reddediyorum. O şiirlere sahip çıktığım takdirde hem bâtlı olamı tasvir etmenin vebalini yüklenmiş olurum, hem de benden sonra gelen gençlere bu tarz çarpık şeyler yazmaları konusunda kapı aralamış olurum.”

Ama aynı hassasiyeti örneğin İsmet Özel'de göremiyoruz. Özel, milat öncesi şiirlerinin şiirsel avantajını gençlerin kötü alanlara yönelme ihtimaline tercih etmiştir. Bu şiirlerdeki cinsellik, isyan ve partizanlık öğelerinin genç şairler üzerinde olumsuz etki bırakmadığını kimse söyleyemez. (Burada şunu da belirtmek gerek: Sadece sanat, edebiyat kaygısı taşıyan her insan İsmet Özel'in yaptığını makul karşılar; ama kulluk bilincinin kuralları farklıdır.)

Sanatçı ve düşünce adamı, dosdoğru bir duruşu temsil eder. İnanç atlasındaki siyah ve beyaz alanlara müdahale etmek sanatçının işi değildir. Ne yazık ki kimi zaman sanata kutsallık atfeden bir anlayış bizim çevremizde de dolaylı da olsa dillendirilmiyor değil ve sanat kutsalı, inanç kutsalının önüne geçirilince de kulluk bilincine ilişkin miyop bakışın önüne geçilemiyor.

Edebiyat ürünlerine farklı farklı boyutlarda yansıyan ‘İntihar’ saplantısı ya da özentisinin temelindeki sebeplerin ortaya çıkarılması derin tahliller ve incelemeler gerektirebilir. Bu sebeplerden bazılarını moda, özentisi veya hafif-doş bunalımların dışı vurumu saysak bile, zaman zaman eyleme dökülme potansiyeli taşıyan intihar düşüncesinin mutlaka iyi incelenmesi gerek. Eylem potansiyelli intihar düşüncesinin temelinde kendi sıkıntılarının, şüphelerinin, bunalımlarının büyütülmesi de yatabilir, antelektüel ve sanatçı kimliğinin çözüm yol-

larını tükete tükete köşeye sıkışması da. Bunlardan birincisinden, inanan bir sanatçının kurtulması kolay olabilir de ikincisinden sıyrılmak o kadar kolay değildir; çünkü entelektüel ve sanatçı bakışın gerekçeleri çoğu zaman her türlü yasağa engelle ince ve estetik bahaneler uydurabilecek niteliktedir.

İçinde sürekli bir intihar ağacı büyüten adam, boğazına kadar dünya kaygısına saplanmıştı aslında. Dünya kaygısı taşımayan biri, hayatına kendi eliyle son vermenin dünyanın geçici acılarından kurtulmak; ama dünya ötesi mahrumiyetlere yakalanmak olduğunu bilir. Dünyadaki mahrumiyetlere, sıkıntılara sabretmenin büyük ödül getireceğinin de bilincindedir.

İnancın referansları, kişi ateş ortasında da olsa dünyadaki serüvenini kendi eliyle sona erdiremeyecek kadar güçlüdür. Bu referanslarla bağımızın zayıfladığı durumlarda ancak intihar akrebi başını doğrultmuştur.

**Bu yazı, bazı edebiyat dergilerindeki şiir, deneme ve öykülerde söz konusu mevzu çokça yer aldığı günlerde kaleme alınmıştır. Ve bu konu, insanlık var oldukça kapanacak bir konu değildir.*

Bir yazının içinden geçen ırmağın sesini duyabilmek

Bir yazı tortop bir anlamı haykırıyorsa her okuma bu haykırışın özsularını damarlarına çekerek kendi duyarlığını ve kavrayışını derinleştirebilir. Başka bir deyişle, okumanın nitelik kazanması, bir yazının katman katman örgülenmiş anlam derinliğine muhtaçtır. Yazı derinlere işaret ettikçe okuma o kadar bu derinliğin izini sürecektir.

Sözünü ettiğimiz, anlamın kalbini hedefleyen okuma ve yazmadır. Yoksa yeryüzü serüveni, sayısız okuma ve yazmalara alan açan ilişkilere sahne olup durmaktadır.

Yaşadığımız dünya tamamen dışa dönük, gösterişli ve derinliksiz bir hayatı dayatmaktadır. Bu yüzden yukarıda sözünü ettiğimiz okumaların yazmaların müşterisi olabilmek sıkı bedeller istiyor.

Kışkırtıcı zevklerin, gösterişli yaşam, eğlence biçimlerinin karşısında durabilmek sabrın ve dayanmanın bir anıt gibi ayakta durmasını gerektirir. Zaten nitelikli okumaların, yazmaların erbabı da, azınlığı teşkil eder.

Kitapla içli dışlı olduğunu bildiğimiz birine bu minvalde bir soru sorduğumuzda, bize sadece birkaç yazar-eser adı sıralayabilmesi bu yüzdendir. Oysa ortalıkta binlerce yazar adı dolaşıp durmaktadır.

Gerçek okuyucu yönüyle de bu böyledir.

Bakmayın etrafınızda kitaptan, yazardan söz edip duranlara. 29 harften oluşan kelime kombinezonlarını geveleyip durmanın ötesinde, gerçek okuma sularını kulaçlayan okuyucu sayısı oldukça sınırlıdır.

Gözünü derinlere diken bir yazar, yalnızlığın buruk tadı yanında özgün bir ayrıcalığın da hazzını yaşar.

Ancak her yazar bu uzun ve dolambaçlı yolu göze alamaz. Çoğunluk, gününbirlik ilgilere, saman alevi alkışlara, geçici rüzgârlara eyvallah eder.

Yazar-okur ilişkisinin bir dostluk evreni kurabilmesi, her iki tarafın da derinleşme, yoğunlaşma yolundaki disiplini göze almalarıyla mümkündür.

Yazar "yazar" olmalı, okur da "okur".

Yazı adamı, anlamlar dünyasından devşirebildiği cevherleri haz duyulabilecek bir kalıpta okura sunmak için kim bilir ne sancılar çeker. Duymak farklı şey, duyurabilmek farklı şeydir.

Her insan, içindeki fokurdamaları sözün sihirli kanatlarında görücüye çıkarmada maharetli olmayabilir, bu yüzden nice derin fikirler, müthiş hislenişler sahipleriyle birlikte toprak olup gitmişlerdir. Adına 'yazmak' dediğimiz o rafineri ameliyesi, ancak belli bir talihli zümresine vergidir.

Bir yazar, içteki rezervleri gün yüzüne çıkarırken ne inkırazlar, çağlayışlar sergiler. Ama iş bununla da bitmez. Bir yazarın kendini mükemmel şekilde ifade etmesi ne kadar gerekliyse onun ehil okuyucu tarafından keşfedilmesi de o kadar önemlidir. Raflarda yıllarca kendi kaderine ağlayarak bekleyen eserlerin sayısı az değildir.

Birçok eserdeki hakikatler kısmen veya tamamen anlaşılamayacaktır belki de. Çünkü yazarla eseri arasındaki o çok özel ilişki, doğum zamanlarında öyle harika hâllere sahne olur

ki yazarın iliklerine kadar yaşayarak yazdıkları, okur tarafından aynı duyarlık ve derinlikte algılanamaz. Her yazar az veya çok, kendi duygu ve düşünce evreninin gerçek anlamda tek müşterisidir bu yüzden.

Okura burada bir acziyet isnat etmek doğru değil; ama okur ne kadar hassas davranırsa davranırsın, onun yazarla bire bir bir frekans uyumu sergilemesi mümkün değildir. Yani her yazar az ya da çok, yalnızlık alevleriyle içli dışlıdır.

Yazarlık ağacının dallarında bütün haşmetiyle gülümseyen meyvelere erişebilmek, ortalamanın üstünde bir okurluk performansı gerektirir.

Her okur, önündeki meyvenin tadına varamayabilir. Kimi kabukta dolaşır, kimi bir süs eşyası gibi görür elindekini, kimi ise satırların işaret ettiği asıl bütünlüğe, derinliğe ve ayrıntıda gizli anlatılmaz tada varamadan yazıyla olan macerasını noktalar. Çoğu için bir yazıdan beslenmekten çok, bir yazıdan kurtulmak vardır. Oysa bir yazının kalbine nişan alabilmeli her okuma eylemi. Yazının içinden geçen ırmağın sesine kulak vermeli. Ana hatların sunduğu ortakpazar mamûlü duygu ve düşüncelerden çok, derinlerde ve ücralardaki ayrıntının sağlayacağı özgün tatlara müşteri olmalı.

Bir yazarı yazar yapan, ayrıntıda saklı bu zenginliklerdir; bir okuru okur yapan da bu zenginliklere varabilmesidir.

